

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
ADALET MESLEK YÜKSEKOKULU
DERGİSİ

SELÇUK UNIVERSITY
VOCATIONAL SCHOOL OF JUSTICE
REVIEW

Cilt (Volume): 1

Sayı (Number): 1

Yıl (Year): 2018

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
ADALET MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ
SELÇUK UNIVERSITY
VOCATIONAL SCHOOL OF JUSTICE REVIEW
Cilt (Volume): 1 • Sayı (Number): 1 • Yıl (Year): 2018

ISSN: 2636 - 8870

Sahibi (Owner):

Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Adına
Doç. Dr. Ü. Süleyman ÜSTÜN (Müdür)

Editörler (Editors) :

Öğr. Gör. Halil DURSUN
Öğr. Gör. Betül ÇATAL
Arş. Gör. Nedime Tuğçe YİĞİT
Arş. Gör. Melike KAYA
Arş. Gör. Rabia MACİT

Yayın Kurulu (Editorial Board) :

Prof. Dr. Mustafa AVCI	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ARAT
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER	Dr. Öğr. Üyesi Murat AKSAN
Prof. Dr. Berrin AKBULUT	Dr. Öğr. Üyesi Sinan Sami AKKURT
Doç. Dr. Nezihe Binnur TULUKÇU	Dr. Öğr. Üyesi Alper UYUMAZ
Doç. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN	Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÜLKER

Danışmanlar Kurulu (Advisory Board) :

Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ (Gazi Ü.)	Prof. Dr. M. Fatih UŞAN (Yıldırım Beyazıt Ü.)
Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ (Uludağ Ü.)	Prof. Dr. Murat ATALI (İstanbul Ü.)
Prof. Dr. Hakan ÜZELTÜRK (Yeditepe Ü.)	Prof. Dr. Faruk BİLİR (Kişisel Verileri Koruma Üst Kurulu)
Prof. Dr. Nurettin BİLİCİ (Çankaya Ü.)	Doç. Dr. Nuran KOYUNCU (Necmettin Erbakan Ü.)
Prof. Dr. İbrahim ÖZBAY (Erzincan Ü.)	

Baskı – Cilt: Selçuk Üniversitesi Basımevi / 0 332 241 18 47 / Aralık 2018

DERGİ HAKKINDA

AMAÇ

Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi ile hukuk alanında özgün ve bilimsel makalelerin yayımlanması suretiyle ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

KAPSAM

Dergimiz Temmuz ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki kez elektronik ortamda ve basılı olarak yayımlanan hukuk alanında makale kabul eden hakemli bir dergidir. Kamu hukuku, özel hukuk ve malî hukuk alanlardaki makalelerin yanı sıra karar incelemeleri, mevzuat değerlendirmesi, kitap incelemesi ve çeviriler de dergide yer almaktadır. Derginin yayın dili, Türkçe veya diğer Avrupa dilleridir.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Yılda iki sayı halinde yayımlanan Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi hakemli bir dergidir. Dergimizde yayımlanan makaleler en az iki hakem tarafından incelenmektedir. Yayın şartları son sayfada yer almaktadır.

KISALTMA

Dergiye yapılan atıflarda SÜAMYOD kısaltması kullanılmalıdır.

HABERLEŞME ADRESİ

Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergi Editörlüğü, Alaaddin Keykubat Kampüsü
42079 KONYA

Tel : 0332 241 00 45

Fax : 0332 241 01 05

İnternet : http://www.selcuk.edu.tr/adalet_myo/tr
<http://dergipark.gov.tr/suamyod>

E-posta: adaletdergi@selcuk.edu.tr

TAKDİM

BAŞLARKEN...

Değerli Okuyucularımız;

Hukuk bilime naçizane katkı sağlayabilmek, hukuk alanında hoş bir seda bırakabilmek adına, MYO Müdürlüğümüz olarak hukuk dergisi çıkarma kararı aldık. İlk etapta dergi parka kaydolarak çıkarmaya başladığımız dergimizi 2019 yılında TR-DİZİN kapsamına dâhil etmek için uğraşacağız.

Meslek Yüksek Okulumuz, 2004 yılında Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne bağlanarak eğitim ve öğretim hayatına başlamıştır.

Okulumuz Konya'nın ilk Adalet Meslek Yüksekokulu olup; Hukuk Fakültemizin güçlü öğretim üyesi kadrosundan destek almak suretiyle kaliteli eğitim vermektedir. Böylelikle okulumuz, ülkemizin hukuk ve adli hizmetler alanında ihtiyaç duyduğu temel hukuk bilgisine sahip, hukukun üstünlüğünü özümsemiş, yüksek değer üreten bilgi ve birikimle donatılmış mezunlar vermektedir.

Meslek Yüksekokulumuz olarak aynı zamanda gerek teorik ve gerekse de uygulamaya yönelik olarak hukuk bilime katkı sağlayacak makaleleri hukuk camiasına kazandırma yolunda adım atmaya karar verdik. Akademisyenlerin yanı sıra hukuk alanında görev ifa eden tüm hukukçuların katkısıyla dergimiz, hukuk literatürünü zenginleştirmeye katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin çalışmalarıyla, hâkim, savcı, noter, icra müdürleri ve hukuk alanında emek sarf eden tüm meslek mensuplarının makalelerini yayımlamaktan büyük kıvanç duyacağız.

Bu ilk sayımızda, uygulamadaki sorunlara yönelik olarak üç makalemiz yer almaktadır. Bu bağlamda seçmen listelerinin hazırlanmasında yerel idarelerin rolü incelenmekte, sosyal risk ilkesi ele alınmakta ve üniversite döner sermaye işletmelerinin kurumlar vergisi mükellefiyeti irdelenmektedir.

Dergimizin çıkması hususunda bizden desteklerini esirgemeyen Selçuk Üniversitesi Rektörümüz Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN'e teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca dergimizin yayıma hazırlanmasında büyük emeği geçen müdür yardımcımız Öğr. Gör. Halil DURSUN ile editörlerimiz Öğr. Gör. Betül ÇATAL ile araştırma görevlileri Nedime Tuğçe YIĞIT, Melike KAYA ve Rabia MACİT'e de teşekkürlerimi sunarım.

Değerli okuyucularımız; dergimizin kalitesinin her geçen sayı daha yükseğe çıkabilmesi için yapacağınız katkıları ve değerlendirmelerinizi heyecanla bekler ve sonraki sayılarda buluşabilmek temennisi ile selam ve saygılarımızı sunarız.

Meslek Yüksek Okulumuz Adına;

Doç. Dr. Ümit Süleyman ÜSTÜN

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO Müdürü

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ADALET MESLEK YÜKSEKOKULU DERGİSİ

Cilt: 1 • Sayı: 1 • Yıl: 2018

İÇİNDEKİLER

MAKALELER

SEÇİMLERİN YÖNETİMİ BAĞLAMINDA SEÇMEN KÜTÜKLERİNİN VE LİSTELERİNİN YEREL İDARELER TARAFINDAN HAZIRLANMASI: DANİMARKA ÖRNEĞİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ 11

Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin AYDIN

Sinan SUNAR

DANIŞTAY KARARLARI IŞIĞINDA SOSYAL RİSK İLKESİ 35

Arş. Gör. Çağrı BAYER

ÜNİVERSİTE DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİNİN KURUMLAR VERGİSİ MÜKELLEFİYETİ 81

Fatih ÜNAL

SELÇUK UNIVERSITY VOCATIONAL SCHOOL OF JUSTICE REVIEW

Volume: 1 • Number: 1 • Year: 2018

CONTENTS

ARTICLES

PREPARING VOTERS’ RESIDENCE LISTS AND DOCUMENTS BY LOCAL GOVERNMENTS WITH REGARD TO THE ELECTION ADMINISTRATION: THE CASE OF DENMARK AND ITS FEASIBILITY IN TURKEY 11

Asst. Prof. Nizamettin AYDIN

Sinan SUNAR

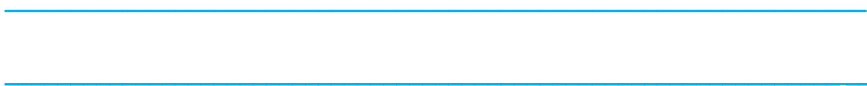
AN OVERVIEW OF THE PRINCIPLES OF SOCIAL RISKS IN LIGHT OF THE COURT DECISION ... 35

Asst. Çağrı BAYER

COOPERATION TAX OBLIGATION OF UNIVERSITY REVOLVING CAPITAL ENTERPRISES 81

Fatih ÜNAL

Makaleler

**SEÇİMLERİN YÖNETİMİ BAĞLAMINDA SEÇMEN
KÜTÜKLERİNİN VE LİSTELERİNİN YEREL İDARELER
TARAFINDAN HAZIRLANMASI: DANİMARKA ÖRNEĞİ VE
TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ***

Dr. Öğr. Üyesi Nizamettin AYDIN**

Sinan SUNAR***

**PREPARING VOTERS' RESIDENCE LISTS AND DOCUMENTS
BY LOCAL GOVERNMENTS WITH REGARD TO THE
ELECTION ADMINISTRATION: THE CASE OF DENMARK AND
ITS FEASIBILITY IN TURKEY**

* **Makalenin Kabul Edildiği Tarih:** 25.12.2018.

** Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı

E-mail Adresi: nizamettinaydin@hotmail.com

*** Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

E-mail Adresi: sinansunar@hotmail.com

ÖZ

Halkın siyasi tercihlerinin seçim sandıklarına adil ve dürüst bir biçimde yansımalarının garantisi konumundaki seçimlerin yönetimi ve denetimi, karmaşık bir dizi faaliyeti içinde barındıran uzun ve hassas bir süreçtir. Bu süreç, seçimlerin yönetimi ve denetimi kavramlarının bir bütün içerisinde fakat ayrı ayrı ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Yasama organlarının seçim tarihi kararı almaları veya seçim sürecinin normal seyirinde devam etmesiyle başlayıp, kesin sonuçların resmi gazetelerde açıklanmasıyla sona eren görünürdeki bu süreçte, seçimlerin yönetimine dair birçok önemli yönetim faaliyeti gerçekleşmektedir. Seçimlerin yönetimi kısmının en önemli faaliyetlerinden biri olan seçmen kütüklerinin ve listelerinin hazırlanması, oy kullanma hakkına sahip vatandaşların belirlenmesi açısından son derece önemlidir. Bu çalışmamızda, seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin modellerden klasik yöntemi benimseyen ülkelerden Danimarka pratiğinde uygulama imkânı bulan seçmen kütüklerinin ve listelerinin yerel idarelerce oluşturulmasının, seçmen kütük ve listelerinin tek elden Yüksek Seçim Kurulu tarafından oluşturulduğu Türkiye de uygulanabilirliği ele alınıp tartışılacaktır.

ANAHTAR KELİMELER: Seçimler, Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi, Seçimlerin Yönetimi, Seçmen Kütük ve Listeleri, Danimarka Pratiği.

ABSTRACT

Administering and controlling the elections, which guarantees the political reflection of public will in a fair and sincere manner, is a long and sensitive process, consisting of a set of complex activities. This process requires to be handled the concepts of administering and controlling the elections together yet reviewed apart from each other. Many important administrative actions are realized during this process that seemingly starts from the election decision made by legislation or by an ordinary period of elections and ends with the announcement of the results in the Official Gazette. Preparing voters' residence lists and documents, which is one of the most important activities in terms of administering elections, is quite important in determining who has the right to vote in the elections. In this work, Denmark that uses the classical model in preparing voters' residence lists and documents by local governments of other related models of administering and controlling the elections is taken as an example of the feasibility and applicability of elections in Turkey where the relevant lists and documents prepared by the Supreme Committee of Elections.

KEY WORDS: *Elections, Administrating and Controlling the Elections, Administrating the Elections, Residence Lists and Documents, Practice of Denmark.*

GİRİŞ

Demokratik yönetim sistemlerinin yaygınlaşması beraberinde seçimleri, halkın kendi geleceğini belirleme süreci açısından vazgeçilmez bir unsur haline getirmiştir. Halk iradesinin tam manasıyla sandığa yansiyabilmesini diğer bir ifadeyle demokrasinin relaize edilebilmesini amaç edinen bu süreçte, seçimlerin yönetim ve denetimi büyük bir rol üstlenmektedir. Seçimlere olan güvenle birebir ilişki içerisinde olan seçimlerin yönetim ve denetimi demokrasi için hayati bir öneme sahiptir. Zira seçimlerin adil ve dürüst bir şekilde gerçekleştirilmesi bir yandan seçim sonuçlarının meşruiyetini temin ederken diğer yandan demokrasiye olan inancın ve demokrasi bilincinin gelişmesine ve yerleşmesine de büyük katkı sağlayacaktır.

Her toplumun kendine özgü siyasi yapısı ve ihtiyaçları neticesinde dünyada pek çok farklı seçim sistemi ve bunları hayata geçirecek olan seçim yönetimi ve denetimi modeli bulunmaktadır. Bu modellerden biri de seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin uygulanan dünyadaki ilk model olan ve seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin yetkilerin yasama organına verildiği klasik modeldir. Bu modelde, yasama organı asli görevi olan yasama faaliyetlerinin yanı sıra kendi varlık sebebine ilişkin seçim sürecinin belirleyicisi ve karar vericisi konumundadır. Tarihsel süreç içerisinde bu modelin uygulama alanı, yasama organı seçimleriyle sınırlı kalmayarak, devlet başkanlığı seçimleri, yerel seçimler ve halkoylamasıyla genişlediğini de gözlemlemekteyiz.

Devlet başkanlarının, parlamento üyelerinin, yerel idari birim yöneticilerinin ve yerel meclis üyelerinin seçimleri ile halkoylamalarında belirleyici olan diğer bir ifadeyle siyasi karar alma mekanizmalarını belirleyecek olan seçmenlerin kimler olduğunun tespit edilmesi, en az, seçimlerin yönetimi faaliyetleri kapsamında yer alan diğer yönetim faaliyetleri kadar önemlidir. Siyasi karar alma mekanizmalarına kim ya da kimlerin seçileceğinin belirlenmesini sağlayacak olan o ülkenin vatandaşlarıdır. Günümüzde, siyasi nitelikli bu kararları verecek vatandaşlar belirlenirken, ülke sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarla yetinilmeyerek, ülke dışında farklı ülkelerde yaşayan vatandaşlarında sürece katılımı

sağlanmaktadır. Farklı usul ve yöntemlerle oluşturulan seçmenlerin tespiti işlemi seçmen kütükleri ve seçmen listeleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

Seçmen kütükleri ve listelerinin oluşturulması seçim yönetimi sürecinin kritik aşamalarından birini oluşturmaktadır. Seçimlerde oy kullanabilecek kişilerin eksiksiz ve doğru şekilde belirlenmesi, hem seçimde oy kullanacak vatandaşlar hem de seçilme haklarını kullanan adaylar açısından büyük öneme sahip olması açısından, seçim sonuçlarına doğrudan etki edebilecek bir niteliktedir.

Dünya üzerindeki demokratik rejimlerde seçimlerin yönetimi ile ilgili ülkeden ülkeye farklı modeller uygulandığı gibi, seçmen kütük ve listelerinin oluşturulmasında da pek çok farklı uygulama söz konusudur. Genel olarak ülkelerin anayasalarında ya da ilgili seçim mevzuatlarında seçmen olma kriterleri, oy kullanma şartları açıkça belirtilmekte ve söz konusu yazılı şartlara haiz vatandaşlar tespit edilerek seçmen kütükleri ve listeleri oluşturulmaktadır.

Çalışmamızda, seçim yönetimi modellerinden klasik modelin uygulandığı Danimarka'da seçmen kütüklerinin ve listelerinin yerel idarelerce oluşturulması ele alınacaktır. Öncelikle genel olarak seçimlerin yönetimi kavramı ve dünya üzerinde en çok uygulanan seçim yönetimi modelleri ele alınarak, yine dünyada uygulanan seçmen kütükleri ve listelerinin oluşturulması ile ilgili esaslar ortaya konulacaktır. Akabinde Danimarka'da seçimlerin yönetimi kapsamındaki seçmen kütükleri ve listelerinin yerel idarelerce oluşturulmasına ilişkin pratik incelendikten sonra Türkiye pratiğinde seçimlerin yönetimi sürecinde seçmen kütükleri ve listelerinin yerel yönetimler diğer bir ifadeyle belediyeler tarafından hazırlanabilirliği tartışılacaktır.

1. Seçimlerin Yönetimi

Halkın belirli bir süre için kendilerini yönetecek kişilere ilişkin tercihte bulunduğu seçimler, kişinin hem kendinin hem de ülkesinin kaderine bir anlamda etki ettiği hayati öneme sahip bir süreçtir. Bu sürecin en önemli ayağı seçimlerin yönetimidir. İngilizce *electoral management* ya da *election administration* kavramlarıyla karşılanan seçimlerin yönetimi, seçimlerin yapılması kararının alınmasından seçim sonuçlarının açıklanmasına kadar olan bütün bir süreci kapsamaktadır. Bir anlamda seçimlerin idari boyutu

olarak adlandırılabilir bu süreç¹ temel olarak seçme yeterliliğine sahip kişilerin belirlenmesi, seçime katılacak adayların değerlendirilerek onaylanması, oy verme işleminin yürütülmesi, oyların sayımı ve tasnifi gibi safhaları içermektedir². Elklit ve Reynolds, 2000 yılında yayınladıkları bir çalışmada seçimlerin ve halkoylamalarının yönetimini on iki ayrı safhada gerçekleştirilen bir süreç olarak aşağıdaki şekliyle tanımlamışlardır³.

- 1- Yasal çerçevenin çizilmesi
- 2- Seçimlerin yönetimi
- 3- Seçim çevresi ve oy verme bölgelerinin sınırlarının belirlenmesi
- 4- Seçmenlerin eğitimi
- 5- Seçmen listelerinin hazırlanması
- 6- Parti ve adayların aday gösterme ve kayıt işlemlerinin yapılması ve oy pusulalarının düzenlenmesi
- 7- Seçim kampanya kurallarının belirlenmesi
- 8- Oy verme
- 9- Oyların sayımı ve tasnifi
- 10- Seçimlere ilişkin anlaşmazlıklar ve şikâyetlerin çözülmesi. En son sonuçların onaylanarak tasdik edilmesi
- 11- Seçim sonuçlarının uygulamaya konulması
- 12- Seçim sonrası işlem ve prosedürler.

Seçimlerin ve halkoylamalarının yasal çerçevesinin çizilmesinden, seçim sonrası işlem ve prosedürler arasında işleyen süreç, seçimlerin yönetimi ve denetimi için yetkilendirilmiş seçim kurulu, seçim heyeti ve

¹ BİLİR, Faruk, BİRİŞİK, Fatih, "Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi", <https://slidex.tips/download/semlern-ynetm-ve-denetm-prof-dr-faruk-blr-faik-brk>, (19.10.2018).

² CATT Helena, ELLIS Andrew, MALEY Michael, WALL Alan, WOLF Peter, (2014), **Electoral Management Design**, International Idea, Stockholm, s. 5.

³ ELKLİT, Jorgen, REYNOLDS, Andrew, (2000), "The Impact Of Election Administration On "The Legitimacy Of Emerging Democracies: A New Research Agenda", **Commonwealth and Comparative Politics**, V: 40, Issue-2, ss. 86-119, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713999584> (29.10.2018).

seçim mahkemeleri gibi ülke pratiklerine göre farklı isimlerle anılan kurumlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkelerin siyasi ve kültürel yapılarına göre değişiklik gösteren bu yapı ve kurumlar, seçim yönetim modellerinden birini kabul etmelerine göre de farklılıklar sergilemektedir. İlk kez parlamentoların gözetiminde gerçekleşen seçimlerin yönetimi, günümüze gelinceye kadar parlamento dışında hükümetleri ve mahkemeleri de sürece dâhil etmiştir. Ortaya çıkış sırasına göre seçimlerin yönetimi, dünyada kabul edilen seçimlerin yönetimi ve denetim modellerinin belirlediği esaslar kapsamında aşağıda kısaca izah edilecektir.

1.2. Dünya'da Seçimlerin Yönetimine İlişkin Kullanılan En Yaygın Modeller

Demokratik rejimlerin yaygınlaşmasıyla birlikte seçimlerin yönetimi sorunu ortaya çıkmış, seçimlerin adil ve güvenilir bir şekilde gerçekleştirilmesi için neler yapılması gerektiği tartışılmış ve bunun sonucunda farklı seçim yönetimi modelleri ortaya konmuştur. Ülkelerin siyasi ve kültürel yapılarına göre farklılık gösteren bu modeller şunlardır;

- 1- Hükümet Yaklaşımı Modeli (Klasik Model)
- 2- Karışık Model (Fransız Modeli)
- 3- Bağımsız Model (Latin Amerika Modeli)

1.2.1. Hükümet Yaklaşımı Modeli (Klasik Model)

Tarihsel olarak 1604 yılındaki ünlü Buckinghamshire seçim anlaşmazlığına⁴ kadar götürülen bu modelde⁵; yasama organı bir yandan

⁴ Bu modelin tarihsel kökenleri, 1604 tarihli meşhur Buckinghamshire seçim anlaşmazlığı neticesinde açılan Goodwin v. Fortescue davasına kadar uzanmaktadır. Avam Kamarasının gelişiminde önemli bir kilometre taşı olarak tarihe geçen bu dava ile Anglo-Sakson hukuk sistemindeki seçim uyumsuzluklarında yasama organının ne denli etkin olduğu ortaya konulmuştur. Günümüzde bu model, küçük uygulama farklılıklarıyla da olsa, birçok demokratik ülkede kabul görmüştür (AYDIN, Nizamettin, (2015), *Dünya'da ve Türkiye'de Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi*, Ekin Yayınevi, Bursa, s. 123.

⁵ Bu modeli benimseyen ülkeler arasında İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, İtalya, Hollanda, Tunus, Belçika, Yeni Zelanda, Singapur, İsviçre, Danimarka ve Norveç gösterilebilir. Bu modele en çok uyan iki İskandinav ülkesi Norveç ve Danimarka bulunmaktadır. (GÖNENÇ Levent, *Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, Adalet Yayınları, Ankara 2008. ss. 31-32. ; WALL Alan, ELLIS Andrew, AYOUB Ayman, DUNDAS Carl W., RUKAMBE Joram ve SATAINO Sara, (2006), *Electoral management Design: The International IDEA Handbook*, Stockholm, s. 7.

seçimlerin yönetimi faaliyetleri kapsamında seçimlerin yönetimini rolüne, seçimlerle ilgili çıkan hukuki uyuşmazlıklar bakımından ise yargı organı rolüne bürünmektedir⁶. Kısacası bu modelde yasama organı seçimlerle ilgili hem yönetim hem de denetim faaliyetlerini yürütmektedir. Bütçeleri hükümete bağlı ya da bir yerel idare tarafından karşılanan bu kurumlar zaman zaman iktidarın hedefi haline gelmekte ve seçimlerin adil ve güvenilir bir ortamda gerçekleştirilmesine gölge düşebilmektedir⁷.

1.2.2. Karışık Model (Fransız Modeli)

Bu model⁸ genelde iki başlı bir seçim yönetimi sistemi olarak nitelendirilmektedir. İki aktörden biri bağımlı diğeri bağımsız bir yapıya sahip bir seçim kurulu söz konusudur. Burada seçimler bağımlı seçim kurulları tarafından organize edilmekteyken seçimlere dair bazı işlemler de bağımsız kurullar tarafından gerçekleştirilmektedir⁹. Bu modelde, yürütme organı seçimlerin yönetimi faaliyetlerini gerçekleştirirken yargı organları da seçimlere ilişkin itiraz ve ihtilafların çözümünü gerçekleştirmektedir. Diğer bir ifadeyle, klasik modeldeki yasama organının seçim sonuçlarına ilişkin hukuksal sorunları çözme yetkisi bu modelde tamamen bağımsız seçim organlarına yani yargı mercilerine devredilmektedir¹⁰.

1.2.3. Bağımsız Model (Latin Amerika Modeli)

Siyasi iktidarların seçimlerin işleyişine müdahale olarak kabul edilebilecek tutum ve davranışları, diğer bir deyişle seçimlerin adil ve serbest bir şekilde yapılmasına engel olması ve bunun doğal sonucu olarak demokrasinin kurum ve kuruluşlarına zarar verir bir hale gelmesi, seçimleri siyasal iktidarların etki alanından uzaklaştırma düşüncesinin güç kazanmasına neden olmuştur. Diğer iki modelin aksine, bu modelde, ne seçimlerin yönetiminden sorumlu yürütme organı ne de denetiminden sorumlu yargı organı seçim faaliyetlerinin içerisinde yer almaktadır. Seçimler ve halkoylamaları bu iki devlet organının etki alanından tamamen çıkartılarak,

⁶ THRUSH, Andrew (2007), "Commons v. Chancery: The 1604 Buckinghamshire Election Dispute Revisited" *Parliamentary History*, Vol. 26, part. 3, s. 301.

⁷ AYDIN, (2015), s.123.

⁸ Bu modelin uygulama imkanı bulunduğu ülke pratikleri arasında Fransa ve İspanya ön plana çıkmaktadır.

⁹ CATT ve diğerleri, (2014), s. 8.

¹⁰ AYDIN, (2015), s. 124.

“Yüksek Mahkeme” statüsüne sahip seçim kurul veya mahkemelerin sorumluluk alanına sokulmuştur. Uygulandığı Latin Amerika¹¹ coğrafyasından esinlenerek Latin Amerikan Modeli olarak adlandırılan model, bu coğrafyanın dışında da birçok coğrafyada¹² uygulanmaktadır¹³. Seçimlerin gerçekleştirilmesinden ve seçim sürecine bağlı olarak politika geliştirmek ve kararlar almak gibi sorumlulukları olan yüksek yargı statüsündeki kurul ve mahkemelerin ya tarafsız uzmanlardan ya siyasi parti temsilcilerinden ya da her iki kesiminde bir arada bulunabildiği şekilde oluştuğunu görmekteyiz. Bu kurul ve mahkemeler tüm faaliyetlerinden dolayı sadece yasama organına karşı sorumludurlar¹⁴.

2. Dünya'daki Farklı Seçim Yönetim Modellerinde Seçmen Kütüklerinin ve Listelerinin Oluşturulması.

Dünya'da demokratik yönetime sahip ülkelerde en çok kullanılan seçim yönetimi modellerine yukarıda değinmiştik. Seçim yönetiminin görevlerinden biri de seçmen kütükleri ve listelerinin doğru ve eksiksiz şekilde oluşturulmasıdır. Her ne kadar dünya pratiklerinde üç seçim yönetimi modeli uygulanıyor olsa da aynı modeli kullanan devletlerarasında dahi seçmen kütükleri ve listelerinin oluşturulması usullerinde farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır.

Seçmen kütükleri ve listeleri, genel olarak anayasalarda seçme ve seçilme hakkının düzenlendiği siyasi hak ve ödevler başlığı altında yer alan düzenlemelerin bir sonucu olarak, seçme hakkına sahip ve oy kullanabilmesinin önünde herhangi bir engeli bulunmayan vatandaşların resmi nitelikli kayıtları olarak tanımlanmaktadır. Vatandaşların seçme hakkını

¹¹ Bu modelin uygulandığı Latin Amerika Ülkeleri, Brezilya, Meksika, Paraguay, Guyana, Venezuela, Bolivya, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Honduras, Kosta Rika, Panama, Peru, Uruguay, Şili, Kolombiya ve Porto Riko'dur. (GÖNENÇ, (2008), ss. 38-39; AYDIN, (2015), s. 145).

¹² Latin Amerika Coğrafyasının dışında bu modeli benimseyen ülkeler arasında Ermenistan, Avustralya, Bosna Hersek, Burkina Faso, Kanada, Estonya, Gürcistan, Hindistan, Bhutan, Endonezya, Liberya, Maritus, Nijerya, Polonya, Güney Afrika ve Tayland yer almaktadır.

¹³ AYDIN, (2015), ss. 124-125.

¹⁴ CARTER Elisabeth, FARELL David, M., (2009), "Electoral Systems and Election Management", Comparing Democracies, V.3, https://www.researchgate.net/publication/237654779_Electoral_Systems_and_Election_Management (29.10.2018).

kullanabilmeleri ve bunun neticesinde demokratik ve adil bir seçimin gerçekleştirildiğinden bahsedebilmenin ön koşulu seçmen kütüğü ve listelerinde kayıtlı olmaktan geçmektedir. Seçmen kütüklerinde ve listelerinde kayıtlı olmak demokrasi açısından o derece öneme sahiptir ki, vatandaş olmasına rağmen kişinin siyasi tercihte bulunabilmesine engel olmaktadır. Siyasi tercihte bulunabilme anlamında bu derece öneme sahiptir seçmen kütük ve listelerinde yer almak demokrasinin realize edilmesinin bir ölçüde garantisidir.

Seçim yönetimi modellerinde ülkeler arasında farklılıklar olduğu gibi seçmen kütüklerinin oluşturulmasında da farklılıklar söz konusudur. Bu konuda genel olarak üç ayrı yöntem uygulanmaktadır. Bunlar; periyodik liste, daimi kütük ve nüfus kütüğü yöntemleridir.

Periyodik liste usulünde seçmen kütükleri muhafaza edilmemekte ve güncellenmemekte, her seçim için yeni seçmen kaydı oluşturulmaktadır. Daimi kütük usulünde seçmen listeleri ilgili resmi kurum ya da kuruluş tarafından muhafaza edilmekte ve sürekli güncellenmektedir. Bu usulde ciddi bir takip ve hukuki altyapı sistemi gerekmektedir. Seçmenlerin ölüm ya da yerleşim yeri değişikliği durumlarının takip edilerek listelerden silinip eklenme işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Nüfus kütüğü usulünde ise vatandaşların detaylı kimlik bilgilerinin yer aldığı nüfus kütüklerinden ülke anayasasına göre seçmenlik şartlarını taşıyan kişilerin ayıklanarak bir seçmen listesi oluşturulması sağlanmaktadır¹⁵.

Seçimlerin yönetimi modellerinden Latin Amerikan Modelini benimseyen Honduras pratiğinde¹⁶, seçmen listelerinin oluşturulmasından Ulusal Sicil Dairesi sorumludur. Bu daire doğumdan ölüme kadar Honduras vatandaşlarının kişisel bilgileriyle ilgili her türlü değişikliği kayıt altına almakla görevlidir. Uruguay'da ise seçmen kütükleri daimi nitelikte kayıtlardır. Burada seçmen kartları bir kez dağıtmakta ve ömür boyu geçerli olmaktadır. Seçim yönetimi modellerinden klasik modelin uygulandığı İzlanda'da genel seçimlerin yapılacağı tarihin belirlenmesinin ardından Belediyelerin yetkili organları Ulusal Nüfus Kayıt Kütüğündeki bilgileri esas alarak seçmen kütüklerini hazırlamakla görevlidir. Norveç pratiğinde ise, seçmen kayıtları ulusal vergi otoritelerinin denetimi altındaki bir birim tarafından yönetilen

¹⁵ ACE Project, **The ACE Encyclopaedia: Voter Registration**, <http://aceproject.org/ace-en/topics/vr/default> (29.10.2018).

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. AYDIN, (2015), s. 151-156.

resmi kayıtlar esas alınarak yerel seçim komisyonları tarafından hazırlanmakta, her belediye seçmen kütükleri ve listelerini ayrı ayrı kendileri yapmaktadır¹⁷.

3. Danimarka Pratiğinde Seçimlerin Yönetimi

Danimarka, 5 Haziran 1953 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren "Danimarka Kraliyet Anayasası'nda" anayasal monarşiyle yönetildiği belirtilen bir devlettir (Danimarka Kraliyet Anayasası [DKA], 1953, madde. 2). Danimarka, monarşi yönetimine ilişkin algıların tersine anayasal monarşiyi benimseyen ve bununla birlikte dünyadaki parlamenter demokrasi örneklerinin en iyi şekilde uygulandığı da bir ülkedir. Nihayetinde ülkede hem Anayasal monarşi hem de parlamenter demokrasi bir arada yürütülmekte, aralarındaki ilişki anayasal hükümlerle tespit altına alınmıştır¹⁸.

Seçim yönetimi modellerinden, seçimlerin yönetiminin yasama ve yürütme organına bağlı bir şekilde yürütüldüğü klasik modelin en iyi şekilde uygulandığı ülkelerin başında gelen Danimarka'da seçimler, Danimarka Kraliyet Anayasası, Seçim Yasası ile seçimlerin yönetiminden sorumlu Ekonomik İşler, İçişleri ve Sağlık Bakanlıklarının çıkardığı yönetmelikler uyarınca yürütülmektedir.

Nispi temsil sistemine dayalı ilk seçimlerin 1856 yılında gerçekleştirildiği Danimarka'da dönemin Ekonomi Bakanı ve daha sonra Başbakan olan Carl Christophe Georg Andrae tarafından ortaya konulan ve alınan oy ile kazanılan sandalye arasındaki dengesizlikten dolayı pek çok eleştiri ve düzenlemeye maruz kalan seçim sistemi, 1953 Kraliyet Anayasası'nda yapılan düzenlemeler ile adil bir görünüme kavuşmuştur¹⁹. Zaman içinde pek çok değişikliğe uğrayarak en son 1987 yılında değişikliğe

¹⁷ AYDIN, (2015), ss. 153-182.

¹⁸ Örneğin hükümeti atama ve görevden alma yetkisi o dönemde görevde olan kral ya da kraliçeye aittir. Ayrıca Folketinget adı verilen ve 175'i Danimarka, 2'si Faroe Adaları, 2'si de Grönland'dan olmak üzere toplam 179 üyesi bulunan Danimarka Parlamentosu'nun (DKA, 1953: madde28) kararları kraliyetin onayı alınmadan yürürlüğe giremez (DKA, 1953, madde 22).

¹⁹ MILLER, Kenneth E., (1964), "The Danish Electoral System", **Parliamentary Affairs**, V. 18:1, s. 71.

gidilen Seçim Kanunu ile son halini alan seçim sistemi²⁰ en iyi beş seviyeli sistem olarak tanımlanarak; ulusal düzey, çok üyeli seçim bölgesi düzeyi, aday bölgesi düzeyi, belediye düzeyi ve seçim bölgesi düzeylerinde uygulanmaktadır²¹.

Danimarka Seçim Kanunu, seçimlerinin yönetimi ile ilgili olarak Ekonomik İşler, İçişleri ve Sağlık Bakanlıklarını görevlendirmektedir. Seçim Kanunu, seçimlerin yönetimi için ayrı bağımsız bir kurul öngörmemekte, bu görevi Ekonomik İşler ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı bir seçim komisyonu tarafından gerçekleştirileceğini belirtmektedir. Bu komisyonda normal zamanlarda az personel bulunmakla birlikte, seçim zamanlarında ek personel görevlendirilmektedir. Bu komisyon yalnızca Folketing seçimlerini değil yerel meclisler ve Avrupa Parlamentosu temsilcileri seçimlerini de gerçekleştirilmektedir²².

Ülke üç seçim bölgesine ayrılmıştır. Bunlar; Danimarka'nın aynı zamanda başkenti olan Kopenhag, Sealand-Güney Danimarka ve Kuzey ve Merkez Danimarka Yarımadası (Jutland) yarımadasıdır. Kopenhag dört, diğer iki bölge ise üçer üyeli seçim bölgeleridir. Çok üyeli seçim bölgeleri de aday bölgelere bölünür. Bu bölgeler bir kaç belediye yahut belediyenin bir parçası olan küçük yönetimlerden oluşmaktadır²³.

Bu bölgelerin ve çok üyeli seçim bölgelerinin her birinin çıkaracakları milletvekili sayısı her beş yılda bir Ocak ayında nüfus oranlarına göre açıklanmaktadır. Öncelikle Folketing'de Danimarka ülke karasını temsil eden 175 üyeden 135'i yukarıda saydığımız seçim bölgelerine dağıtılır. Geri kalan 40 koltuk ise telafi koltukları olarak adlandırılmakta ve seçim bölgeleri arasındaki milletvekili dağılımındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmak için çok

²⁰ ELKLIT, Jorgen, (1993), "Simpler than its Reputation: The Electoral System in Denmark since 1920", **Electoral Studies**, V. 12:1, ss.49-50.

²¹ The Parliamentary Electoral System In Denmark, (2011), Ed. ELKLIT, Jorgen, PADE Anne Birte, , MILLER, Nicoline Nyholm, **Ministry of the Interior and Health and The Danish Parliament**, Copenhagen, s. 13.

²² ELKLIT vd., (2011), s. 13.

²³ AYDIN, (2015), s. 211. ; Folketing "The Parliamentary Electoral System in Denmark," s. 4. [http://www.thedanishparliament.dk/Publications/~media/Pdf_publicationer/English/The%20Parliamentary%20Electoral%20System%20in%20Denmark_samlet%20pdf.ashx](http://www.thedanishparliament.dk/Publications/~media/Pdf_materiale/Pdf_publicationer/English/The%20Parliamentary%20Electoral%20System%20in%20Denmark_samlet%20pdf.ashx) (29.10.2018).

üyeli seçim bölgeleri arasında dağıtılmaktadır. Böylece her bir seçim bölgesinin kaç milletvekili çıkartacağı kesinleşmiş olur²⁴.

Danimarka seçim yönetimi sisteminin en önemli özelliklerinden biri, bir kaç hafta gibi kısa bir süre içerisinde seçimleri gerçekleştirebilen hıza sahip olmasıdır. Başka bir ifadeyle, bir hükümet krizi anında, seçim alt yapısı hemen harekete geçirilmek suretiyle krizin atlatılmasını sağlayabilmektedir. Ayrıca hem merkezi yönetim hem de yerel idarelerin içerisinde olduğu sorunsuz bir sistem olup, seçimlere gölge düşürebilecek bir hususun hemen hemen hiç yaşanmadığı bir model olma özelliğine de sahiptir.

3.1. Seçmen Listelerinin Yerel İdarelerce Oluşturulması

Seçmen kütük ve listeleri, seçimde oy kullanabilecek kişilerin kimlik bilgilerinin yazılı olduğu ve burada kayıtlı olanlar dışında hiç kimsenin oy kullanamadığı, doğru ya da yanlış şekilde oluşturulması seçim sonuçlarına doğrudan etki edebilecek verilerdir. Bu kütük ve listelerin oluşturulması ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, genel olarak ülkelerin anayasalarında özelde de seçimlere ilişkin hükümlerin yer aldığı mevzuatlarda, seçmen şartı olarak belirtilen kriterlere uygun vatandaşlar bu kütük ve listelere kaydedilmektedir.

Danimarka'da seçmen listeleri Kraliyet Anayasası ve Seçim Kanununda belirtilen şartlara göre oluşturulmaktadır. Kraliyet Anayasası'nın 29. maddesinde ülkede sürekli ikamet eden, seçme ve seçilme şartını sağlayan, kendi başına tercih yapabilecek akli kapasiteye sahip her Danimarka vatandaşının oy kullanabileceği belirtilmektedir. 25 Mart 1953 tarihindeki referandumla belirlenen ve ancak kanunla değiştirilebileceği ifade edilen seçme ve seçilme yaşına ilişkin değişiklik öngören kanuna diğer kanunlardan ayrıcalık tanınmıştır. Şöyle ki; Folketing yani Danimarka Parlamentosu tarafından kabul edilen yaş sınırı değişikliği referanduma götürülmekte ve referandumdan kabul sonucu çıktığı takdirde Kral ya da Kraliçe tarafından onaylanmaktadır.

Devlet ile birey arasındaki bağı kuran ve bireyi o ülke vatandaşı olarak tanımlamamıza yarayan kayıtlara nüfus kayıtları ya da nüfus kütükleri denilmektedir. Bu kütüklere kayıt ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber, o ülke vatandaşı anne ya da babadan dünyaya gelmek veyahut

²⁴ AYDIN, (2015), s. 212.

siyasi bir kararla mümkün olabilmektedir²⁵. Bu anlamda Danimarka'da da Ulusal Nüfus Kütüğüne kayıtlı olmak, diğer bir ifadeyle Danimarka vatandaşı olmak seçmen olabilmek için, her ülkede olduğu gibi, gerekli şartların en başında yer almaktadır. Danimarka Kraliyet Anayasası'nda seçimlerin yönetimine ilişkin doğrudan ya da dolaylı olarak belirlenen yukarıdaki bazı esasların yanı sıra Seçim Kanunu'nda seçimlerin yönetimi çerçevesinde seçmen kütük ve listelerinin oluşturulmasına yönelik ayrıntılı hükümler de yer almaktadır.

Danimarka'da seçme yeterliliğine sahip vatandaşların belirlenmesinde kullanılan seçmen kütükleri, bireylerin kişilik kazanması diğer bir ifadeyle doğumdan sonra çocuğun ebeveynleri tarafından devlete bildirimde bulunularak oluşturulan Ulusal Nüfus Kütüğü kayıtları esas alınmak suretiyle oluşturulmaktadır. Devletin denetimi ve sorumluluğu altında tutulan bu kütüklere kayıt olmak, siyasi tercihte bulunabilmenin ön koşulunu sağlarken, tek başına yeterli olamamaktadır. Danimarka seçim yönetimi pratiği, seçmen listelerinin belirlenmesine esas alınacak kayıtlarda, yerel düzeyde tutulan seçmen kütüklerini kullanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, seçmen listeleri, Belediyeler tarafından hazırlanan seçmen kütüklerindeki kayıtlar referans alınmak suretiyle belirlenmektedir. Bu kütükler, seçme yeterliliğine sahip vatandaşların belediye idarelerine yapacakları taleple oluşturulmaktadır. Seçmen kütüklerinin belirlenmesinde kullanılan bu yöntem, oy kullanmanın bir zorunluluk ya da bir ödev olarak değil de gönüllülük esasına dayanan bir eylem olduğu görülmektedir. Bu gönüllük esasıyla, siyasi karar alma mekanizmalarının belirlenmesinde söz sahibi olmak isteyen ve demokratik değerlere inanan vatandaşların oy kullanabilmesini, istemeyenlerin ise seçmen listelerine kayıt yaptırmayarak seçimlere katılmama yönünde tercihte bulunabilmeleri sağlanmış olmaktadır. Bu yöntemle, seçmen siyasi tercihini yaparken herhangi bir zorlamaya veya bir cezai işleme maruz bırakılmaksızın tamamen serbest iradesiyle hareket etmektedir. Böylelikle, egemenliğin kaynağının gerçek manada millete ait olduğu da pratikte ortaya konulmaktadır.

²⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66. maddesi Türk Vatandaşlığını, "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir." şeklinde tanımlamıştır.

Seçmen kütüklerinin belirlenmesinde seçmen iradesi belirleyici olurken, seçmen kütüklerinin kesinleşmesinde Ekonomik İşler Bakanlığınca oluşturulan Seçim Kurulu belirleyici olmaktadır. Seçmenin, seçmen kütüğüne yazılma yönündeki talebi, Seçim Kurulu tarafından yapılan değerlendirme neticesinde ya onaylanmakta ya da reddedilmektedir. Başkanının hâkim olma zorunluluğu bulunan Kurulda, ayrıca seçmen kütüklerine yapılan başvuruların değerlendirilmesi için başkan dışında üç üye daha bulunmaktadır. Kurulun kararları kesin olmakla birlikte aciliyet arz eden konularda başkan kurul adına tek başına karar verebilmektedir (Folketing (Parliamentary) Election Act, 2014, mad.17).

Yine Seçim Kanunu, seçim çağrısı yapıldığında yerel meclisleri belediye seçmenlerinin seçim listelerini hazırlamakla görevlendirmiştir. Yerel Meclisler, seçmen listelerinin oluşturulmasında önemli yetkilere sahiptir. Söyle ki, bir ya da daha fazla ve yahut tüm belediye seçim bölgesinde uygulanmak üzere elektronik seçim listelerinin kullanılmasına da karar verebilmektedir. Sosyal Yardım Bakanlığı, seçmen kayıtlarının tespitine ilişkin olarak ayrıntılı düzenleme yapma yetkisine haizdir. Bu anlamda, Kanunun 21. maddesine göre, Sosyal Yardım Bakanlığı seçim gününden en geç on gün öncesinde ulusal gazetelerde oy verme gününü ve saatlerini yayımlayarak kamuoyuna duyurur. Seçim tarihinin belirlenmesinin ardından seçmen kartları seçmenlere gönderilmektedir. Seçmen kartlarının içeriğine dair şikâyetler yine yerel meclisler tarafından ele alınıp gerekli incelemeler yapıldıktan sonra son şeklini almaktadır. Yerel Meclislerin seçmen listelerinin oluşturulmasındaki yetkisi, seçim öncesiyle sınırlı kalmayıp, seçim gününde, seçmen kartları ve seçmen listeleri üzerinde düzeltme yapabilme şeklinde de devam etmektedir²⁶ (Folketing (Parliamentary) Election Act, 2014, mad.18-22).

4. Türkiye'de Seçimlerin Yönetimi

Türkiye'de 1950 yılına kadar seçim işlerinin yürütülmesinden yasama ve yürütme organlarını sorumlu tutan klasik model uygulanmıştır. 1950 yılında kabul edilen "Milletvekili Seçimi Kanunu" ile Yüksek Seçim Kurulu, İl ve İlçe Seçim Kurulları ile Sandık Kurulları kurularak yargı organına da görevler verilmiş ve klasik modelden karma modele geçiş gerçekleştirilmiştir. 1954 yılına gelindiğinde ise kabul edilen 6272 sayılı "Milletvekilleri Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddeler

²⁶ AYDIN, (2015), s. 213.

Eklenmesine Dair Kanun"la²⁷ seçim tutanaklarına ve milletvekili mazbatalarına ilişkin itiraz ve karar mercii olarak Yüksek Seçim Kurulu belirlenmiş, böylece seçimlerin yönetim ve denetimi görevi tamamen Yüksek Seçim Kurulu'na bırakılmıştır. Böylelikle, Türkiye seçim yönetimi ve denetimi modellerinden Latin Amerika modeline benzer bir uygulamayı benimsemiştir. 1961 Anayasası döneminde de, 26.04.1961 tarihinde yürürlüğe giren 298 sayılı "Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun" ile aynı uygulama benimsenmiş ve günümüze kadar gelmiştir²⁸.

Seçimlerin yürütülmesi olarak da adlandırılan seçimlerin yönetimi, seçim kararı alınmasından seçim sonuçlarının açıklanmasına kadar olan süreçte yapılan tüm faaliyetleri kapsamaktadır. Bu süreç iki aşamadan oluşmakta, birinci aşama oy verme işlemine kadarki işleri ikinci aşama ise oy verme sonrası işlemleri kapsamaktadır. Ülke genelinde bu faaliyetlerin yürütülmesinden tamamen Yüksek Seçim Kurulu sorumludur. Yüksek Seçim Kurulu da bu faaliyetlerini büyük ölçüde 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'a göre yürütmektedir²⁹.

Seçimlerin yönetimi süreci ile ilgili olarak parlamento seçimlerini esas alacak olursak öncelikle parlamentoya seçilecek üye sayısının tespit edilmesi gerekmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye sayısının tespitinde, 1960 seçimlerine kadar nüfus esaslı yöntemi kullanmış, 1960'dan günümüze ise değişmez sayı yöntemi kullanılmıştır³⁰. 1982 Anayasası döneminde ise TBMM üye sayısı,³¹ ilk halinden günümüze bir takım değişikliklere uğrayarak, son halini ise 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen halkoylamasıyla almıştır.

²⁷ Kanunun metni için bkz., Resmi Gazete, 23 Şubat 1954-8641. : Ayrıca, Kanunun 16, 19, 27, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 125 ve 126. maddelerinde değişiklikler gerçekleştirilmiş ve Kanuna üç geçici madde de eklenmiştir.

²⁸ Gönenç, (2008), ss. 42-43.

²⁹ AYDIN, (2015), 259.

³⁰ TEZİÇ, Erdoğan, (1997), **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, ss. 253-254.

³¹ 17.05.1987 tarihindeki Anayasa Değişikliği ile TBMM üye tam sayısı 400'den 450'ye çıkartılmıştır. 27.07.1995 tarihli Anayasa Değişikliği ile TBMM üye tam sayısı 450'den 550'ye yükseltilmiştir. (AYDIN, Nizamettin, (2008), **03.10.2001 Tarihli Anayasa Değişikliklerinin Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine Etkileri**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2008, ss. 87-96). TBMM üye tam sayısı 16.04.2017 tarihinde kabul edilen Anayasa Değişikliğiyle de 550'den 600'e yükseltilmiştir.

Seçim çevrelerinin belirlenmesine ilişkin esaslar, 298 sayılı Kanun ile 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu hükümleriyle belirlenmiştir. 298 sayılı Kanun'un 3. maddesi, her ilin bir seçim çevresi olacağını ifade etmektedir. 2839 sayılı Kanun'un 4. maddesinin 5. fıkrası ise nüfuslarına bağlı olarak çıkartacakları milletvekili sayısı³² 18'den fazla olan illerin, birden fazla seçim çevresine bölüneceğini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, 298 sayılı Kanuna göre bir seçim çevresi olan bir il, 2839 sayılı Kanun hükmüne göre de nüfusundan hareketle çıkartacağı milletvekili sayısına göre, adeta birden fazla seçim çevresine yani birden fazla il haline getirilmektedir. Yüksek Seçim Kurulu her seçim öncesi seçim çevrelerini Türkiye İstatistik Kurumu'ndan gelen adrese dayalı nüfus veri sistemi bilgilerine göre tekrar düzenlemekte ve ilan etmektedir.

Seçmen kütüklerinin belirlenmesi sürecine baktığımızda ise günümüze kadar pek çok farklı yöntem kullanılmış olduğunu görüyoruz. En son 1987 yılında Bilgisayar Destekli Merkezi Seçmen Kütüğü Sistemi (SEÇSİS) uygulamaya konmuş ve 2005 yılında tamamlanmıştır³³. 2008 yılında 5749 sayılı Kanunla³⁴ yapılan değişiklikle yurt dışında bulunan vatandaşların adres kayıt sistemindeki bilgilerine dayalı olarak Yurtdışı Seçmen Kütüğü oluşturulmuştur. Böylelikle yurtdışında yaşayan Türk Vatandaşlarına Cumhurbaşkanlığı, Milletvekili Genel Seçimi ve Halkoylamalarında oy kullanabilmeleri imkânı tanınmıştır. Yine aynı kanunla seçmen kütüklerinin oluşturulmasında adres kayıt sistemindeki bilgilerin esas alınarak her yıl düzenlenmesi ve her seçim döneminde güncellenmesi karara bağlanmıştır.

Diğer yandan seçime katılacak siyasi partiler ve adaylık süreci de belirli kurallara bağlanmıştır. Siyasi partiler seçimlere katılabilmek için ülkenin en az yarısında teşkilatlanmış olmaları gerekmektedir. Siyasi partilerin gösterecekleri adaylarla ilgili süreç genel olarak partilerin iç meselesi olarak

³² Yapılan tespit sonunda, çıkaracağı milletvekili sayısı 18'e kadar olan iller, bir seçim çevresi sayılır. Çıkaracağı milletvekili sayısı 19'dan 35'e kadar olan iller iki, 36 ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünür. Bu seçim çevreleri, numara sırasına göre adlandırılır.

³³ <http://www.ysk.gov.tr/tr/seccsis-genel-bilgi/1528>. 15.10.2018).

³⁴ 13.3.2008 tarihinde "Seçimlerin Temel Hükümleri Ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" "Yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanmalarıyla ilgili seçim işlerini yönetmek üzere Ankara İl Seçim Kuruluna bağlı Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu oluşturulur. İhtiyaç duyulması halinde birden fazla yurt dışı ilçe seçim kurulu teşkil edilebilir".

görülmede, kanunda belirtilen şartları taşıyan, seçilme yeterliliğine sahip herkesi aday gösterebilmektedirler. Bağımsız aday olmak isteyen kişilerin ise İl Seçim Kurullarına yazılı olarak başvuruda bulunmaları gerekmektedir³⁵.

Seçim yönetimi süreci seçim öncesi propaganda süreci, oy kullanma, oyların sayım ve dökümü gibi işlemler yapılmakta ve son olarak Yüksek Seçim Kurulu'nun resmi seçim sonuçlarını açıklamasıyla da seçimlerin yönetimi süreci tamamlanmaktadır.

5. Türkiye Pratiğinde Seçimlerin Yönetimi Sürecinde Seçmen Kütükleri ve Listelerinin Yerel İdarelerce Yapılabilirliği

Danimarka ve Türkiye arasında gerek ülke yönetimi, gerek seçimlerin yönetimi, gerekse devlet ve toplumların demokrasi kültürüne olan yaklaşımları açısından pek çok farklılık bulunmaktadır. Danimarka parlamenter demokrasi ve anayasal monarşinin bir arada bulunduğu bir yönetimi benimserken, Türkiye parlamenter hükümet modeliyle irtibatını keserek Cumhurbaşkanlığı hükümet modelini³⁶ benimsemeyi tercih etmiştir. Seçimlerin yönetimine ilişkin olarak Danimarka yasama ve yürütme organlarının seçimle ilgili faaliyetlerden sorumlu olduğu klasik modeli uygularken, Türkiye ise Latin Amerika Modeline kısmi benzerliğiyle ön plana çıkan seçim yönetimi modelini uygulamaktadır³⁷.

Daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi Danimarka demokratik kültürü tamamen özümsemiş bir toplum ve devlet anlayışına sahiptir³⁸. Seçmen yaşının değiştirilmesi ile ilgili hususun bile referandumla belirlendiği bir ülke konumundadır. Seçimlerde oy kullanmak zorunlu değildir ve oy kullanmak isteyen vatandaşlar taleplerini seçmen kütüklerini hazırlamakla görevli olan belediyelere başvurmakta ve yapılan inceleme sonunda seçmen

³⁵ BİLİR, (2007), s. 356.

³⁶ TURAN, A. Menaf, "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", *Social Sciences Research Journal*, Volume 7, Issue 3, 42-91 (September 2018), ISSN: 2147-5237.

³⁷ Yüksek Seçim Kurulu'nun Hukuki Statüsüne İlişkin Doktriner Tartışmalar için bkz. AYDIN, (2015), ss. 99-111.

³⁸ Economist Intelligence Unit'in 167 ülkeyi kapsayan 2017 Demokrasi Endeksi Raporuna göre Danimarka, on tam puan üzerinden ortalama 9.22 puanla 5. sırada yer almaktadır. Ortalaması alınan kritereler ve Danimarka'nın aldığı puanlar şöyledir; Seçim süreci ve çoğulculuk: 10.00, Hükümetin işleyişi: 9.29, Siyasal katılım: 8.33, Siyasal kültür: 9.38, Sivil özgürlükler: 9.12.

kütüklerine kaydolabilmektedirler. Türkiye'de ise, oy kullanma ile ilgili genel hükümler 1982 Anayasasının Siyasi Haklar ve Ödevler başlığı altında düzenlenmekte³⁹ ve oy kullanmanın hem bir hak hem de bir ödev olduğu belirtilmektedir. Seçmenlerin seçimlerde oy kullanma zorunluluğu bulunmakta ve oy kullanmayanlar para cezası ile cezalandırılmaktadır. Bu husus, Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanunun Ek 1. Maddesinde; "*Seçmen kütüğüne kaydı ve sandık listesinde oy kullanma yeterliliği bulunduğu halde, mahalli idareler genel ve ara seçimlerine meşru mazereti olmaksızın katılmayanlar ilçe seçim kurulu başkanı tarafından 200.000 (ikiyüzbin) lira para cezası ile cezalandırılır. Bu karar kesindir*"⁴⁰ şeklinde ifade edilmektedir.

Türkiye, idari teşkilat anlamında üniter bir devlet yapısına sahiptir. Bu yapının doğal sonucu olarak merkezi idare, idari işleyişin sürdürülmesinden ve özellikle yerel yönetimlere verilen hizmetlerin yerine getirilmesinden de sorumlu olmaktadır. İdari vesayet yetkisinin yerel yönetimler üzerinde kısıtlayıcı bir yönü bulunmaktadır. Bu nedenle idari vesayet yetkisi ancak merkezi idarede yer alan belirli kişi ya da makamlar⁴¹ tarafından kullanılarak yürütülmektedir⁴². Üniter devlet uygulamasında, merkezi idare söz konusu bu yetkiyi ve yetkinin kendisine sağladığı imkânları kaybetmek istemeyecektir.

³⁹ Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları başlığı altında yer alan 67. maddesinin 3. fıkrası hükümlerince, "Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoymasına katılma haklarına sahiptir".

⁴⁰ Meşru mazereti olmaksızın oy kullanmayan seçmene 200.000 (ikiyüzbinlira) para cezasını öngören Kanun hükmünün uygulanabilirliği, Türk Lirasından altı sıfır atılmasını öngören, 31.01.2004 tarihli Resmi Gazete Yayınlanarak yürürlüğe giren 5083 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Para Birimi Hakkında Kanun ile fiiliyatta kalmamıştır. Yüksek Seçim Kurulu, mazereti olmaksızın oy kullanmayan seçmen için uygulanacak para cezasını 2015 Milletvekili Genel Seçimlerinde ve 2017'de gerçekleştirilen Halkoymasında 22 TL(yirmiikiTL) olarak belirlemiştir.

⁴¹ İdari vesayet yetkisini kullanabilen idari makamlara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz., (KORKMAZ, Zişan, **Yerel Yönetimlerde Özerklik ve İdari Vesayet Denetimi**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ss. 91-99.

⁴² KORKMAZ, (2009), s. 91.

Türkiye’de seçimlerin yönetimi kapsamında yer alan faaliyetlerin tümü merkezi⁴³ teşkilat yapısına sahip Yüksek Seçim Kurulu’nun gözetimi ve denetiminde, illerde il seçim kurulları, ilçelerde ise ilçe seçim kurullarının eliyle yürütülmektedir. Yüksek Seçim Kurulu dışındaki kurulların genelde seçimlerin yönetimi ve denetimi, özelde de seçimlerin yönetimine ilişkin kararlar alıp uygulamaları imkânı 1982 Anayasasının 79. maddesinin 2. fıkrasında yer alan *“Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundadır. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.”* hüküm ile bu kurullara tanınmamıştır.

Yüksek Seçim Kurulu’un seçimlere ve halkoylamasına ilişkin olarak ülkede tek sorumlu olması gerçeği, ülkenin üniter yapısı da dikkate alındığında, seçimlerin yönetimi faaliyetleri kapsamına giren seçmen kütüklerinin⁴⁴ ve listelerinin merkezi idarenin kontrolü dışında yer alan özerk ya da üniter devlet yapısı dışında bir yapının öngörülmesi ile bir takım ayrıcalıklar tanınmış yerel idareler tarafından belirlenmesine imkân tanımamaktadır. Buna imkân bulunması demek üniter devlet yapısı dışında bir devlet yapılanmasını kabul etmek olur ki, bu da Türkiye’nin kendine has koşulları dikkate alındığında devlet yapılanmasında ciddi problemleri de beraberinde getirebileceğinden mümkün değildir.

Seçmen kütükleri ve listelerinin Danimarka pratiğinde uygulandığı haliyle belediyeler tarafından oluşturulmasını imkânsız kılan bir diğer sebep ise 1982 Anayasasının 79. maddesinde yer alan düzenlemedir. Asli kurucu iktidar tarafından yapılan düzenlemeye göre, seçimler ve halkoylamalarının tamamen Yüksek Seçim Kurulu’nun yetki ve sorumluluğunda olduğu ifade

⁴³ Yüksek Seçim Kurulu’nun merkezi bir teşkilat olduğunu 298 Sayılı Kanunun 10. maddesi “Ankara’da bir Yüksek Seçim Kurulu, her seçim çevresinde bir il seçim kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu ve seçim bölgelerine konulacak her sandık için bir sandık kurulu bulunur” şeklinde ifade edilmiştir.

⁴⁴ 298 sayılı Kanun seçmen kütüğünü, “Bu Yasaya göre seçmen olan vatandaşları tek olarak tanımlayan ve seçmenin oturduğu yeri belirleyen bilgileri kapsayan bilgisayar ortamına “Seçmen Kütüğü” denilir biçiminde tanımlamaktadır.

edilmek suretiyle, Kurul bu konuda tek söz sahibi haline getirilmiştir. Bunu doğrulayan ifade ise, Kurulun kararlarına karşı herhangi bir başka merciine başvurulamayacağına işaret eden 1982 Anayasasının 79. maddesinin ikinci fıkrasının son cümlesidir.

Türkiye’de seçmen kütük ve listelerinin yerel idareler tarafından oluşturulmasının önündeki bir diğer ve belki de en kayda değer engel, iki ülke arasındaki demokrasi algısı, demokratik kültür, demokrasiyi özümseme ve demokratik bilinç farklılıklarının bulunmasıdır. Böyle bir farklılık olduğunun ifade edilmesi, iki toplum arasında bir kıyas yapmak ya da bir yerme amacı taşımamaktadır. Burada ifade edilmeye çalışılan, ampirik demokrasi pratiklerinin objektif bir takım kıstaslarla ölçülmesi sonucunda her yıl yayımlanan demokrasi endekslerinde üst sıralarda yer alan demokrasiyi özümsemiş toplum pratiklerini iyi irdeleyip, Türkiye’nin toplumsal yapı ve dinamiklerini de göz önünde bulundurarak normatif demokrasi düzeyine ulaşma gayretinden başka bir şey olarak değerlendirilmemelidir. Şayet Türkiye pratiğinde, seçmen kütükleri ve listelerinin yerel idarelerce yapılmasına imkân tanınacak olursa, ülke siyasetine hâkim olan hükümetler ile yerel idarelerin yönetimini elinde bulunduran siyasi karar alıcılar, seçimlerde ve halkoylamalarında kendilerine siyasi bir takım çıkarlar sağlamak suretiyle adil ve dürüst yapılması gereken seçimlere ve halkoylamalarına gölge düşürebileceklerdir. İktidarı elinde bulunduran güçler, Parlamentodaki sayısal üstünlüklerini, çıkartacakları yasalar ve diğer düzenleyici işlemler aracılığıyla, seçimlerde ve halkoylamalarında kendileri lehine sonuçların ortaya çıkmasını sağlayabileceklerdir. İktidarı elinde bulunduran güçlerle aynı siyasi çizgide olan yerel idarelerde, seçmen kütük ve listelerinin oluşturulmasında ve belirlenmesinde kendileri lehine sonuç doğuracak anti demokratik uygulamalara imza atabileceklerdir.

SONUÇ

İki ülke arasındaki yukarıda ifade etmeye çalıştığımız tüm bu farklılıklar ortaya koymaktadır ki, seçmen kütük ve listelerinin oluşturulması tamamen demokratik kültürün hem devlet hem de toplum tarafından ne ölçüde benimsendiği ile doğrudan ilgilidir. Uygulamaya ilişkin pratikler, Türkiye’de demokrasi algısının, demokratik kültür ve bilincinin bu döneme kadar yeterli ölçüde benimsenmediğini ortaya koymaktadır.

Ancak bu durum hiç bir zaman seçmen kütük ve listelerinin Türkiye’de yerel idarelerce yapılamayacağı anlamına gelmez. Öncelikle devlet gerekli

yasal ve idari düzenlemeleri yaparak bu noktada toplumun önünü açmalı ve demokratik kültürün toplum tarafından benimsenmesi sağlanmalıdır. Özellikle 1980 sonrası tüm dünyada etkili olan Yeni Sağ Hareketi, Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim gibi yönetim ve özellikle devlet idaresine yeni bir anlayış kazandırmaya çalışan bu akımların özelliklerinden biri de merkezi idarenin yetkilerinin azaltılarak yerel idarelere aktarılmasını öngören yerinden yönetim veya yerindenlik (subsidiarite) ilkesidir. Bu akımlar ve ilkelerinin Türkiye'de de kabul görmesi ile kamu yönetimi alanında pek çok düzenleme yapılmış, özellikle son 15 yılda yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmış, 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanunla da özellikle büyükşehir belediyelerinin hem sayısı hem hizmet alanları genişletilmiş ve son günlerde de yerel yönetimlere yönelik yeni düzenlemeler yapılacağı, büyükşehir belediyeleri dışında kalan il belediyelerinin de bütünşehir statüsüne alınarak onlara da hizmet alanı ve yetki genişliği tanınacağı kamuoyunda sıkça gündemi meşgul etmektedir.

Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yetkilerinin artırılması hedeflenmektedir. Bu süreç içerisinde demokratik kültürün halk tarafından da yeterince benimsenmesi, oy kullanmanın bir ödev olarak değil de ülke yönetimine katılımın gönüllü göstergesi olması açısından seçmen kütükleri ve listelerinin yerel idarelerce hazırlanmasına yönelik bir düzenlemeye gidilebilir. Türkiye İstatistik Kurumu, Yüksek Seçim Kurulu ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün kayıtları esas alınmak şartıyla seçimde oy kullanmak isteyen ve ilgili belediye idaresinin mücavir alan sınırları içerisinde ikamet eden vatandaşlar belediyelere müracaat ederek seçmen kütüklerine kaydolabilir. Seçmen kütüklerinin kesinleştirilmesinin ardından vatandaşların oy kullanacakları sandıklara ilişkin seçmen listeleri oluşturulabilir. Seçmenin oy kullanmasına engel olabilecek seçmen kütükleri ve listelerindeki hatalı kayıt ve işlemlerin söz konusu olması durumunda, ilgili belediyelerin meclisleri veyahut belediye tarafından oluşturacakları kurullar aracılığıyla düzeltilme yönüne de gidilebilir. Seçmen kütükleri ile listelerindeki yanlış ve hataların düzeltilmesine ilişkin faaliyetler seçim gününde de aktif olarak işletilmelidir. Böylelikle seçimlere ve halkoylamalarına katılımın üst düzeyde olmadı da sağlanmış olabilecektir. Elbette ki, bu önerinin gerçekleştirilmesi seçmen sayısının fazla olması açısından eleştirilere maruz kalabilir. Ancak

demokrasilerde bir oyun ne kadar önemli olduğunun en güzel örneğini Amerika Birleşik Devletlerinde 2000 yılında gerçekleştirilen 43. Başkanlık seçimlerinde görmekteyiz⁴⁵.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi çalışmamızda örnek olarak alınan seçmen kütük ve listelerinin oluşturulmasında Danimarka pratiğinin Türkiye'de uygulanması şu an için iki ülke arasındaki farklar nedeniyle çok mümkün gözükme de Türkiye'nin üniter devlet yapısı ile toplumsal yapısı birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkabilecek problemleri aşmayı sağlayacak koşullar, başta anayasal olmak üzere yapılacak yasal düzenlemelerle uygulanabilme imkânı bulabilir. Böylelikle Türkiye'de demokratik katılımın, demokrasi kültürünün ve bilincinin gelişmesine katkı sağlamak suretiyle Türkiye'nin demokratik ülkeler arasında yer alması da kaçınılmaz olabilecektir.

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz., Aydın, (2015), ss. 197-208.

KAYNAKLAR

- ACE Project, The ACE Encyclopaedia: Voter Registration, <http://aceproject.org/ace-en/topics/vr/default> (29.12.2017).
- AYDIN, Nizamettin, (2015), **Dünya'da ve Türkiye'de Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi**, Ekin Yayınevi, Bursa.
- AYDIN, Nizamettin, (2008), 03.10.2001 Tarihli Anayasa Değişikliklerinin Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine Etkileri, Ekin Yayınevi, Bursa, 2008.
- BİLİR, Faruk ve Fatih, BİRİŞİK, "Seçimlerin Yönetimi ve Denetimi", <https://slidex.tips/download/semlern-ynetm-ve-denetm-prof-dr-faruk-blr-faik-brk>, (19.12.2017).
- BİLİR, Faruk, (2007), **Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- CARTER, Elisabeth, David, M., FARELL, (2009), "Electoral Systems and Election Management", **Comparing Democracies**, V.3, https://www.researchgate.net/publication/237654779_Electoral_Systems_and_Election_Management (24.12.2017).
- CATT, Helena, Andrew, ELLİS, MALEY, Michael, Alan, WALL, WOLF, Peter, (2014), **Electoral Management Design**, International İdea, Stockholm.
- ELKLIT, Jorgen, Andrew, REYNOLDS, (2000), "The İmpact Of Election Administration On "The Legitimacy Of Emerging Democracies: A New Research Agenda", **Commonwealth and Comparative Politics**, V:40, Issue-2, ss.86-119, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713999584> (21.12.2017).
- ELKLIT, Jorgen, (1993), "Simpler than its Reputation: The Electoral System in Denmark since 1920", **Electoral Studies**, V. 12:1.
- Folketing "The Parliamentary Electoral System in Denmark," [http://www.thedanishparliament.dk/Publications/~media/Pdf_materiale/Pdf_publikationer/English/The%20Parliamentary%20Electoral%20System%20in%20Denmark_samlet%20pdf.ashx](http://www.thedanishparliament.dk/Publications/~/media/Pdf_materiale/Pdf_publikationer/English/The%20Parliamentary%20Electoral%20System%20in%20Denmark_samlet%20pdf.ashx) (29.10.2018).
- GÖNENÇ, Levent, (2008), **Türkiye'de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları**, Adalet Yayınları, Ankara.

- KORKMAZ, Zişan, Yerel Yönetimlerde Özerklik ve İdari Vesayet Denetimi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2009.
- MILLER, Kenneth E., (1964), "The Danish Electoral System", **Parliamentary Affairs**, V. 18:1.
- TEZİÇ, Erdoğan, (1997), **Anayasa Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul.
- The Parliamentary Electoral System in Denmark**, (2011), Ed. ELKLİT, Jorgen, Anne Birte, PADE, MİLLER, Noline, Nyholm, Ministry of the Interior and Health and The Danish Parliament, Copenhagen.
- THRUSH, Andrew, (2007), "Commons v. Chancery: The 1604 Buckinghamshire Election Dispute Revisited" **Parliamentary History**, V.26.
- TURAN, A. Menaf, "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", **Social Sciences Research Journal**, Volume 7, Issue 3, (September 2018), ISSN: 2147-5237.
- WALL, Alan, ELLİS Andrew, AYOUB, Ayman, DUNDAS Carl W., RUKAMBE, Joram, SATAİNO, Sara, (2006), **Electoral management Design: The International IDEA Handbook**, Stockholm.
- <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Kararlar/2007Pdf/2007-222.pdf> (15.10.2018).
- [http://www.ysk.gov.tr/ysk/SecsisProjesi/SecsisIndex.htm.\(15.10.2018\).](http://www.ysk.gov.tr/ysk/SecsisProjesi/SecsisIndex.htm.(15.10.2018).)
- <http://www.ysk.gov.tr/tr/seccsis-genel-bilgi/1528>. 15.10.2018).

DANIŞTAY KARARLARI IŞIĞINDA SOSYAL RİSK İLKESİ*

Arş. Gör. Çağrı BAYER**

AN OVERVIEW OF THE PRINCIPLES OF SOCIAL RISKS IN LIGHT OF THE COURT DECISION

* **Makalenin Kabul Edildiği Tarih:** 10.12.2018

** **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakóltesi**

E-mail Adresi: cbayer@konya.edu.tr

ÖZ

İdarenin sorumluluğunu belirleyen ilkelerden temel olanları hizmet kusuru, risk ilkesi ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesidir. Ancak bunların yanısıra kusursuz sorumluluk ilkelerinden olan “sosyal risk” ilkesi de mevcuttur. Sosyal risk ilkesi özellikle yargı kararlarında, birlikte yaşamın kaçınılmaz bir sonucu olan savaş, terör eylemleri ve sosyal ve içtimai kargaşalar esnasında zarara uğrayan üçüncü kişilerin zararlarını karşılamak için öngörülen ilke olarak tanımlanmaktadır. Ancak sosyal risk ilkesi diğer sorumluluk ilkelerinden farklıdır. Bu ilkeye göre davranış ile zarar arasında bir bağ kurulmamakta, illiyet bağı olmadan da sorumluluk söz konusu olmaktadır. Bu özelliği nedeniyle sosyal risk ilkesi bazı yazarlar tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Ancak bu ilkeye göre sorumluluk Anayasamızda da yer aldığı gibi sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir. Sosyal bir hukuk devleti olarak ülkemizde değişik nedenlerle meydana gelen terör eylemleri sonucu ortaya çıkan zararların sosyal risk ilkesi gereğince karşılanması idare hukukunun diğer kusurlu veya kusursuz sorumluluk ilkelerine göre bireyler açısından daha faydalıdır.

ANAHTAR KELİMELER: İdarenin Sorumluluğu, Kusursuz Sorumluluk, Sosyal Devlet, Sosyal Risk, İlliyet Bağı.

ABSTRACT

The service failure, the risk principle and principle of equal apportionment of public burdens which determines the basic principle of the responsibility of the Administration. However, in addition to these principles which is one of strict liability principle of "social risk principle" is also available. The principle of social risk, especially in judicial decisions, is defined as specified policy to meet the loss of a third party who has suffered damage during war, terror activities and social unrest which is the inevitable consequence of living together. However, the principle of social risk is different from other responsibility. There is no relationship between the loss and behavior according to this principle. Responsibility is also available without causal link. Social risk principle has been criticized harshly by some authors because of this feature. According to this principle Responsibility is a requirement of social state principle Located in our constitution. Compensation of damages in accordance with the principle of social risk caused by the acts of terrorism occurring for different reasons is more

beneficial for individuals than other responsibilities principles of administrative law.

KEY WORDS: *Responsibility of Administration, Strict Liability, Social State, Social Risk, Casual Link.*

GİRİŞ

İdarenin eylem ve işlemlerinden dolayı kişiler zarar görebilirler. Bu zararların idarece karşılanması hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. İdarenin yaptığı eylemlerde ve işlemlerde idarenin kusuru varsa kusur sorumluluğuna gidilmesi ilk ve aslî yoldur. Ancak bazı durumlarda idarenin sorumluluğuna gitmek için idarenin kusurlu olması şartı aranmaz. İdarenin kusursuz sorumluluğuna gidebilmek için idarenin bir eylemi, bu eylem sonucunda ortaya çıkan zararın varlığı ve idarenin yaptığı eylem ve ortaya çıkan zarar arasında nedensellik bağı (illiyet bağı) olması gerekir.

Ancak bazı durumlarda nedensellik bağı dahi aranmadan idarenin sorumluluğuna gidebileceğimiz bir istisnaî yol da vardır. Özellikle terör eylemleri sonucunda kişilerin uğradıkları zararlar, bilimsel ve yargı içtihatlarıyla kabul edilen “sosyal risk ilkesi” gereğince idarenin sorumluluğuna gidilip tazmin edilebilmektedir.

Çalışmamızda öncelikle sosyal risk ilkesinin idarenin diğer sorumluluk türlerinden farkının daha iyi ortaya konulması adına genel olarak idarenin sorumluluğu kavramlarından ve sorumluluk türlerinden kısaca bahsedilecektir. Ardından sosyal risk ilkesinin mahiyeti, özellikleri ve ülkemizdeki uygulamaları yargı kararlarıyla birlikte izah edilmeye çalışılacaktır.

I. GENEL OLARAK İDARENİN SORUMLULUĞU

Bir devlet kendisini hukuk devleti olarak nitelendiriyorsa o hukuk devletinde, idarenin hukuka aykırı eylem ve işlemler yapmaması gerekir. Ancak hukuk devletlerinde de mutlaka devlet adına yürütülen faaliyetlerde hukuka aykırı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bir hukuk devleti olduğu için bu faaliyetlerden dolayı hukuka aykırı sonuçlar ortaya çıktığında bu sonuçtan dolayı idarenin sorumluluğu¹ doğacaktır.

¹ İdarenin sorumluluğu için bkz. ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2012). Anayasa Hukuku İdare Hukuku, 15. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, s.

Kişiler, idarenin yaptığı eylem ve işlemler dolayısıyla birtakım maddî veya manevî zararlara uğrayabilmektedirler. Hukuk devletinin de idarenin yaptığı bu eylem ve işlemlerden doğan zararları karşılaması gerekir. İşte idarenin kişilere verdiği bu zararları karşılama yükümlülüğüne “idarenin sorumluluğu” denir².

A. ANAYASAL DAYANAĞI

Anayasanın 125. maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtildikten sonra; son fıkrasında, idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır³. Bu nedenle idarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemek konusunda takdir yetkisi olmayacaktır⁴. İdarî hizmetlerin görülmesi sırasında ortaya çıkan zararların tazmini, Anayasanın 125. maddesi

411-420; ODYAKMAZ, Zehra / GÜZEL, Oğuzhan (2013). Mahkeme Kararları Işığında Terör Olaylarında İdarenin Sorumluluğuna Genel Bir Bakış. Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, s. 1-61; GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (2007). Yönetmelik Yargı, 26. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, s. 282-316; GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2017). İdare Hukuku Dersleri, 19. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, s. 737-760; YAMAN, Murat. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Sorumluluk, Hizmet Kusuru ve Kusursuz Sorumluluk Kavramları, http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=54, (Erişim Tarihi: 15.03.2018); ERDOĞAN, Yavuz. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, <http://www.suchukuku.com/icerik.php?id=57> (Erişim Tarihi: 10.03.2018); COŞKUN, Burak. (2008). İdarenin Terör Olayları Nedeniyle Sorumluluğunun İdarenin Sorumluluğuna İlişkin İlkeler ve Özellikle Sosyal Risk İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, MECMUA (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Fakültelerine Armağanı), 1. Bası, SÖZKESEN Matbaacılık, Ankara, s. 353-381; GÜNDAY, Metin. (2015). İdare Hukuku, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, s. 368-369; DURAN, Lütfi. (1974). Türkiye İdaresinin Sorumluluğu (Sorumluluğun Temeli ve Sebepleri, Sorumluluğa Yol Açan Olgular), Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 47-48.

² GÖZLER / KAPLAN, s. 737.

³ HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU HUKUKİ MÜZAKERE TOPLANTISI RAPORU, Müzakere Konusu: 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılama Hakkında Kanun, Grup Başkanı: Yunus ÇETİN, Grup Sözcüsü: Hamza SEYREK, 23-25 Kasım 2012, MiraCle RESORT HOTEL, <http://hmt.hsyk.gov.tr/konular/idari-yargi/idare/10-Dan15daire/1.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.03.2015).

⁴ ODYAKMAK / KAYMAK / ERCAN, s. 411.

gereğidir ve Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olduğunun bir sonucudur.

B. İDARENİN SORUMLULUĞUNUN NEDENLERİ⁵

İdarenin sorumluluğu, kusurlu sorumluluk ve kusursuz sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılır. İdarenin sorumluluğundan bahsedebilmemiz bu iki sorumluluktan birinin gerçekleşmesi gerekir. Dolayısıyla idarenin hukukî sorumluluğuna gidilebilmesi için ana kural; söz konusu zararın bir idarî faaliyet sonucu ortaya çıkmış olması ve olayda idare hukukuna özgü sorumluluk esaslarından birinin uygulanabilir olmasıdır⁶.

C. İDARÎ SORUMLULUKTAN BAHSEDİLEBİLMESİ İÇİN GEREKEN DURUMLAR

İdarenin kamu hizmetlerinin yürütülmesi esnasında yaptığı işlem ve eylemlerden dolayı birtakım şahıs ve malvarlıklarının zarar görmesi mümkündür. Ancak, bu gibi durumlarda idarenin hukuki sorumluluğundan söz edebilmek için maddi ve hukuki nitelikteki bazı şartların bir araya gelmesi gerekir⁷.

Özel hukukta olduğu gibi kamu hukukunda da dolayısıyla idare hukukunda da hukuki sorumluluk, üç şartın bulunmasına bağlıdır. Bunlar; bir zararın varlığı, söz konusu zararın belirli bir kişiye bağlanabilmesinin mümkün olması (illiyet bağı veya nedensellik bağı) ve tazmin yükümlülüğünün kaynaklandığı zarar doğurucu eylem ve işlemde hukukî bazı niteliklerdir⁸.

1. İdarî Tutum ve Davranış Gereklidir

İdarenin sorumluluğundan bahsedebilmemiz için öncelikle idarenin bir tutumu ve davranışı olmalıdır. Bu idarî tutum ve davranış icraî ya da ihmalf olabilir veya idarî eylemden ve işlemde doğabilir. İdare yaptığı bu eylem ve işlemde rol almalıdır. İdare, işlem ve faaliyetin başında, sonunda veya

⁵ ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 411-412; ARMAĞAN, Tuncay. (1997). İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları, Birinci Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 17.

⁶ ALTAY, Evren. (2004). İdarî Yargı Kararlarının Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 273.

⁷ YAMAN, s. 1-2.

⁸ ATAY, E. Ethem / ODABAŞI, Hasan / GÖKCAN, Hasan Tahsin. (2003). Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 149.

herhangi bir şekilde bu işlem ve faaliyette rol almazsa sorumlu tutulmayacaktır⁹.

İlerde de değinileceği üzere kusurlu sorumlulukta idarenin işlem ve faaliyetlerinin hukuka aykırı olması gerekir. Eğer kusursuz sorumluluk varsa idarenin işlem ve faaliyetlerinin hukuka aykırı olması gerekmez¹⁰. Sosyal risk ilkesine göre sorumlulukta illiyet bağı da gerekmez.

2. Bir Zararın Varlığı Gereklidir.

Kişilerin malvarlığında veya şahıs varlığında ortaya çıkan istem dışı kayıp ve eksikliklere “zarar” denir¹¹. İdarenin hukuki sorumluluğunun doğabilmesi için mutlaka zararın doğmuş olması gerekir. Bir başka deyişle, herhangi bir davranış olmakla birlikte bir zarar doğmamışsa idarenin tazmin borcu doğmaz¹².

Zararın varlığına ilişkin şartlar ve taşınması gereken özellikler şunlardır¹³.

- *Zararın Var Olması Gerekir*
- *Zarar Gerçekleşmiş Olmalıdır*
- *Zarar Kesin Olmalıdır*
- *Zarar Hukuken Korunan Bir Menfaate Yönelik Olmalıdır*
- *Zarar Parayla Ölçülebilir Nitelikte Olmalıdır*
- *Zarar Özel Olmalıdır*
- *Zarar Anormal Olmalıdır*

Özel hukuka benzer olarak idarenin hukuki sorumluluğunda da sadece zarar tehlikesinin varlığı sorumluluğa yol açmaz. Henüz doğmamış olan zararlar ve ilerde doğması muhtemel bulunan zararlar idarenin sorumluluğuna yol açmayacaktır. Ancak henüz doğmamış olmakla ilerde doğması kesin olacak zararların da tazmini istenebilir.

⁹ ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2016). İdare Hukuku Dersleri, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, s. 783.

¹⁰ ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 425.

¹¹ ATAY, Ender Ethem. (2016). İdare Hukuku, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, s. 715.

¹² YAMAN, s. 3.

¹³ GÖZLER / KAPLAN, s. 782-786.

3.Zarar ile Eylem Arasında İlliyet Bağı Olmalıdır

İdarenin tazmin sorumluluğunun doğabilmesi için, zarar ve idarenin davranışı arasında bir nedensellik (illiyet) bağının bulunması gerekir. Eğer sonuç, olayların doğal akışına göre beklenilmeyen bir olağanüstü sonuç ise, idare bu sonuçtan sorumlu tutulmayacaktır¹⁴.

Ayrıca idarenin yaptığı eylemlerden dolayı sorumlu tutulabilmesi için, bu eylem ve zarar arasındaki illiyet bağının dolaylı değil, doğrudan doğruya olması gerekir¹⁵. Yani idarenin yaptığı eylem, ortaya çıkmış olan zararın doğrudan nedeni olmalıdır.

İdare hukukumuzda illiyet bağının varlığının ispatı zarara sebep olan idareye değil, zarar gören davacılara aittir. Bazı durumlarda idari davranış ile zarar arasındaki illiyet bağı başka olayların araya girmesiyle zayıflayabilir veya tamamen ortadan kalkabilir¹⁶. Bu durumlara illiyet bağını kesen haller denir. İlliyet bağını kesen haller şunlardır¹⁷:

- a. *Mücbir Sebep*
- b. *Beklenmeyen Hal*
- c. *Zarar Görenin Davranışı*
- d. *Üçüncü Kişilerin Davranışı*

D. İDARENİN SORUMLULUK TÜRLERİ

İdarenin sorumluluğu, idarenin kişilere verdiği zararın, idarenin malvarlığından bazı değerlerin zarar gören kişinin malvarlığına aktarılması yoluyla tazmin edilmesi anlamına gelmektedir. İdare bu zararları kendi isteğiyle karşılayabilir veya bu zararları kendi isteğiyle karşılamazsa, tazmin yargı mercilerinin kararıyla sağlanmaktadır¹⁸.

İdarenin sorumluluğu genel olarak idarenin özel hukuk sorumluluğu ve idarenin idarî sorumluluğu olmak üzere ikiye ayrılır.

¹⁴ YAMAN, s. 5.

¹⁵ GÖZLER / KAPLAN, s. 786.

¹⁶ ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 8.

¹⁷ GÖZLER, s. 788.

¹⁸ ERDOĞAN, s. 1.

1.İdarenin Özel Hukuk Sorumluluğu

İdarenin özel hukuka tabi olan uyuşmazlıklarına idarenin özel hukuk sorumluluğu denir. Bu uyuşmazlıklar idarî yargıda değil adlî yargıda çözümlenir. Bunlara örnek olarak şu faaliyetleri gösterebiliriz¹⁹.

- *İdarenin özel mallarının işletilmesinden doğan zararlar*
- *Kamu görevlilerinin kişisel kusurlarından kaynaklanan zararlar*
- *İdarenin özel hukuk sözleşmelerinden doğan zararlar*

2.İdarenin İdari Sorumluluğu

İdarenin idari sorumluluğu, idare tarafından gerçekleştirilen ve idare hukukunun konusuna giren eylem ve işlemlerle ilgili konularda idarî yargının kullanıldığı sorumluluktur. Dolayısıyla bu tür sorumluluk durumlarında idarenin kişilere verdiği zararlar, özel hukuka göre değil, kamu hukukuna göre karşılanacaktır. İdarenin özel hukuk sorumluluğundan farklı olarak bu tür sorumluluktaki faaliyetlerde idarenin kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılmış faaliyetleri esastır²⁰.

a. Kusurlu Sorumluluk (Hizmet Kusuru)

Kusurlu sorumluluktan anladığımız, idarenin kusurlu eylem ve işlemleriyle yol açtığı zararları tazmin etme yükümlülüğüdür²¹. Hizmet kusuruna dayanan idarî sorumluluk, aslî sorumluluk olduğu için kusursuz sorumluluğa göre daha geniş bir uygulama alanı bulmaktadır²². Bu sorumlulukta esas olan idarenin kusurlu bir hareketidir. İdare, hukuka aykırı, kusurlu bir davranışla kişilere zarar verdiği için bu sorumluluğa haksız fiil sorumluluğu da denmektedir²³.

İdarenin kusurlu sorumluluğu hizmet kusuru kavramıyla açıklanabilir. Hizmet kusuru; idarenin yürüttüğü bir hizmetin kurulmasında, düzenlenmesinde ve işleyişindeki bozukluk ve aksaklıktır²⁴. Hizmet kusuru anonim ve nesnel karakterli ve belli bir kişiye ya da kişilere atfedilemeyen,

¹⁹ GÖZLER / KAPLAN, s. 744-745.

²⁰ GÖZLER / KAPLAN, s. 745-746.

²¹ GÖZLER / KAPLAN, s. 748.

²² GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (1995). Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 50, S. 3-4, s. 194.

²³ ERDOĞAN, s. 2-3.

²⁴ ATAY, s. 730-733.

hizmetten ayrılamayan bir kusurdur²⁵. Öğretimizde ve uygulamamızda hizmet kusurunun üç farklı şekli kabul edilmektedir.

aa. Hizmetin Kötü İşlemesi

Hizmetin kötü işlemesi, idarî hizmetin gerektiği şekilde özen, dikkat ve kalitede yapılmamasıdır. Yani, hizmetin gerektiği gibi yürütülmemesidir²⁶. Örneğin bir ameliyatta hastanın çıkartılması gerekli olan, hastalıklı sağ böbreği yerine sağlıklı olan sol böbreğinin çıkartılması, hizmetin kötü işlemesine örnektir. Yine doktorun ameliyatta yarayı kapatırken dikiş iğnesini yaranın içinde unutması vb. hizmetin kötü işlemesine örnek sayılabilir.

bb. Hizmetin Geç İşlemesi

Hizmetin geç işlemesi, hizmetin makul sayılmayacak şekilde bir gecikme yapılarak yerine getirilmesidir²⁷. Geç işlemenin süresine ilişkin bir kural yoktur. Ancak hizmetin niteliğine göre veya somut olayın özellikleri göz önünde bulundurularak idarenin gereken hızı gösterip göstermediği ortaya konabilir. Dolayısıyla idarenin her geç işlemesi durumunda idareyi sorumlu tutmak mümkün olmayacaktır²⁸.

cc. Hizmetin Hiç İşlememesi

Hizmetin hiç işlememesi, idarenin yerine getirmekle yükümlü olduğu bir faaliyeti yerine getirmemesi durumudur. İdarenin takdir yetkisi değil de “bağlı yetki” olarak adlandırılan durumlarda idarenin herhangi bir sebep göstererek sorumluluktan kurtulması düşünülemez²⁹.

b. Kusursuz Sorumluluk

İdarenin bazı işlem ve eylemlerinde idare kusursuz görünse de işlem ve eylemin sonucunun toplumda meydana getirdiği etkinin giderilmesi gerekir. Kişilerin ve toplumun sağlığı, güvenliği önceliğinin bulunması nedeniyle idare sorumlu tutulmaktadır. Kusursuz sorumluluk, bir olayda

²⁵ ONAR Siddık Sami. (1966). İdare Hukukunun Umumî Esasları C. 3, 3. Baskı, İstanbul, s. 1695-1698.

²⁶ ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 417.

²⁷ ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 418.

²⁸ ATAY, s. 748-749.

²⁹ COŞKUN, s. 360-361.

idarenin bir kusuru bulunmasa da bazı durum ve şartlar altında idarenin verdiği zararı ödemekle yükümlü sayılmasıdır³⁰.

Konunun önemine binaen “kusursuz sorumluluk” başlığı aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu bölümde sadece tanım yapmakla yetinilmiştir.

II. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU

A. GENEL OLARAK

Kusursuz sorumluluk, idarenin bazı durumlarda, hukuka uygun olarak eylem ve işlem yapsa dahi, doğan zararları tazmin etme yükümlülüğüdür³¹. Objektif sorumluluk da denilen kusursuz sorumluluk, idarenin hukuka uygun işlem ve eylemlerinden doğan zararları kusurlu olup olmamasına bakılmaksızın idarece tazmin edilmesi yükümlülüğü şeklinde tanımlanabilir³².

Çok geniş yetkilere sahip olan idarenin kamu yararını sağlamak amacıyla giriştiği faaliyet ve hizmetler sonucunda, bireylere veya topluluklara zarar verme olasılığı fazladır. Bu nedenle, toplumun yararı için büyük ve önemli işler yapılırken kişilerin feda edilmemesi için bazı şartlarla devlete ve kamu tüzel kişilerine karşı kişilerin kollanması ve korunması zorunludur³³.

Kusursuz sorumluluk kavramı idare hukukuna 19. yüzyılda girmiştir. Sosyal ve teknik gelişmelerle birlikte idarenin hizmet alanı da değişmiş ve gelişmiştir. İdarî hizmetlerin artması ve bununla birlikte insan hak ve özgürlüklerine verilen önemin ve sosyal devletin kazandığı boyut kusursuz sorumluluk alanının gelişmesine neden olmuştur³⁴.

İdarenin sorumluluğunun ilk ve genel şekli olan kusurlu sorumluluğun yanı sıra artık kusuru olmadan da idarenin sorumlu olabileceği tartışmasız bir şekilde kabul edilmektedir³⁵. Anayasanın 125. maddesinin son fıkrasının “idare kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür” hükmü idarenin sorumluluğu için bir kusur şartı öngörmemiştir. Bu hüküm idare hukukunda kusursuz sorumluluğun dayanağı olarak kabul edilebilir.

³⁰ COŞKUN, s. 361-362.

³¹ GÖZLER / KAPLAN, s. 760.

³² ERDOĞAN, s. 4.

³³ DURAN, s. 49-51.

³⁴ DEMİRKOL, Selami / BERKET BAŞ, Zuhul. (2006). (Teoride ve Pratikte) İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usûlü, 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, s. 240.

³⁵ COŞKUN, s. 361-365.

Kusursuz sorumlulukta idarenin davranışı ile zarar arasında illiyet bağının varlığı ve kanıtlanması yeterlidir. İdarenin yaptığı faaliyetin kusurlu olduğunun kanıtlanmasına gerek yoktur³⁶. Ayrıca, idarenin davranışının hukuka aykırı olması da gerekmez³⁷.

Kusursuz sorumluluk istisnâ bir sorumluluk türüdür. İdarenin hem kusur sorumluluğuna hem de kusursuz sorumluluğuna gidilebilmesi mümkün değildir. Hukukumuz buna cevaz vermez³⁸. Önce idarenin verdiği zarar incelenir ve kusur sorumluluğunun varlığı araştırılır. Eğer kusur sorumluluğu yani hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluğunun uygulanıp uygulanmayacağı araştırılır³⁹.

Ülkemizde kusursuz sorumluluk ilkesinin uygulanmasına geç başlanmıştır. 1961 Anayasası'nın 114'üncü maddesinde yer alan "*İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür*" hükmüyle ilk olarak pozitif hukukumuzda idarenin kusur sorumluluğunun yanında kusursuz sorumluluğu prensibi de benimsenmiştir⁴⁰.

Hukukumuzda kusursuz sorumluluğun çeşitleriyle ilgili fikir birliği bulunmamaktadır. Doktrinde tehlike ilkesi, sebepsiz iktisap ilkesi, hasar teorisi, hukuki eşitlik teorisi gibi çeşitli teoriler mevcuttur⁴¹. En çok kullanılan kusursuz sorumluluk çeşitleri "*risk sorumluluğu ilkesi*" ve "*kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi*" (fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi veya nefaset ilkesi) olarak karşımıza çıkmaktadır.

B. İDARENİN KUSURSUZ SORUMLULUĞUNUN ÖZELLİKLERİ

Kusursuz sorumluluk idarenin sorumluluğu alanında ana kural değil, istisnadır. Başlıca özellikleri şunlardır:

³⁶ YAMAN, s. 10.

³⁷ ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2014). İdari Yargı, Konu Soru Mevzuat, 10. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 168.

³⁸ GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2013). Kısa İdare Hukuku, 5. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, s. 211-215.

³⁹ KARAVELİOĞLU, Celal / KARAVELİOĞLU, Erdem Cemil. (2009). Açıklama ve Son İhtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu, 7. Baskı, Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, Ankara, s. 215-216.

⁴⁰ KARAVELİOĞLU / KARAVELİOĞLU, s. 216-217.

⁴¹ KÖKSAL, Mustafa. (2009). Risk İlkesinin İdareye Yüklediği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 85, s. 243-244.

1.Kusursuz sorumluluk, idarenin sorumluluğu alanında prensip değil, istisna teşkil eder⁴².

Bir zarar ortaya çıkmışsa ve bu zarar kusursuz sorumluluk esasına göre tazmin edilebiliyorsa veya bu zarar başka yollardan karşılanabiliyorsa idarenin kusursuz sorumluluğuna başvurulamaz. Bu özelliğine göre kusursuz sorumluluk tamamlayıcı niteliğe sahiptir.

2.Kusursuz sorumluluk halinde zarar gören kişi, idarenin kusurlu olduğunu ispat etmek zorunda değildir.

Dolayısıyla kusursuz sorumluluk halinde idare bir kusuru olmasa dahi sorumludur. İdare kusursuz olduğunu ispat etse de sorumluluktan kurtulamaz.

3.Kusursuz sorumluluk haline yol açan idarî olgunun belli bir kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik olması gerekir. Yani kusursuz sorumluluk, kamu düzenine ilişkindir.

Bu nedenle mağdur kusursuz sorumluluk sebeplerini yargılamanın her aşamasında ileri sürebilir. Bunun karşılığında hâkimler de kusursuz sorumluluk sebeplerini re'sen dikkate alırlar.

4.Kusursuz sorumluluk bir objektif sorumluluktur.

Zarar gören, idare karşısında haklı duruma gelirse yani tazminat almaya hak kazanırsa, bu durum idarenin küçük düşmesine, ayıplanmasına neden olmaz. Çünkü kusursuz sorumluluk nötr bir sorumluluk halidir.

5.Kusursuz sorumluluk, zarar gören kişi lehine bir sorumluluk türüdür⁴³.

Çünkü kusursuz sorumluluk üçüncü kişinin fiilinden ve zarar görenin davranışından etkilenmez. Ancak mağdurun kusuru ve mücbir sebep durumlarında idarenin sorumluluğu kalkar. Başka bir ifade ile idare hiçbir kusuru olmasa da, faaliyeti neticesinde meydana gelen zarardan sorumludur. Bu bakımdan kusursuz sorumluluk sadece ika edilen zarar sebebiyle “*bihakkın sorumluluk*” olarak adlandırılır⁴⁴.

⁴² GÖZLER / KAPLAN, s. 761.

⁴³ ÇAĞLAYAN, İdare..., s. 751-752.

⁴⁴ ÇAĞLAYAN, Ramazan (2007). İdarenin Kusursuz Sorumluluğu (Tarihsel, Teorik ve Pratik Yönleriyle), 1. Baskı, Asil Yayıncılık, Ankara, s. 151-152.

Ancak, idarenin kusursuz olduğu hallerde tazminata mahkum edilebilmesi için, sebebiyet verdiği zararın belirli bir veya birkaç kişiye özgü, ağır ve olağan dışı bulunması gereklidir⁴⁵.

Belli bir kamu yararını amaçlamayan ve sadece genel faaliyet ve hizmetlerin normal akışı içinde yer alan idari olguların verdiği zarardan idare kusursuz sorumlu tutulamaz⁴⁶. İdare bu hallerde ancak bir kusurun varlığı halinde sorumlu tutulabilecektir.

Sonuç olarak idarenin sorumluluğunun esasını kusur sorumluluğu oluşturur. Kusursuz sorumluluk yargı kararlarıyla sürekli gelişmektedir. Gerek yargı kararları gerekse doktrindeki genel eğilimin ortaya koyduğuna göre; kusursuz sorumluluk ilkesinin, uygulama alanı artsa ve hatta kusur sorumluluğundan daha çok uygulanır bir duruma gelse bile, idarenin sorumluluğu konusunda öncelikle kusur esasına dayanılacağı, kusur esasına dayanılmadığı durumlarda kusursuz sorumluluğa başvurulacağı esası, değişmez bir esas olarak kalacaktır⁴⁷.

Bugün idare hukukunda kusursuz sorumluluğu yaratan iki ilke bulunmaktadır:

Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi (fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi, hakkaniyet veya nesafet ilkesi) ve tehlike ilkesi (risk ilkesi, hasar ilkesi)⁴⁸.

C. KAMU KÜLFETLERİ KARŞISINDA EŞİTLİK İLKESİ (FEDAKÂRLIĞIN DENKLEŞTİRİLMESİ İLKESİ)

İdare çok geniş yetkilerle donatıldığı için giriştiği hizmet ve faaliyetlerden dolayı bireylere zarar verme olasılığı bulunmaktadır. Bundan dolayı idarenin özel çıkarlar gözetme durumu söz konusu olmamaktadır. İşte bu nedenle bazı durumlarda devlet ve kamu tüzel kişilerine karşı bireyler korunmalı ve kollanmalıdır⁴⁹.

⁴⁵ DURAN, s. 49

⁴⁶ DURAN, s. 50.

⁴⁷ KORKMAZ, Kadir. (2010). Ayım Karaları Işığında Askeri Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askeri Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 1, s. 374.

⁴⁸ ATAY, s. 762-778.

⁴⁹ DEMİRKOL / BEREKET BAŞ, s. 240.

Hakkaniyet veya nesafet ilkesi olarak da nitelendirilen bu ilke idarenin hiçbir kusuru, tehlikeli bir faaliyeti veya araç kullanması söz konusu olmaksızın, bazı şahısların diğerine nazaran özel ve olağandışı bir zarara uğramış olması halinde, bu zararın tazmin edilmesi esasını ifade eder⁵⁰. Örneğin telefon hatlarındaki devre tellerine temas ederek arızaya yol açan ağaç dallarını hizmet gereği kesmesinden dolayı oluşan zararın idarece objektif sorumluluk esasına göre tazmini gerekir⁵¹. Örnekte görüldüğü üzere kamu külfetinin dağılımındaki denge bozulabilir. Bozulan dengenin bir denkleştirme ile yeniden kurulması gerekir. Bir başka deyişle, hakkaniyete uygun düşmeyen, bu gibi özel zararların, kusursuz sorumluluk ilkesine dayanılarak idarece karşılanması gerekir⁵². Denkleştirme, kamu yararına bir hizmet veya faaliyet ile zarara uğramış olan kişi ya da kişilerin zararlarının idarece tazmin edilmesi suretiyle gerçekleşir⁵³.

Bu anlatılanlardan yola çıkarak kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

a. Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluk kusurlu ve risk sorumluluğuna nazaran tamamlayıcı bir sorumluluk niteliğindedir⁵⁴. Yani zarar doğuran bir olayda kusurlu sorumluluk veya risk sorumluluğu uygulanamıyorsa ancak o zaman kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluğun uygulanıp uygulanmaması söz konusu olur⁵⁵. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi, kusursuz sorumluluğun genel esası olarak kabul edilebilir. Çünkü bir olayda idarenin kusuru söz konusu değilse, tehlikeli bir faaliyet veya araç da kullanmıyorsa, idarenin sorumluluğuna gidebilmenin yolu ancak kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesini uygulamakla mümkündür⁵⁶.

b. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi kamu düzenine ilişkindir. Mağdur kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluk

⁵⁰ ÖZAY, İlhan. (2004). Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 849.

⁵¹ GÖZLER / KAPLAN, Kısa İdare, s. 261-262.

⁵² ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, İdari..., s. 169.

⁵³ YAMAN, s. 11.

⁵⁴ ÇAĞLAYAN, İdare... , s. 769.

⁵⁵ ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 13.

⁵⁶ YAMAN, s.11-12.

sebeplerini yargılamanın her aşamasında ileri sürebilir. Hâkim de bu ilkenin uygulanacağı bir durum olup olmadığını re'sen inceler.

c. Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından doğan sorumluluk, kazalardan kaynaklanmayan yani arızî nitelikte olmayan zararların tazmininde söz konusudur⁵⁷. Bu sorumlulukta tazmin edilen zarar, daha önce öngörülen, tamamıyla yapılan işin doğal bir sonucu olan zarardır. Bu yönüyle bu sorumluluk risk sorumluluğundan farklıdır.

Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluğun şartları şunlardır:

a. Kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesinde zarar özel olmalıdır. Yani toplumun bütün üyelerinin uğradığı bir zarar değil, sadece bazı üyelerinin uğradığı bir zarar olmalıdır⁵⁸. Aksi takdirde, kamu külfetleri karşısında vatandaşların eşitliğinde bir bozulma olmaz⁵⁹.

b. Zarar anormal olmalıdır. Yani belirli bir ağırlık derecesini aşmalıdır.

Kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluğun dört çeşidi vardır⁶⁰.

a-Bayındırlık işlerinin daimi zararlarından dolayı sorumluluk

Yol, köprü, baraj yapımı vb. bayındırlık işlerinin daimi zararları, kamu külfetleri karşısında eşitliğin bozulmasından dolayı sorumluluk esaslarına göre tazmin edilir.

b-Hukuka uygun idari işlemlerden dolayı sorumluluk

Adliye mahkemelerinin verdiği bazı kararların kamu düzeninin korunması gibi sebeplerle idari makamlar tarafından icra edilmemesi durumunda rastlanır.

c-Kanunlardan dolayı sorumluluk

Kanun hükümlerinin somut olaylarda uygulanması sonucu bazı kişiler zarara uğrayabilir. Örneğin bir kanun, üretilmesine yasal olarak izin verilen bir ürünü daha sonra yasaklayabilir. Bu durumda bu ürünün ticaretini yapanlar zarara uğrayabilirler.

⁵⁷ ERDOĞAN, s. 17-18.

⁵⁸ ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 13.

⁵⁹ GÖZLER / KAPLAN, s. 772.

⁶⁰ ÇAĞLAYAN, idare..., s. 770-775; GÖZLER / KAPLAN, s. 774.

d-Uluslararası antlaşmalardan dolayı sorumluluk

İki veya daha fazla devlet arasında akdedilmiş bazı uluslararası antlaşmalar kişilere zarar verebilir. Örneğin Lozan Antlaşması'nda Türkiye ve Yunanistan arasında mecburî mübadele düzenlenmişti⁶¹.

D. TEHLİKE (RİSK) İLKESİ

Risk ilkesi özel hukukta geçerli olan *“her nimetin bir külfeti vardır”* ilkesine dayanır. Bu ilke, tehlikeli işlerle uğraşanların, herhangi bir kusurları olmasa dahi, ortaya çıkan zararlardan sorumlu tutulmalarını öngörmektedir⁶².

Bu ilkeye göre idare hiçbir kusuru olmasa bile, yürüttüğü tehlikeli faaliyetler veya kullandığı tehlikeli araçlar nedeniyle ortaya çıkan zararı tazmin etmekle yükümlüdür⁶³.

Burada söz konusu olan idarenin tehlike taşıyan faaliyeti ve kuruluşu dolayısıyla sorumluluğudur. İdarenin sahip olduğu nükleer santral, baraj gibi tesisler, mayınlı alanlar, silahlar her zaman tehlike taşır⁶⁴. Bu eşyalar nitelikçe riskli ya da tehlikeli olsa bile kamu yararının sağlanmasında zorunlu araçlardır. Ancak üçüncü kişiler için her zaman tehlike taşırlar ve kaçınılmaz zararlara yol açabilirler. İşte çoğu kez nedenleri bilinmediği veya kestirilemediği için idarenin önleyemeyeceği ve zarara uğrayanların da korunmayacağı bu olumsuz sonuçları, yarar sağlayan kamuya yüklemek gereği benimsenmiştir⁶⁵.

Risk ilkesinin birtakım özellikleri vardır. Bunlar: (a) zararın olağanüstü olması, (b) riskin istisnai olması, (c) kusursuzluk özelliği, (d) tamamlayıcılık özelliği⁶⁶;

a. Zararın ağırlığı: Buna göre ortaya çıkan zarar olağanüstü nitelikte olmalıdır. Olağan ve her zaman kişilerin karşılaşabileceği zararlardan dolayı idare sorumlu olmaz⁶⁷.

⁶¹ GÖZLER / KAPLAN, s. 778-779.

⁶² GÜNDAY, s. 379.

⁶³ ATAY, s. 762-764.

⁶⁴ ERDOĞAN, s. 9-10.

⁶⁵ ARMAĞAN, s. 113-116.

⁶⁶ ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 256, 257.

⁶⁷ COŞKUN, s. 362-363.

b. Riskin istisnaîliği: Olağanüstü risk veya özel risk şeklinde de ifade edilebilir. İdarenin sorumluluğuna yol açan riskin herkesin karşılaşacağı türden olmaması gerekir.

c. Tamamlayıcılık özelliği: Risk sorumluluğu, kusura dayanan sorumluluğa nazaran tamamlayıcı niteliktedir. Ortaya çıkan zarar, hizmet kusuru gereğince tazmin edilebiliyorsa ya da sosyal güvenlik sistemince karşılanabiliyor ise risk sorumluluğu yoluna gidilemez⁶⁸.

d. Kusurun aranmaması: Daha önce ifade ettiğimiz gibi, risk sorumluluğu bir kusursuz sorumluluk türüdür. Kusurun kanıtlanmasına lüzum yoktur. İdare hiçbir kusuru bulunmasa dahi, meydana gelen zarardan sorumludur⁶⁹.

İdare hukukunda tehlike ilkesi şu hallerde uygulanmaktadır:

a-İdarenin tehlikeli faaliyetleri ve araç ve gereçleri

İdarenin yürüttüğü faaliyetlerden veya kullandığı araçlardan bazıları niteliği ya da yapısı gereği tehlike içerirler. Örneğin idare çeşitli silahlar, gemiler, uçaklar kullanmak, cephanelikler ve mayınlı yerler bulundurmak durumundadır⁷⁰. İşte bu gibi faaliyetler ya da araçlar bir zarara yol açar ise, idare kusursuz dahi olsa bu zararları ödemek zorundadırlar⁷¹.

b-Mesleki risk

Mesleki risk, kamu hizmetinde çalışan bir kişinin görevi sırasında veya görevi nedeniyle zarara uğraması durumudur. Örneğin yangın söndürmeye giderken bindiği aracın devrilmesi sonunda ölen itfaiyecinin yakınlarına tazminat ödenmesi gerekir⁷².

c-Sosyal risk ilkesi (Toplumsal Tehlike)

Kamu düzenini bozmaya ve anayasal düzeni yıkmaya yönelik anarşi ve terör olaylarından ya da benzeri toplumsal olaylardan doğan zararlardan idarenin kusursuz olarak sorumlu tutulmasıdır⁷³.

⁶⁸ ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 257.

⁶⁹ ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 257.

⁷⁰ ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 421.

⁷¹ GÜNDAY, s. 379.

⁷² ONAR, s. 1743-1744; GÜNDAY, s. 380.

⁷³ ODYAKMAZ / KAYMAK / ERCAN, s. 423.

Sosyal risk ilkesinin en önemli özelliği, zarar ile idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunmamasıdır. Sosyal risk ilkesinden doğan sorumluluk, zarar ile idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunmadığı tek kusursuz sorumluluk türüdür⁷⁴.

III. SOSYAL RİSK İLKESİ⁷⁵

A. TANIMI

Sosyal risk ilkesi doktrinde “sosyal hasar”, “toplumsal muhatara”, “toplumsal hasar” gibi kavramlarla da ifade edilmektedir. Bu ilke genel olarak idare hukukunda sorumluluk ilkelerinden biri olarak yer almaktadır⁷⁶.

⁷⁴ Bu konu aşağıda ayrı bir ana başlık altında ve ayrıntılı olarak inceleneceğinden şimdilik kısaca bilgi verildi.

⁷⁵ Sosyal risk ilkesi için bkz. ÇOBAN, Ayşegül. (2003). Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağanı, C. 11, S. 1-2, s. 321-339; AKPINAR, Mahmut / YEŞİLBAŞ, Mehmet. (2011). Sosyal Risk İlkesi Bağlamında Devletin Objektif Sorumluluğu ve 5233 Sayılı Yasanın Pratiği. Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S. 115, s. 1-29, <http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=SOSYAL%20R%20DDSK%20DDLKES%20%20BA%DOLAMINDA%20DEVLET%20DDN%20OBJEKT%20DDF%20SORUMLULU%20DU%20VE%205233%20SAYILI%20YASANIN%20PRAT%20DD%20D0%20DD&kimlik=1319393802&url=makaleler/makpinar-myesilbas-1.pdf>, (Erişim Tarihi:1.06.2018); AVCI, Adem. (2010). Terörizm Açısından Devletin Sorumluluğu, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 14, S. 3-4, s. 69-88; KÖKSAL, Mustafa. (2010). Sosyal Risk İlkesi Tarih Mi Oluyor? Terazi Hukuk Dergisi, S. 42, s. 87-106; ŞAHİN, Ergün. Kuramda ve Uygulamada İdarenin Tehlike İlkesi Uyarınca Sorumluluğu. <http://www.forumrenkli.com/hukuk/87398-kuramda-ve-uygulamada-idarenin-tehlike-ilkesi-uyarinca-sorumlulugu.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2018); AYTURAN, Berkan. (2015). 5233 Sayılı Kanun Kapsamında Manevi Zararların Tazmin Edilip Edilemeyeceği Sorunu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 5, S. 19, s. 653-682; KÖKSAL, Mustafa. (2010). Yasal Düzenlemeler ve İçtihatlar Işığında Terör Zararlarının İdarece Karşılanması Sorunu. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C. 1, S. 3, s. 363-455; IŞIKLAR, Celal. (2009). Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller. Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, s. 569-636, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_28.pdf, (Erişim Tarihi: 18.03.2018); AKYILMAZ, Bahtiyar. (2005). Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı – Social Risk and Its Practise, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 1-2, s. 185-211.

⁷⁶ ATAY, s. 766.

Sosyal risk, insanların toplu halde yaşamalarından doğan bir risk halidir. İnsanlar yaşadıkları toplumun içinde bulunduğu kargaşadan istemeseler de, o kargaşanın içinde olmasalar da etkilenirler⁷⁷. Bu etkilenmeler ölüm veya ölüm olmasa bile çok ciddi zararlara kadar varabilir. Bu zararlar kargaşanın çıkmasında hiçbir etkisi veya kusuru olmayanlar üzerinde de doğabilir. İşte bu zararların mağdurlar üzerine bırakılmasının hakkaniyet ve adalet ilkelerine uygun olmaması düşüncesi, sosyal risk ilkesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁷⁸.

Sosyal risk oluşturan olayların yarattığı tehlike herkese yönelmiştir. Ancak bu olaylardan zarar görenler olaylara dahil olmayan üçüncü kişilerdir⁷⁹.

Sosyal risk ilkesi, ülkemizde 1980’li yıllarda yoğunlaşan terör eylemlerinden doğan zararların karşılanmasında, idarenin sorumluluğunun dayanağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. *“Tabii afetler, toplumun içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların ortaya çıkardığı kitle hareketleri ve bunlardan doğan saldırıların yol açtığı zararla savaşlarda sivil halkın uğradığı zararların kusursuz olan kişiler üzerinde bırakılmasının hakça bir davranış olmayacağı düşüncesi sosyal risk ilkesini ortaya çıkarmıştır”*⁸⁰.

B. SOSYAL RİSK İLKESİNİN ÖZELLİKLERİ

İdarenin sorumluluğunu genişleten sosyal risk ilkesinin, diğer sorumluluk hallerinden farklı olarak bir takım özellikleri vardır. Sosyal risk ilkesini diğer kusursuz sorumluluk hallerinden ayıran en önemli özelliği, zarar ile idarî faaliyet arasında illiyet bağının aranmamasıdır.⁸¹ Aslında illiyet bağı aranmadığı için idarenin sorumluluğunun söz konusu olmaması gerekir. Ancak toplum yararı adına, idarenin sorumluluğuna gidilmesi gerektiği genel olarak kabul edilmektedir⁸². Elbette sosyal risk ilkesinin uygulanması bakımından, zarar ile idarî faaliyet arasında illiyet bağı aranmasa da, ortaya çıkan zararlardan idarenin sorumlu tutulabilmesi için, idarenin bu zararlı

⁷⁷ ÇOBAN, s. 321.

⁷⁸ ONAR, s. 1744; ÇOBAN, s. 321.

⁷⁹ YILDIZ, Hayrettin. (2015). İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 116, s. 163.

⁸⁰ AKYILMAZ, s. 186.

⁸¹ ONAR, s. 1744.

⁸² Aksi fikir için bakınız: GÖZLER / KEMAL, s. 769-771.

davranışları kusuru olmaksızın önleyememesi ya da daha büyük zararlara yol açmamak için önlemekten kaçınmış olması aranmaktadır⁸³.

Bu açıklamalardan yola çıkarak sosyal risk ilkesinin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Zarar ile İdari Faaliyet Arasında İlliyet Bağının Aranmaması

Sosyal risk ilkesine göre ortaya çıkan zarar ile idari faaliyet arasında illiyet bağı aranmamaktadır. Diğer sorumluluk türlerinde olduğu gibi, bir kişinin, belli bir zarardan dolayı sorumlu tutulabilmesi için, zararlar kişinin davranışı arasında bir illiyet bağı olması mecburîdir. Ancak sosyal risk ilkesi gereğince sorumluluk bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır. *“Sosyal risk sorumluluğunda, zararı yaratan idare personelinin davranışı, idarenin tesislerindeki bir tehlike değil; idarenin dışında gelişen ya da idareye tamamen yabancı kişilerin idarece önlenemeyen veya önlenmesi daha büyük zararlara yol açacak olan eylemleridir. Bu yüzden idarî eylem ile zarar arasında nedensellik bağının bulunmadığı tek kusursuz sorumluluk, hatta tek sorumluluk halidir.”*⁸⁴

Zaman içerisinde Danıştay tarafından verilen kararlar ile sosyal risk ilkesi daha da belirginleşmeye başlamıştır. Danıştay özellikle terör faaliyetlerinden dolayı illiyet bağı olmaksızın idareyi sorumlu tutmaktadır⁸⁵.

⁸³ ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2009). Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_22.pdf, (Erişim Tarihi: 05.05.2018), s. 470.

⁸⁴ KÖKSAL, Sosyal..., s. 89-90.

⁸⁵ Bu konudaki karar örnekleri için bkz. Danıştay 10. Dairesinin 13.10.1993 tarihli ve E. 1992/3372, K. 1993/3777 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 21.05.2001 tarihli ve E. 1999/1706, K. 2001/1897 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 25.12.1997 tarihli ve E. 1996/9012, K. 1997/6164 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 11.10.2000 tarihli ve E. 1999/2162, K. 2000/5120 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 8.10.1996 tarihli ve E. 1995/2388, K. 1996/5893 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 16.11.1995 tarihli ve E. 1995/566, K. 1995/5746 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 4.10.1996 tarihli ve E. 1995/1102, K. 1996/5774 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 9.10.1995 tarihli ve E. 1994/1682, K. 1995/4256 sayılı kararı, Danıştay 10. Dairesinin 28.05.1998 tarihli ve E. 1996/10146, K. 1998/2344 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Danıştay'ın bu içtihadı özellikle 1990'lı yıllardan itibaren uyguladığı görülmektedir⁸⁶.

Danıştay'ın sosyal risk ilkesine göre verdiği kararlar doktrinde bazı otoritelerce eleştirilmektedir. Örneğin GÖZLER⁸⁷, idarenin önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemediği zararları illiyet bağı aramaksızın tazmin edilmesi gerektiği ifadesine katılmamaktadır. Yazara göre sorumluluk için illiyet bağının aranması genel sorumluluk hukukunun bir gereğidir ve Danıştay'ın bu içtihadı yanlıştır⁸⁸. Çünkü Yazara göre sosyal risk uygulamasında idarenin olayların ortaya çıkmasını engellemek bakımından bir kusuru yoktur. Zarara uğrayan kişiler, idareden koruma da istememişlerdir. GÖZLER'e göre Danıştay'ın bu kararları doğruysa, sadece terör saldırıları sonucunda öldürülen kişilere değil, devletin adı cinayet sonucunda öldürülen kişilere de tazminat ödenmesi gerekir⁸⁹. Yine AKYILMAZ'a göre idare, Anayasanın 125. maddesine göre eylem ve işlemlerinden dolayı ortaya çıkan zararın karşılanması yükümlülüğü altındadır. Buna göre ortaya çıkan zarar ile idarenin eylem ya da işlemi arasında illiyet bağının var olması gerekmektedir. Bunun dışında idari sorumluluğa hükmedilmesi yanlıştır⁹⁰.

Elbette GÖZLER ve AKYILMAZ'ın de ifade ettiği üzere Danıştay'ın eylem ve zarar arasında nedensellik bağı bulunmamasına rağmen, idarenin dışındaki kişilerin, eşyaların veya olayların sebep olduğu zararlardan idarenin sorumlu olabileceğini düşünmesi, idarenin sorumluluğunun yasal dayanağı olan Anayasanın 125. maddesine aykırıdır. Ancak yazara katılmakla birlikte kanaatimizce özellikle terör olaylarında idarenin kusuru yokmuş gibi görünmesine rağmen, idarenin (devletin) tamamen kusursuz olduğu da söylenemez. Çünkü idare bu tehditlere karşı her zaman hazırlıklı olması gerekir. Ayrıca devletimiz Anayasada belirttiği üzere "*sosyal devlet*" olduğuna göre, bu zararların sosyal risk ilkesine göre karşılanması gerektiği görüşündeyiz.⁹¹

⁸⁶ YILDIZ, s. 163.

⁸⁷ GÖZLER / KAPLAN, s. 768-771.

⁸⁸ AKPINAR / YEŞİLBAŞ, s. 14,15.

⁸⁹ GÖZLER / KAPLAN, s. 771.

⁹⁰ AKYILMAZ, s. 188.

⁹¹ Danıştay'ın soysa risk ilkesi içtihadı karşısında doktrindeki farklı görüşler için bkz, YILDIZ, s. 168-174.

2. Zarara Önlenemeyen ya da Önlenmesi Daha Büyük Zararlara Yol Açacak Tehlikelerin Neden Olması

Sosyal risk ilkesine göre sorumluluğu doğuran, idareye yabancı kişilerin ya da grupların, idarece önlenemeyen ya da önlenmesi daha büyük zararlar yaratacak olan eylemleridir⁹².

İdare, toplumsal olayların zarar verecek boyuta gelmemesi için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. İdare bu yükümlülüğü yerine getirmesine rağmen birtakım zararların ortaya çıkmasını engelleyemeyebilir. Yukarıda da değindiğimiz üzere idarenin bu olaylarda kusuru yokmuş gibi görünse de bu tür tehditlere karşı her zaman hazırlıklı olmalıdır.

3. Birarada Yaşamının Kaçınılmaz Sonucu Olması

Çağımızda hızla artan nüfus, hızla gelişen teknoloji, ekonomi gibi sebeplerle günümüz insanı, toplumsal çevresinden daha çok zarar görmeye başlamıştır. Özellikle kitle hareketlerinden doğan saldırılar ve başkaldırıları, kişilerin can ve mal güvenliklerine zarar vermektedir. Bu olaylar ülkenin belli bölgelerinde değil, bütün her bölgesinde görülebilmektedir. İşte sosyal risk ilkesi de insanların birarada yaşamasının kaçınılmaz sonucu olarak ortaya çıkmıştır⁹³. Bu bağlamda kişilerin hiçbir şekilde dâhil olmadıkları bu kitle hareketlerinden veya terör olaylarından gördükleri zararları gidermek amacıyla sosyal risk sorunluluğu kabul edilmiştir⁹⁴.

⁹² KÖKSAL, Sosyal..., s. 90.

⁹³ KÖKSAL, Sosyal..., s. 91.

⁹⁴ Örneğin bir Danıştay kararında teröristler tarafından kaçırılan kişinin kişisel hasımlıklar sonucu değil, devletin bütünlüğüne yönelik terör eylemlerinin sonucu olarak kaçırıldığı vurgulanmıştır; *"...Davacıların eş ve babası olan kişinin Güneydoğu Anadolu Asfaltit ve Linyitleri İşletmesinde özel güvenlik görevlisi olarak çalışmakta iken terör örgütü mensuplarınca kaçırılması ve daha sonra Sarıyahşi Asliye Hukuk Mahkemesi kararı ile gaipliğine hükmedilmesi nedeniyle desteğinden yoksun kalındığından bahisle uğranıldığı öne sürülen maddi ve manevi zararın yasal faizi ile birlikte tazmini istemiyle açılan dava sonucunda, gaipliğine hükmedilen davacılar murisinin kaçırılma olayının herhangi bir kişisel husumetten meydana gelmemesi, Devletin ve ülkenin bütünlüğüne yönelik yaygın terörist faaliyetlerin bir sonucu olarak meydana gelmesi nedeniyle doğduğu öne sürülen zararların sosyal risk ilkesi uyarınca tazmini gerektiğine ilişkin mahkeme kararı usul ve yasaya uygun olup onanması gerekir..."*, Danıştay 10. Dairesinin T. 10.12.2002 ve E. 2001/1254, K. 2002/4679 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 23.05.2018).

4. Zarar Görenin Zarar Verici Eyleme Katılmamış Olması

Sosyal risk sorumluluğunun uygulandığı olayların en önemli özelliklerinden biri zarar görenin zarar verici eyleme katılmamış olmasıdır ve tamamen bu olayların dışında kalmasıdır.

5. Kamusal Sigortaya Dönüşme İhtimali⁹⁵

Sosyal risk ilkesi gereğince sorumluluk, zararlar idarî eylem arasında illiyet bağının aranmadığı tek sorumluluk durumudur. Zararla idarî eylem arasında nedensellik bağının aranmaması, idarenin sorumluluğunda bu kapsama girecek olaylar bakımından sınırsızlığa varacak şekilde genişletilebilir. Toplumdaki tüm zararların karşılanması idarece mümkün değildir. Ayrıca tüm zararların bu şekilde karşılanmaya çalışılması genel hukuk ilkelerine, hak ve adalete uygun düşmeyecektir⁹⁶.

Kanımızca belli konu sınırlaması getirilerek sosyal risk ilkesinin uygulandığı savaş, terör eylemleri, toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi haller dışında bu ilke gereğince sorumluluk uygulaması aşırıya kaçılmamalıdır. Zira illiyet bağı aranmaksızın idarenin sorumluluğuna her durumda gitmek, içinden çıkılmaz bir hal alacaktır.

Sosyal risk ilkesinin keyfileşerek bir tür kamusal sigortaya dönüşmemesi için sorumluluğun zarar unsurunun idari yargı yerlerince tahkim edilmesi gerektiği, idarenin tazmin yükümlülüğünün doğması için bu unsurda özel ve olağandışı olmasının ötesinde daha net ve eleyici kriterler aranması gerektiği ileri sürülmüştür.⁹⁷

C. SOSYAL RİSK İLKESİNİN DAYANAĞI

“Sosyal risk ilkesinin dayanağı; her hukuk devletinin kendi anayasasında yer alması gereken idarenin sorumluluğuyla ilgili hükümler ile eğer çıkarılmışsa bu konudaki özel kanunlardır.”⁹⁸

1982 Anayasası'nın 5. maddesinde devletin temel araç ve görevleri düzenlenmiştir. Buna göre, *“Devletin temel araç ve görevleri, Türk Milletinin*

⁹⁵ ÇOBAN, s. 328; AZRAK, Ali Ülkü. (1980). İdarenin 'Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramı'na Göre Kusursuz Sorumluluğu, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu (Ankara 12-13 Mayıs 1979), İstanbul, s. 143.

⁹⁶ ÇOBAN, s. 328.

⁹⁷ ÇITAK, Halim Alperen. (2013). İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 140.

⁹⁸ ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 20-21.

bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkesiyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik v sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.” İşte bu hükme göre devletin bu görevleri bir şekilde yerine getirmediğinde sonuçlarından sorumlu olacağı söylenebilir⁹⁹.

D. SOSYAL RİSK İLKESİNİN UYGULAMA ALANI

1. Terör Eylemlerinde Sosyal Risk Uygulaması

Özellikle ülkemizde sosyal risk ilkesinin en fazla uygulandığı alan terör eylemleri ve terörle mücadele neticesinde meydana gelen zararların karşılanması konusundadır¹⁰⁰. Ülkemizde terör olaylarının artmasıyla, sosyal risk ilkesi yoğun bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Kamu düzenini bozmaya ve hatta anayasal düzeni yıkmaya yönelik terör olayları sırasında zarar görenlerin bu zararlarının da idarece tazmin edilmesini sağlamak amacıyla sosyal risk ilkesi uygulanmaktadır¹⁰¹.

Terör eylemlerine hedef olan bireyler, kendi kusur ve eylemleri dolayısıyla değil sırf toplumun bir parçası oldukları için bu eylemlerin hedefi olmaktadır. Terör eylemlerine taraf olmadığı halde maruz kalan ve maddî manevî pek çok kayba uğrayan bireylerin bu kayıplarının giderilmesi, devletin gücünün ve egemenliğinin pekiştirilerek, bireylerin hakkının ve hukukunun gözetildiğin gösterilmesi açısından çok önemlidir¹⁰².

Devlet kusursuz kişilerin zarar gördüğü terör eylemlerini önlemek ve terörsüz bir toplum düzeni sağlamakla yükümlüdür. Özellikle vatandaşların can ve mal güvenliklerini sağlamak devletin en temel görevidir. Bir görüşe göre idare, terör olaylarından doğan zararların tazmininde hizmet kusuruna göre sorumlu tutulmalıdır. Çünkü idare bu görevini yerine getirmemekle hizmet kusuru işlemiştir¹⁰³.

Kanımızca idare bu terör olaylarında kişilerin can ve mal güvenliğini sağlayamamasından dolayı hizmet kusuru işlemiştir denilebilir. Ancak terör

⁹⁹ COŞKUN, s. 375-376.

¹⁰⁰ AKPINAR / YEŞİLBAŞ, s. 13; AKYILMAZ, s. 189-190.

¹⁰¹ ÇOBAN, s. 330-331.

¹⁰² KÖKSAL, Sosyal..., s. 91.

¹⁰³ ÇOBAN, s. 332.

olaylarından doğan tazminat davalarında, bireylerin zararlarının daha çabuk ve kolaylıkla ödenmesi için kusursuz sorumluluk ilkesine gidilmesi daha doğrudur. Çünkü hizmet kusuru gereğince idarenin sorumluluğu söz konusu olursa bu kusuru ispat sorunu doğacaktır¹⁰⁴. Bilindiği üzere kusurlu sorumluluk durumlarında kusuru ispat zarar gören davacıya aittir. Oysa kusursuz sorumluluk ilkesi uyarınca idare sorumlu tutulacaksa zarar gören açısından kusuru ispat gerekmeyecektir. Bundan dolayı kişilerin uğradığı zararlar daha çabuk bir şekilde tazmin edilebilecektir. Bu açıdan terör olaylarından dolayı idareyi, kusursuz sorumluluk ilkeleri gereğince sorumlu tutmak kişilerin yararına olmaktadır. Bu durum, idare hukukunun kişileri devlet karşısında koruma amacına da uygun düşmektedir¹⁰⁵.

a. Danıştay'ın Yaklaşımı¹⁰⁶

Danıştay terör eylemlerinden doğan uyuşmazlıklarda çeşitli ilkelere dayanarak karar verebilmektedir. Bazen hizmet kusuruna, bazen kusursuz sorumluluk ilkesine, bazen de sosyal risk ilkesine göre karar verebilmektedir. Bu sebeple Danıştayın sosyal risk ilkesinin kapsamını kesin çizgilerle belirlemediği söylenebilir¹⁰⁷.

- İlkokul öğretmeni olarak çalışan kişinin, çalışmaktayken teröristlerce şehit edilmesi nedeniyle murisler maddî ve manevî tazminat davaları açmıştır. Danıştay: “...ülkemin belli bir yöresinde yoğunlaşan devlete yönelik ve anayasal düzeni yıkmayı amaçlayan terör eylemleri sonucu, kendi kusur ve eylemleri nedeniyle değil, salt toplumun bireyi olarak ve toplumun içinde bulunduğu sosyal kargaşa nedeniyle davacılar murisinin şehit edilmesi sonucu uğranılan zararın, terör olaylarını önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemeyen, davalı idarece **"sosyal risk"** ilkesine göre tazmini gerektiği...” şeklinde karar vermiştir¹⁰⁸.

- Davacılar, murislerinin yasa dışı örgüt elemanlarınca öldürülmesi dolayısıyla maddî ve manevî tazminat talep etmişlerdir. Danıştay: “...Sözö edilen eylemler nedeniyle zarara uğrayan terörist eylemlere herhangi bir

¹⁰⁴ ÇOBAN, s. 332-333.

¹⁰⁵ ÇOBAN, s. 330.

¹⁰⁶ AKYILMAZ, s. 189-192.

¹⁰⁷ AKPINAR / YEŞİLBAŞ, s. 14.

¹⁰⁸ Danıştay 10. Dairesinin 28.05.1998 tarihli E. 1996/10146, K. 1998/2344 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

şekilde katılmamış olan kişiler kendi kusur ve eylemleri sonucu değil, toplumun içinde bulunduğu sosyal kargaşadan zarar görmektedirler. Kısaca zararın nedeni toplumun bireyi olmaktır. Belirtilen şekilde ortaya çıkan zararların özel ve olağan dışı nitelikleri dikkate alınıp nedensellik bağı aranmadan, terörist olayları önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemeyen idarece yukarıda açıklanan sosyal risk ilkesine göre tazmini gerekir. Esasen terörist olaylar sonucu ortaya çıkan zararların idarece tazmini böylece topluma pay edilmesi hakkaniyet gereği olduğu gibi, sosyal devlet ilkesine de uygun düşecektir. Olayda ölümü herhangi bir kişisel husumete dayanmayan kendi kusurunda bulunmayan davacılar murisinin devlete ve ülkenin bütünlüğüne yönelik yaygın terörist faaliyetlerin bir sonucu olarak salt köy muhtarı ve toplumun bir bireyi olduğu için öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu itibarla uyuşmazlık konusu olayda idarenin bir hizmet kusurunun bulunmadığı saptansa bile, olağanüstü hallerin yürürlükte olduğu bir zaman ve yerde ortaya çıkan olağandışı zararların **sosyal risk ilkesi** gereği idarece tazmini gerekmekte olup, açılan tazminat davasını, idarenin hizmet kusuru bulunmadığı, sosyal risk ilkesi koşullarında gerçekleşmediği gerekçesiyle reddeden mahkeme kararında hukuka uyarlık görülmemektedir..... “şeklinde karar vermiştir¹⁰⁹.

- Davacı, polis memuru olan kardeşi ile birlikte terör örgütünün üyeleri tarafından yapılan bir silahlı saldırıda yaralanarak felç olmuştur ve maddî ve manevî tazminat davası açılmıştır. İdare mahkemesi **sosyal risk ilkesi** gereğince idarenin bu zararları kısmen tazminine karar vermiştir. Danıştay 10. Dairesi tazmini istenen zararın, davacınıntarihinde uğramış olduğu silahlı saldırıya bağlı olarak sakat kalması sonucu doğduğu, dolayısıyla zararın münferit olaydan kaynaklandığı ve niteliği itibarıyla sosyal risk ilkesine göre tazmini gerekmediği, uyuşmazlığın çözümünde, idarenin güvenlik hizmetlerinin işletilmesinde kusurlu davranışın bulunup bulunmadığı araştırıldıktan sonra karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle bozmuştur. İdare mahkemesi Danıştay'ın bu kararı üzerine ilk kararında ısrar etmiştir. Sonuç olarak İdarî Dava Daireleri Genel Kurulu temyize konu olan ısrar kararında maddi ve manevi tazminata ilişkin bozmayı gerektirecek bir husus

¹⁰⁹ Danıştay 10. Dairesinin 13.10.1993 tarihli ve E. 1992/3372, K. 1993/3777 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

görmemiştir ve idare mahkemesinin kararını doğru bulmuştur¹¹⁰. Biz de bu karara katılmaktayız. Çünkü söz konusu olay terör eylemidir ve kişisel husumetten kaynaklanmamıştır ve bu sebeple ortaya çıkan zarar olağan dışı bireysel zarar sosyal risk ilkesi gereğince idare tarafından tazmin edilmelidir.

•“*Dava; 8.1.1991 tarihinde davacıya ait ... plaka numaralı yolcu otobüsünün, Kahramanmaraş İli, Pazarcık İlçesi, Mezere Köyü'ne doğru seyir halinde iken PKK terör örgütü mensupları tarafından durdurularak içindeki yolcuların indirilmesinden sonra ateşe verilmesi sonucu tamamen yanması nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen 35.000.000 TL zararın olay tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte tazmini istemiyle açılmıştır. Gaziantep İdare Mahkemesince; davacıya ait olan ve olay tarihinde davacının sevk ve idaresinde bulunan yolcu otobüsünün yasadışı terör örgütü mensuplarınca yakıldığı, olayın herhangi bir kişisel husumete veya davacının kişisel kusuruna dayanmadığı hususlarının sabit olduğu, dolayısıyla tamamen Devletin bir bireyi olması sebebiyle meydana gelen olay sonucu zarara uğrayan davacının bu zararının, **sosyal risk ilkesi** uyarınca tazmini gerektiği.....” şeklinde Danıştay kararı bulunmaktadır¹¹¹.*

•“*....Dava; davacılar murisinin, Batman İli, Gercüş İlçesi'nde polis memuru olarak görev yapmakta iken, nöbet esnasında teröristlerce yapılan silahlı saldırı sonucu şehit olması nedeniyle davacılar tarafından uğranıldığı ileri sürülen zararın tazmini istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali ile toplam 30.000-TL maddî tazminatın yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılmıştır.....sosyal risk ilkesinin uygulanabilmesi için olayın tüm toplumla ilgilendirilmesi ve zararın toplumsal nitelikli bir riskin gerçekleşmesi sonucu meydana gelmesi yanında, olay ve zararın yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmaması, başka bir deyişle zarar ile idarî eylem arasında bir nedensellik bağının da kurulamaması gerekmektedir..... **Görüldüğü üzere; 5233 sayılı Kanun, yargısal ve bilimsel içtihatlarla kabul edilen "sosyal risk" ilkesinin yasalasmış halidir.***

Bu nedenle, adı geçen Kanunun uygulama alanı yalnızca "sosyal risk ilkesi" uyarınca tazmini mümkün olan uyuşmazlıklarla sınırlı bulunmaktadır.

¹¹⁰ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 14.04.2005 tarihli ve E. 2003/57, K. 2005/237 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

¹¹¹ Danıştay 10. Dairesinin 11.06.2007 tarihli ve E. 2005/9252, K. 2007/3211 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

Başka bir ifadeyle; zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağıının kurulabildiği hallerde sosyal risk ilkesinin uygulanmasına olanak bulunmadığından; idare hukuku kuralları çerçevesinde öncelikle hizmet kusurunun bulunup bulunmadığının araştırılması, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluk ilkesine göre zararın tazmin edilip edilemeyeceğinin belirlenmesi; dolayısıyla idari eylemlerden doğan zararın, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca tazmini gereken davalarda, 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesinin uygulanması gerekmektedir.....Olayın oluşumu ve niteliği dikkate alındığında idarenin **hizmet kusuru** bulunmadığı sonucuna varılmaktadır. Ancak, idarenin hukuki sorumluluğu sadece kusur esasına dayanmamakta; idare, kusur koşulu aranmadan da sorumlu sayılabilmektedir. İdare, yürüttüğü hizmetin doğrudan sonucu olan, nedensellik bağı kurulabilen, özel ve olağanüstü zararları **kusursuz sorumluluk ilkesi** gereği tazminle yükümlüdür....Davacılar murisinin bir kamu hizmetini yerine getirdiği sırada yaşamını yitirmesi nedeniyle idarece yürütülen hizmet sırasında öldüğü, dolayısıyla ölüm olayı ile idarece yürütülen hizmet arasında **nedensellik bağı** bulunduğu görülmektedir.....Belirtilen bu durum karşısında, yürütülen kamu hizmeti sırasında meydana gelen özel ve olağandışı zararın; davacılar murisinin kendi kişisel kusurundan doğmamış olması nedeniyle, **kusursuz sorumluluk ilkesi** uyarınca giderilmesi hakkaniyet gereğidir.....”¹¹².

• Davatarihinde yasadışı terör örgütü mensuplarınca yapılan baskın sonucunda davacıya ait ev eşyalarının yakılması nedeniyle uğranılan zararın ödenmesi istemiyle açılmıştır. İdare mahkemesi uğranılan zararın **sosyal risk ilkesi** gereğince tazmin edilmesi gerektiği yönünde karar vermiştir. Danıştay, söz konusu tazminat isteğinin bir kısmını onamıştır¹¹³.

• Davada Gaziemir Tansaş Mağazası önüne konulan bombanın patlaması sonucu davacının yaralanması ve sakat kalması nedeniyle uğradığını öne sürdüğü maddi ve manevi zararın tazminen ödenmesi istemiyle açtığı davayı kabul eden ... İdare Mahkemesi'nin ... tarih ve ... sayılı kararının temyizden incelenip, bozulması istenilmektedir. Danıştay, “...Olayda davacı Gaziemir Tansaş Mağazası önüne konulan bombanın patlaması sonucu sakat kalarak, devlete ve toplum bütünlüğüne yönelik terör eylemi

¹¹² Danıştay 15. Dairesinin 18.10.2012 tarihli ve E. 2012/189, K. 2012/7048 sayılı kararı, <http://kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

¹¹³ Danıştay 10. Dairesinin 06.06.2001 tarihli ve E. 1999/5435, K. 2001/2109 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

sonucu **özel ve olağandışı bir zarara** uğramıştır. Olayda **hizmet kusuru** saptanamadığına göre, olayın oluş şekli ve zararın niteliği karşısında davacının uğradığı zararın **sosyal risk ilkesine** göre tazmin edilerek toplumca paylaşılması gerekmektedir...” şeklinde karar vermiştir ve idare mahkemesinin kararını onamıştır. Danıştay’ın bu kararını biz de isabetli buluyoruz. Danıştay’a göre olayın olağanüstü hal uygulanan yörelere göre görece terör olaylarının daha az gerçekleştirildiği bir yörede meydana gelmesi ya da toplumsal kargaşa boyutunda gerçekleşmemesi de eylemin devlete ve toplum bütünlüğüne yönelik olma niteliğini, zararın özel ve olağandışı olma niteliğini değiştirmemektedir. Aksi düşünce sosyal risk ilkesinin kaynağı olan toplum huzuru, dayanışma ve adalet anlayışına dayalı sosyal hukuk devleti ve eşitlik ilkesine aykırı düşmektedir¹¹⁴.

• Davacıların kızları ve kardeşleri olan ...’nın ... tarihinde meydana gelen terör saldırısı sonucu öldürüldüğünden dolayı maddî ve manevî tazminat istemiyle dava açılmıştır. İdare mahkemesi uğranıldığı ileri sürülen zararın **sosyal risk ilkesi** gereğince tazmin edilmesi gerektiği gerekçesiyle davayı kısmen kabul etmiştir. Yapılan temyiz incelemesi sonucunda Danıştay, “....davacılar murisinin terör saldırısı sonucu hayatını kaybettiği, tazminat isteminin sosyal risk ilkesi değil hizmet kusuru ilkesi esas alınarak incelenmesi gerektiği, bu durumda tazmini istenilen zararın meydana gelmesinde davalı idarenin hizmet kusuru olup olmadığı araştırılmaksızın verilen kararda hukuki isabet görülmediği...” gerekçesiyle kararı bozmuştur. İdare mahkemesi ilk kararında ısrar etmiştir. Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu “...Temyize konu ısrar kararının maddi ve manevi tazminata dair kısmında bozmayı gerektirecek bir husus bulunmamaktadır....” şeklinde karar vermiştir.

• Davacıların kızları güvenlik güçlerince döşenen mayına basması sonucu sakat kalmıştır. Davacılar İdare mahkemesine maddî ve manevî tazminat davası açmışlardır. İdare Mahkemesi açılan tazminat davasında sosyal risk ilkesi gereğince tazminatın ödenmesi gerektiğine karar vermiştir. Danıştay, “...Olayda zararın güvenlik kuvvetlerince mevzi güvenliği amacıyla döşenen mayına basılması sonucu davacıların çocuğunun sakat kalması nedeniyle meydana geldiği, kamu hizmetinin yürütülmesi sırasında oluştuğu, zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağı bulunduğu açık olduğundan,

¹¹⁴ Danıştay 10. Dairesinin 21.05.2001 tarihli ve E. 1999/1706, K. 2001/1897 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.03.2018).

açılan tam yargı davasında sosyal risk ilkesine dayanılarak hüküm kurulmasına olanak bulunmamaktadır.....”¹¹⁵ şeklinde karar vermiştir.

• Davacı, teröristler tarafından kamyonun yakılması sonucu uğradığı maddî zararın tazmini istemiyle idare mahkemesine dava açmıştır. Sivas İdare Mahkemesi davayı sosyal risk ilkesinin şartları oluşmadığı gerekçesiyle reddetmiştir. Danıştay bu kararı bozmuştur. Danıştay: “.....idarenin dışındaki kişi ve toplulukların idare tarafından önlenemeyen eylemlerinden doğan özel ve olağandışı zararların sosyal risk ilkesi uyarınca tazmini gerekmektedir. 1983 yılından itibaren terörist ve bölücü örgütlerin ülkenin bütünlüğüne yönelik olarak hedef gözetmeden yaptıkları saldırılar sonucu meydana gelen ve mağdurları yönünden özel ve olağandışı olan zararların sadece zarara uğrayan üzerinde bırakılmayarak sosyalleştirilmesi aynı zamanda sosyal devlet ilkesi ile hakkaniyetin de bir gereğidir. Bu durumda, davalı idarenin kusursuz sorumluluğunun kabul edilerek tazminata hükmedilmesi gerekirken, davacının "hayatının idamesini engelleyecek bir zarara uğramadığı" gerekçesiyle davanın reddinde hukuka uyarlık görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, temyiz isteğinin kabulüyle idare mahkemesi kararının bozulması gerekeceği düşünülmektedir.....” diyerek sosyal risk ilkesine göre tazmin gerekir şeklinde karar vermiştir¹¹⁶.

• Davacı, bölücü terör örgütüne mensup teröristlerle güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışma sırasında eşinin yaşamını yitirmesi nedeniyle uğradığı zarara karşılık maddî ve maneî zarar istemiyle dava açmıştır. İdare mahkemesi sosyal risk ilkesine göre tazmin edilmesi yönünde karar vermiştir. Danıştay: “Olayda, bölücü terör örgütüne mensup teröristlerle güvenlik görevlileri arasında çıkan çatışmanın, evinin damında yatmakta olan şahsın ölümüne sebep olduğu, idarenin hizmet kusuru saptanamamakla birlikte, ölüm nedeniyle oluşan zarar ile idarî eylem arasında nedensellik bağı bulunduğu açık olduğundan, açılan tam yargı davasında mahkemece, **kusursuz sorumluluk ilkesine göre hüküm kurulması**

¹¹⁵ Danıştay 10. Dairesinin 25.02.2003 tarihli ve E. 2001/4795, K. 2003/696 Sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 03.04.2018).

¹¹⁶ Danıştay 10. Dairesinin 25.12.1997 tarihli ve E. 1996/9012, K. 1997/6164 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

gerekirken, sosyal risk ilkesine dayanılarak hüküm kurulduğu anlaşılmaktadır...” şeklinde karar vermiştir¹¹⁷.

• Davacı, terör olayları nedeniyle terk etmek zorunda kaldığı ve güvenliğin sağlanamamasından dolayı 1993 yılından itibaren giremediği yerleşim yerindeki mal varlığından tasarruf edememesi nedeniyle yararlanamaması ve malvarlığının kısmen harap olması sonucu uğradığını ileri sürdüğü zararın tazmini istemiyle idare mahkemesine dava açmıştır. Danıştay: “İdare mahkemesince davalı idarenin kusursuz sorumluluğunun kabul edilerek tazminata hükmedilmesi gerekirken, "ortada kesin ve gerçekleşmiş bir zarar bulunmadığı" gerekçesiyle davanın reddedilmesinde hukuka uyarlık görülmemiştir...” şeklinde ve zararın sosyal risk ilkesine göre tazmin edilmesi yönünde karar vermiştir¹¹⁸.

• “...2.7.1993 tarihinde Sivas İlinde yapılmakta olan 4. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri sırasında meydana gelen, Madımak Otel’inin yakılması ve 37 kişinin ölümü ile sonuçlanan olaylarda, davacılar... ile ...’in oğlu, diğerlerinin kardeşi olan ...’in yaşamını yitirmesi nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen zararın giderilebilmesi amacıyla, ... dava açılmıştır.

Sivas İdare Mahkemesi 13.7.1995 tarih ve 1995/609 sayılı kararıyla;...idarenin, yasalarla kendi yetki ve sorumluluğuna bırakılan kamu hizmetini yasal yetkileri içinde ve gereği gibi yürütmek amacıyla önceden gerekli örgütü kurmak ve bu örgütün ve hizmetin iyi bir şekilde yürütülmesi için gerekli tüm özeni göstermekle yükümlü olduğu, hizmetin iyi işlememesi, geç işlemesi veya hiç işlememesi yüzünden kişilerin zarara uğramaları durumunda, idarenin hukuksal sorumluluğunun söz konusu olacağı ve uğranılan zararın, hizmeti yürütmekle görevli idarece tazmini gerekeceği, idarelerin hizmet kusurundan doğan zararları karşılamakla yükümlü olmalarının, idare hukukunun yerleşik ilkelerinin olduğu, bu konunun Anayasa’nın 125. maddesi ile de güvenceye alındığı;...dava dosyası ve aynı olaylardan dolayı maddi ve manevi tazminat istemiyle açılan dava dosyalarında bulunan bilgi ve belgelerin birlikte değerlendirilmesinden; 1-4 Temmuz 1993 tarihleri arasında Kültür Bakanlığı’nın katkılarıyla düzenlenen 4. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliği’nin 2. günü olan 2 Temmuz 1993’de saat

¹¹⁷ Danıştay 10. Dairesinin 29.01.2007 tarihli ve E. 2004/7285, K. 2007/212 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

¹¹⁸ Danıştay 10. Dairesinin 11.10.2000 tarihli ve E. 1999/2162, K. 2000/5120 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

13.30 sıralarında küçük bir topluluğun ... arasında sloganlar atarak eylem yaptıkları, Kültür Merkezi binasını taşladıkları, valiliğin izniyle, Kültür Merkezi önüne dikilen anıt heykelin söküldüğü, Sivas Valiliği önünde Vali'nin protesto edildiği ve Cumhuriyet rejimi aleyhine slogan atıldığı, zaman geçtikçe kalabalıklaşan bu topluluğun çalışma saati bitiminde çok daha kalabalıklaştığı, Sivas Valiliği'nce saat 14.05'den itibaren çevre illerden polis ve ildeki Tugay Komutanlığı'ndan yardım istenildiği, Tugay komutanlığından askeri birliğin 19.45 sularında gönderildiği, çevre illerden gelen polis gücünün de yetersiz kaldığı, Kültür ve Sanat Şenliğine katılmak üzere diğer şehirlerden gelen sanatçı ve vatandaşların konakladığı Madımak Oteli önünde toplanan kalabalığın uzunca bir süre oteli taşıdığı, saat 19.45 sularında kolluk gücünün oluşturduğu kordonu yaran kalabalığın, önce otelin önünde bulunan araçları, daha sonra da oteli, benzin dökmek suretiyle yaktıkları, davaya konu zararın doğumuna neden olan ölümlerin, otelin yakılması sonucu oluştuğunun anlaşıldığı; bu durumda, eylemin başlamasından otelin yakılmasına kadar geçen yedi saate yakın bir süre, başlangıçta az sayıda eylemciden oluşan kalabalığı dağıtmaya veya başka şekilde etkisiz hale getirmeye yönelik çalışmaların yetersizliği, ya da dağıtılması halinde başka olaylar çıkabileceği endişesiyle dağıtmak istemeyen idarenin, hizmetin kötü işlemesi, hatta bir süre hiç işlememesi nedeniyle hizmet kusurunun bulunduğu gerekçesiyle, davacıların maddi zararının belirlenmesi amacıyla yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu hazırlanan rapor esas alınmak suretiyle, ... TL tazminatın davalı idareden alınarak davacılar verilmesine, ... karar vermiştir. Davalı idare, ...anılan kararın temyizden incelenerek bozulmasını istemektedir. Açıklanan nedenlerle ... Sivas İdare Mahkemesi'nin sayılı kararında, ...bozma nedenlerinden hiçbirisi bulunmadığından kararının onanmasına karar verildi¹¹⁹. "Bu kararda Danıştay hizmet kusuruna dayanarak karar vermiştir.

Kısa bir değerlendirme: Doktrinde bazı yazarlar Danıştay'ın idarenin kusurlu olmadığı eylemlerde ortaya çıkan zararın sosyal risk ilkesi gereğince tazmin edilmesi içtihadına katılmamaktadırlar. Onlara göre Danıştay'ın kolektif sorumluluk anlayışına dayanarak sosyal risk ilkesine göre içtihat etmesi yanlıştır. Kolektif sorumluluk bir eylemin sonuçlarından onun faili ile birlikte onun yakınlarının da sorumlu tutulmasıdır. Ancak bu tür sorumluluk

¹¹⁹ Danıştay 10. Dairesi, 2.10.1996 tarihli ve E. 1996/211, K. 1996/5755 sayılı kararı, <http://www.danistay.gov.tr/kerisim/container.jsp> (Danıştay Bilgi Bankası), Nakleden: KÖKSAL, s. 267-269.

ilkel toplumlarda söz konusudur¹²⁰. Kolektif sorumluluk anlayışı zararın, zarar gören üzerinde bırakılmayıp tüm topluma pay edilmesini ifade eder. Ancak yazarlara göre idarenin sosyal risk ilkesi sorumluluğunda olduğu gibi kusurlu sorumlulukta da zarar tüm topluma pay edilmektedir. Bu yüzden Danıştay'ın kolektif sorumluluk şeklinde ifade ettiği anlayış sosyal risk ilkesinin dayanağı olamaz görüşündedirler¹²¹.

Kanımızca Danıştay'ın sosyal risk ilkesine zararların karşılanmasına içtihat etmesi isabetlidir. Çünkü idarenin sorumluluğu Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olmasının bir sonucudur. Ülkenin belli yörelerinde meydana gelen terör olayları devleti yıkmaya yöneliktir. Bu eylemler nedeniyle zarar gören kişilerin hiçbir kusurlu eylem ve davranışları bulunmamaktadır. Bu durumda zararın nedeni sadece birey olmak ve toplumun içinde bulunmaktır¹²². Anayasanın 2. maddesine göre Türkiye Cumhuriyetisosyal bir hukuk devletidir. Kanımızca bu ilke gereğince tazmin, sosyal devlet ilkesine uygun düşecektir. Yine GÖZLER'e göre sosyal devletin tanımı “, *herkese insan onuruna yaraşır asgarî bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan bir devlet anlayışı*”dır¹²³. Aslında bu tanım sosyal risk ilkesine uygun düşmektedir.

b. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin Yaklaşımı

Kısa bir süre öncesine kadar Türkiye'de Danıştay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, iki yüksek idare mahkemesi olarak işlev görmekteydi. Danıştay ilk derece idare ve vergi mahkemelerinin temyiz yeri olarak hala görevlidir. Kaldırılmadan önce ise A.Y.İ.M. asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkları ilk ve son derece mahkemesi olarak karar bağladı. Sosyal risk ilkesi ile ilgili içtihat üreten önemli bir merci ve yüksek mahkeme olması dolayısıyla çalışmamızda A.Y.İ.M.'in kararlarına da değinilmiştir.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, terör eylemleri sonucu Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarını ve yakınlarının açtıkları tazminat davalarında

¹²⁰ ÖZCAN, Mehmet Tefik. (2012). İlkel Topumlarda Toplumsal Kontrol Hukuk Dışı Mekanizmalar ve İlkel Hukuk, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 287-290.

¹²¹ ÇAĞLAYAN, İdarenin..., s. 330.

¹²² ODYAKMAZ / GÜZEL, s. 30.

¹²³ GÖZLER, Kemal. (2005). Sosyal Devlet İlkesi, <http://www.anayasa.gen.tr/sosyaldevlet.htm>, (Erişim Tarihi: 14.03.2018).

genelde kusursuz sorumluluk ilkesine dayanarak karar vermektedir. A.Y.İ.M. konu ile ilgili kararında;

*“idare güneydoğuda ve doğu Anadolu da güvenliği sağlamak amacıyla kamu hizmetini yoğun bir şekilde ifa etmeye çalışmakta ve bu hizmeti ajanları vasıtasıyla yerine getirmektedir. İdarenin terör hareketlerine karşı giriştiği faaliyet savaş hali sayılmadığından **mücbir sebep olarak kabul edilemez**. Bu faaliyetler sırasında kamu hizmetini ifa ederken idare ajanının zarara uğraması ile hizmet arasında **nedensellik bağı** bulunduğu açıktır. Zararın meydana gelmesinde idarenin bir kusuru bulunmadığından, davacıların zararının doktrin ve mahkeme kararlarıyla gelişen **kusursuz sorumluluk ilkesine göre** davalı idarece karşılanması gerekir.”* şeklinde hüküm vermiştir¹²⁴.

Karara göre Askeri Yüksek İdare Mahkemesi terör olayları nedeniyle ortaya çıkan zararlarda savaş hallerinde olduğu gibi tüm toplumun bu zarara katlanmak durumunda olduğu bir kamu külfeti olarak **nitelendirmemiştir**¹²⁵. A.Y.İ.M. kararlarında özellikle ülkenin belli bölgesinde terör eylemlerinden doğan bir zarar olduğu için bu zararların *“kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi”* gereğince idare tarafından karşılanması gerektiği görüşündedir¹²⁶.

¹²⁴ A.Y.İ.M. 2. Dairesinin 11.10.2000 tarihli ve E. 2000/634, K. 2000/603 sayılı kararı, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi, S. 15, s. 984-986.

¹²⁵ AVCI, Adem. (2013). Yargı Kararları Işığında Terör Eylemlerinden Dolayı İdarenin Sorumluluğu, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, s. 57-58.

¹²⁶ *“...OHAL Bölgesinde görevli iken, şahsi eşyalarını getirmek üzere birliğinden izinli olarak özel arabasıyla karayolunda seyir halinde iken bölücü teröristlerce yolu kesilerek şehit edilen astsubayın yakınlarının uğradığı zararın **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince davalı idarece karşılanması gerekir.”*

*“...Tuzla tren istasyonunda teröristlerin koyduğu bomba sonucu vefat eden yedek subay aday adayı müteveffanın yakınlarının uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince davalı idarece karşılanması gerektiği sonucuna varılmıştır...”*

*“...Davacıların desteği dış tabibi subayın bölücü terör örgütü mensuplarıncı Elazığ şehir merkezinde bulunan özel muayenehanesinde öldürülmesi nedeniyle doğan zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince karşılanması gerekir...”*

*“İcra edilecek operasyona birlikleri idaresindeki araç ile götürüldüğü sırada, aracın teröristlerce yola düşen mayına temas ederek patlaması sonucu vefat eden erin yakınlarının uğradıkları zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince karşılanması gerekir...”*

Dolayısıyla A.Y.İ.M., terör eylemlerinden dolayı ortaya çıkan zararlarda idarî eylem ve zarar arasında Danıştay'dan farklı içtihatlarla bulunarak, nedensellik bağının olduğunu savunmaktadır¹²⁷.

2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kapsamında Sosyal Risk Uygulaması

Fransız Danıştay'ı toplantı ve gösteri yürüyüşlerinden doğan zararların sosyal risk ilkesine göre tazmini gerektiği görüşündedir¹²⁸.

Toplumsal olaylar sırasında ortaya çıkan kargaşa ve saldırılarda bu olaylara taraf olarak dahil olmayan ama olay meydana gelirken orada bulunan kişiler zarar görebilirler. Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi toplumsal hareketlerden dolayı ortaya çıkan zararların karşılanacağına ilişkin güncel bir kanun bulunmamaktadır¹²⁹. Bu konuda mevzuatımızda boşluk vardır. Devlet, ancak gerekli gördüğü hallerde yer ve zamanla sınırlı kanunlar çıkarmıştır. Örneğin 6684 sayılı, 28 Şubat 1956 tarihli "6-7 Eylül 1955 tarihlerinde İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olaylar sebebiyle kişilerin uğradığı zararların tazminine yönelik Kanun" dur¹³⁰. Ancak bu kanun, söz konusu toplumsal olaydan doğan zararların idarece karşılanmasını öngörmüş ise de zararların için belli bir üst sınır koyarak zararın bu miktarı aşan kısmını zarar görenlerin üzerinde bırakmıştır¹³¹.

*"...Teröristlerle girilen silahlı atışmada yaralanan ve akabinde TSK'de görev yapamaz raporu verilen davacı subayın uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince davalı idarece karşılanması gerekir..."*

*"...Teröristlerle girilen silahlı çatışmada şehit düşen erin yakınlarının uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince karşılanması gerekir..."*

*"...İcra edilen operasyonda teröristlerle girilen silahlı çatışmada vurularak şehit olan erbaşın yakınlarının uğradığı zararın, **kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi** gereğince idarece tazmini gerekir..."*

http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=54, (Erişim Tarihi: 15.03.2018).

¹²⁷ AVCI, Yargı Kararları... , s. 59.

¹²⁸ ÇOBAN, s. 333.

¹²⁹ YILDIZ, s. 153.

¹³⁰ YILDIZ, s. 154.

¹³¹ AZRAK, s. 43.

3. Münferit Olaylar Kapsamında Sosyal Risk Uygulaması

İdarî yargı yerleri sosyal risk ilkesini bazen mesleki risk bazen de münferit olaylarda uygulamışlardır¹³². Örneğin bir Danıştay kararında bir gazeteci yazar, önceden arabasına yerleştirilen patlayıcı maddenin otomobili çalıştırırken patlaması sonucu yaşamını yitirmiştir. Bu olay bir kişiye yönelik siyasî bir saldırdır. Davacılar maddî ve maneî tazminat davası açmışlardır. Ankara 4. İdare Mahkemesi “...gazeteci yazarın mirasçılarının, olay nedeniyle uğradıkları zararlarının kusursuz sorumluluk ve kolektif sorumluluk ilkesi gereği tazmini gerektiği,....” şeklinde karar vermiştir. Danıştay da bu yönde olan kararı onamıştır¹³³.

E. 5233 SAYILI KANUN KAPSAMINDA MADDÎ ve MANEVÎ ZARARLARIN TAZMİNİ

Daha önce de değindiğimiz gibi ülkemizde 1980’li yıllarda başlayıp 1990’lı yıllarda yoğunlaşarak devam eden terör olayları nedeniyle kişiler maddî ve maneî zararlara uğrayabilmektedirler. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu’nda 17.07.2004 tarihinde kabul edilen “5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun” 27 Temmuz 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 1. maddesine göre “ Bu kanunun amacı, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddî zarara uğrayan kişilerin, bu zararların karşılanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemektedir.” şeklinde ifade edilmiştir.

Kanuna göre terör eylemleri nedeniyle zarara uğrayanların zararlarının karşılanabilmesi için zarar ile eylem arasında illiyet bağı aranmamaktadır. Zarar ile terör eylemi arasında illiyet bağının varlığı yeterlidir. Bu sebeplerle 5233 sayılı Kanun’un sosyal risk ilkesine dayandığı söylenebilir¹³⁴. Ancak yukarıda verdiğimiz bazı Danıştay kararlarında belirtildiği gibi bu kanunun sosyal risk ilkesinin yasalaşmış hali olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Çünkü sosyal risk ilkesi yalnızca terör olaylarını değil, kitlesel hareketleri, doğal afetleri veya gelecekte meydana gelmesi ihtimal dahilinde olan başka

¹³² ÇOBAN, s. 332-333.

¹³³ Danıştay 10. Dairesinin 18.03.1998 tarihli ve E. 1996/10292, K. 1998/1190 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.04.2018).

¹³⁴ EROL, Özlem. (2013). İdarî Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, s. 157.

sosyal risk alanlarını ilgilendiren genel bir ilkedir. Bu ilkeye dayanılarak sayılan hususlarda da düzenleme yapılabilmesi mümkündür.

Bu kanun yürürlüğe girmeden önce terör eylemlerinden dolayı oluşan zararın karşılanması amacıyla dava açıldığında idarî yargı yerleri, eğer şartlar oluşmuşsa hem maddî hem manevî tazminata hükmediyorlardı. Ancak bu kanun yürürlüğe girdikten sonra terör eylemleri ve terörle mücadele kapsamında yürütülen eylemler nedeniyle zarara uğrayan kişilerin açtıkları tazminat davalarında şartlar oluşmuş ise maddî tazminata hükmedilirken, manevî zararlar bu kanun kapsamı dışında olduğu için reddedilmektedir¹³⁵.

Bu kanunun önemli en önemli özelliği, terör olayları nedeniyle zarara uğrayan kişilerin maddî zararlarının (manevî değil) yargı yoluna gitmelerine gerek kalmadan, idarece sulh yoluyla karşılanmasıdır¹³⁶. Tazminat kanunu elbette yürürlüğe girdikten sonraki olaylara uygulanacaktır. Ancak kanunun geçici 1. ve 2. maddelerinde istisna getirilmiştir. 19.07.1987 tarihi ile kanunun yürürlük tarihi olan 27.07.2004 tarihleri arasında da bu kanunun uygulanacağı öngörülmüştür.

Tazminat kanununa göre zararların araştırılması ve incelenmesi zarar tespit komisyonları tarafından yapılır. *“Zarar tespit komisyonları, başvuruları haklı görmesi halinde sulhname imzalanmak üzere ilgilileri davet edecek, tarafların anlaşması durumunda sulhname imzalanarak uyuşmazlık sonlandırılacaktır. Zarar tespit komisyonlarının başvuruları reddi veya başvurunun sulh yoluyla sonlandırılmaması durumunda ilgililerin 60 gün içinde idare mahkemesinde dava açabileceklerdir.”*¹³⁷

1. Tazminat Kanununun Kapsadığı Zararlar

Kanunun 1. maddesinde ifade edildiği üzere sadece maddî zararların karşılanacağını belirtmiştik. Kanunun “kapsam” başlığını taşıyan 2. maddesine göre zarar gören gerçek ve tüzel kişilerin zararlarının karşılanacağı belirtilmiştir. Yine 2. maddeye göre altı bent halinde sayılan haller kanunun kapsamı dışında bırakılmıştır¹³⁸.

Kanunun karşılanacak zararlar adlı 7. maddesine göre sulh yoluyla karşılanacak zararlar şunlardır:

¹³⁵ AYTURAN, s. 655.

¹³⁶ AYTURAN, s. 665.

¹³⁷ AYTURAN, s. 667.

¹³⁸ KÖKSAL, Yasal..., s. 375.

a. Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar,

b. Yaralanma, engelli hale gelme ve ölüm hallerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri,

c. Terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin mal varlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddi zararlar.

2. Tazminat Kanunu Kapsamı Dışındaki Zararlar

Tazminat kanununun 2. maddesine göre kapsam dışı bırakılan zararlar şunlardır:

a. Devletçe arazi veya konut tahsisi suretiyle yahut başka bir şekilde karşılanan zararlar,

b. Bir mahkeme kararı gereğince veya 4353 sayılı Maliye Vekaleti Baş Hukuk Müşavirliğinin ve Muhakemat Umum Müdürlüğünün Vazifelerine, Devlet Davalarının Takibi Usüllerine ve Merkez ve Vilayetler Kadrolarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanununun 30 uncu ve 31 inci maddeleri gereğince karşılanan zararlar,

c. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme Hükümleri Uyarınca veya eki protokollerin ihlâl edildiği gerekçesiyle sözleşmenin 41'inci maddesine göre hükmedilen veya sözleşme hükümleri uyarınca dostane çözüm yoluyla uzlaşılan tazminatın ödenmesi sonucunda uğradıkları zararlar,

d. Terör dışındaki ekonomik ve sosyal sebeplerle uğranılan zararlar ile güvenlik kaygıları dışında kendi istekleriyle buldukları yerleri terk edenlerin bu sebeple uğradıkları zararlar,

e. Kişilerin kendi kasıtları sonucunda oluşan zararlar.

f. 3713 sayılı Kanununun 1'inci, 3'üncü ve 4'üncü maddeleri kapsamındaki suçlar ile terör olaylarında yardım ve yataklık suçlarından mahkum olanların bu fiillerinden dolayı uğradığı zararlar" karşılanmaktadır.

Görüldüğü üzere 5233 sayılı kanunda terör eylemleri dışındaki eylemler, kitlesel hareketler veya münferit olaylar sonucu uğranılan zararların tazmini kapsam dışı bırakılmıştır.

3. Manevi Zararlar Tazmin Edilecek Mi?

Daha önce de açıkladığımız üzere 5233 sayılı kanununun 1. maddesinde terör ve terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddi zarara uğrayan kişilerin zararlarının karşılanmasına yönelik olduğu

belirtilmiştir. Bu durumda kanunun açıkça belirttiği üzere manevi zararlar karşılanmayacaktır.

Danıştay, bu kanun yürürlüğe girmeden önce terör olayları nedeniyle ortaya çıkan zararları sosyal risk ilkesine göre tazmin yönünde karar verirken maddî ve manevî zarar ayrımı yapmıyordu¹³⁹. Yukarıda verdiğimiz Danıştay kararlarında da bunu görmektediriz.

Tazminat kanunu yürürlüğe girdikten sonra Danıştay içtihatlarında farklılık görülmektedir. Örneğin Danıştay'ın şu kararını inceleyelim:

“...bombalı saldırı sonucu davacıların oğlu/kardeşi Furkan'ın ölümü nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen 145.000 TL manevi zararın yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle açılan dava sonucunda İstanbul 9. İdare Mahkemesi'nce “davacılar yakınının, toplumun bir bireyi olduğu için hedef alındığı, terör eylemi sonucu yaşamını yitirdiği; bu nedenle, davacıların uğradığı zararın sosyal risk ilkesi uyarınca tazmini gerektiği gerekçesiyle manevi tazminat isteminin kısmen kabulü ile toplam 100.000 TL manevi tazminatın davacılara ödenmesine, fazlaya ilişkin istemin ise reddine karar verilmiştir. Anılan karar davalı idare tarafından temyiz edilmiştir. Danıştay 15. Dairesince; “İdare kural olarak yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri gereğince tazmin edilmektedir. Bununla birlikte; bilimsel ve yargısal içtihatlarla geliştirilen sosyal risk ilkesi ile toplumun bulunduğu koşullardan kaynaklanan, idarenin faaliyet alanında meydana gelmekle birlikte, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmayan, toplumsal nitelikli riskin gerçekleşmesi sonucu oluşan, salt toplumun bireyi olunması nedeniyle uğranılan özel ve olağandışı zararların da topluma pay edilerek giderilmesi amaçlanmıştır.

Belirtilen niteliğe göre sosyal risk ilkesi uygulanabilmesi için olayın tüm toplumla ilgilendirilmesi ve zararın toplumsal nitelikli bir riskin gerçekleşmesi sonucu meydana gelmesi yanında; olay ve zararın, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmaması, başka bir deyiş ile zarar ile idari eylem arasında bir nedensellik bağının da kurulamaması gerekmektedir.

.....5233 sayılı kanun, yargısal ve bilimsel içtihatlarla kabul edilen “sosyal risk” ilkesinin yasallaşmış halidir. Bu nedenle “sosyal risk ilkesi”

¹³⁹ AYTURAN, s. 672.

uyarınca tazmini gereken uyuşmazlıklarda adı geçen Kanunun uygulanması zorunlu bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle; 5233 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra açılan davalarda, zarar ile idari eylem arasında nedensellik bağının bulunmadığı, fakat kişilerin salt toplumun bir bireyi olmaları nedeniyle zarar gördükleri ve bu nedenle ortaya çıkan zararın paylaştırılması gerektiği hallerde, idari yargı yerince 5233 sayılı Kanunun uygulanması suretiyle bir karar verilmesi gerekmektedir.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacıların oğlu Furkan'ın terör örgütü tarafından gerçekleştirilen bombalı saldırı sonucu hayatını kaybettiği; davacıların başvurusu üzerine zarar tespit komisyonu tarafından olayın 5233 sayılı kanun kapsamında değerlendirilerek Furkan'ın kanuni mirasçılarına 20.000 TL ödenmesine karar verildiği ve söz konusu tutara ilişkin sulhname imzalandığı; davacılar tarafından, Furkan'ın ölümü nedeniyle uğranıldığı ileri sürülen manevi zararların tazminine karar verilmesi istemiyle de bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır.....Dava konusu olayın terör eylemi olduğu açıktır. Nitekim bu hususta taraflar arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Dolayısıyla bakılan davanın, 5233 sayılı Kanunun yürürlüğe girdikten sonra açıldığı dikkate alındığında, 5233 sayılı Kanun kapsamında çözümlenmesi zorunlu bulunmaktadır.....Buna göre; 5233 sayılı kanunun, terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler sonucu uğranılan maddi zararların tazminini öngörmesi, diğer bir deyişle, manevi zararların tazminini kapsamaması karşılığında; 5233 sayılı Kanun kapsamında çözümlenmesi gereken uyuşmazlıkta, davacıların manevi tazminat istemlerinin reddine karar verilmesi gerekirken, kısmen kabulü yolunda verilen kararda yasal isabet bulunmamaktadır." Gereçlerine yer verilerek kararı bozmuştur.¹⁴⁰

Söz konusu olayda idare mahkemesi sosyal risk ilkesine göre idareyi tazminata mahkum etmiştir. Ancak Danıştay; terör olayları sebebiyle sosyal risk ilkesine göre açılan davalarda Tazminat kanunun uygulanacağını belirtmiştir. Ancak söz edilen tazminat kanununa göre manevi tazminata hükmedilemez.¹⁴¹

Peki bu tazminat kanununa göre terör olayları sebebiyle oluşan manevi zararlar hiç karşılanmayacak mıdır? Elbette manevi zararların

¹⁴⁰ Danıştay 15. Dairesi, 13.11.2011 tarihli ve E. 2011/1047, K. 2011/5401 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim Tarihi: 20.05.2018)

¹⁴¹ AYTURAN, s. 674.

karşılanmaması söz konusu olamaz. Adı geçen kanun özel kanun niteliğindedir. Genel kanun niteliğinde olan İdarî Yargılama Usûlü Kanunu 13. maddeye¹⁴² göre manevî zararların tazmini mümkündür¹⁴³. Ayrıca Anayasa'nın 125. maddesinin son fıkrasına¹⁴⁴ göre idarenin sorumluluğu sadece maddî zararları değil, manevî zararları da kapsamaktadır¹⁴⁵.

SONUÇ

Kural olarak idare kendine atfedilebilecek bir kusurun varlığı halinde sorumlu tutulabilir. Yani idare kural olarak bir kusuru varsa sorumludur. Ancak bazı durumlarda idare kusuru olmasa da sorumlu tutulabilmektedir. Kusursuz sorumluluk dediğimiz bu ilkenin de doktrindeki çoğunluğa ve yargı kararlarındaki ifadelerle göre istisnası vardır. Özellikle ülkemizde 1990 yıllarından itibaren terör olayları nedeniyle ortaya çıkan zararların karşılanmasında nedensellik bağının varlığı aranmamıştır. İdarenin eylemleri ile ortaya çıkan zararlar arasında nedensellik bağının bulunmadığı tek kusursuz sorumluluk türü sosyal risk ilkesidir. Sosyal risk ilkesi kısaca kamu düzenini bozmaya ve anayasal düzeni yıkmaya yönelik anarşi ve terör olaylarından ya da benzeri toplumsal olaylardan doğan zararlardan idarenin kusursuz olarak sorumlu tutulmasıdır. Bu ilkenin en önemli özelliği, zarar ile idarenin eylemi arasında illiyet bağının bulunmamasıdır. Bu özelliğinden dolayı bu ilke gereğince sorumluluk bazı yazarlar tarafından eleştirilse bile, sosyal bir hukuk devleti olduğumuza göre ülkemizde çeşitli sebeplerle ortaya çıkan terör eylemleri dolayısıyla uğranılan zararların bu şekilde tazmini bireyler açısından büyük faydalar sağlar.

¹⁴² İYUK m. 13:1. "İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka sûretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir."

¹⁴³ AYTURAN, s. 676.

¹⁴⁴ 1982 AY, 125/son: "İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür."

¹⁴⁵ KIRTEPE, Ahmet. (2010). 5233 Sayılı Yasa Kapsamında Sosyal Risk İlkesi Gereğince Karşılanacak Zararlar ve İdarenin Sorumluluğunun Sınırları. Terazi Hukuk Dergisi, S. 43, s. 154-155.

Ayrıca sosyal risk ilkesine göre sorumluluk, sosyal devlet olmanın bir özelliğidir ve hatta gereğidir. Çünkü sosyal devlet bireylere asgari bir hayat düzeni sağlayan, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği gerçekleştiren devlet demektir. Örneğin özellikle ülkemizin doğu bölgelerinde terör olaylarından dolayı evini, barkını, terk eden aileler vardır. Bu durumda devlet vatandaşına asgarî bir hayat düzeyi sağlamamış olmaktadır.¹⁴⁶

5233 sayılı kanunda sadece terör eylemleri açısından düzenlemeler getirilmiş, kitlesel hareketler, toplumsal veya münferit olaylar sonucu uğranılan zararların tazmini kapsam dışı bırakılmıştır. Terör eylemleri açısından bu kanunla birlikte zararların tazmini mümkün olduğuna göre sosyal risk ilkesinin bu hususta ehemmiyeti azalmıştır denilebilir. Ancak sosyal risk ilkesinin diğer uygulama alanları olan toplumsal veya münferit olaylar, toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi eylemlerde bu ilke önemini korumaktadır. Bu alanlarda da sosyal risk ilkesine göre idarenin sorumluluğuna gidilmeli ve uğranılan zararlar tazmin edilmelidir. Bu alanlarda da aynı 5233 sayılı kanundaki gibi yasal düzenlemeler getirilip zarara uğrayan kişilerin menfaatine olacak şekilde yargı yoluna gitmelerine gerek kalmadan, idarece sulh yoluyla zararları karşılanmalıdır.

Ayrıca 5233 sayılı kanunda sadece maddi zararlara ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Ancak bireyler maddi zararların yanında manevî zararlara da uğrayabilmektedirler. Kanunda yer alan bu boşluğa rağmen İYUK'un 13. ve Anayasanın 125. maddesine göre manevi tazminatın talep edilebileceği açıktır. Kanımızca manevî zararlara ilişkin bir düzenlemenin de yapılması gerekir. Zira sulh yoluyla çözüm hem zaman kayıplarını önleyecek, hem de yargının iş yükü azaltılıp zararların tazmini kolaylaşacaktır.

¹⁴⁶ AVCI, s. 86.

KAYNAKLAR

- ALTAY, Evren. (2004). *İdarî Yargı Kararlarının Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar*, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- AKPINAR, Mahmut / YEŞİLBAŞ, Mehmet. (2011). Sosyal Risk İlkesi Bağlamında Devletin Objektif Sorumluluğu ve 5233 Sayılı Yasanın Pratiği. *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, S. 115, s. 1-29. <http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=SOSYAL%20R%DDSK%20%DDLKES%DD%20BA%DOLAMINDA%20DEVLET%DDN%20OBJEKT%20DDF%20SORUMLULU%D0U%20VE%205233%20SAYILI%20YASANIN%20PRAT%DD%D0%DD&kimlik=1319393802&url=makaleler/makpinar-myesilbas-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.06.2018).
- AKYILMAZ, Bahtiyar. (2005). Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı – Social Risk and Its Practise, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 1-2, s. 185-211.
- ARMAĞAN, Tuncay. (1997). *İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, Birinci Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- ATAY, Ender Ethem. (2016). *İdare Hukuku*, 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ATAY, E. Ethem / ODABAŞI, Hasan / GÖKCAN, Hasan Tahsin. (2003). *Teori ve Yargı Kararları Işığında İdarenin Sorumluluğu ve Tam Yargı Davaları*, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- AVCI, Adem. (2010). Terörizm Açısından Devletin Sorumluluğu, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 14, S. 3-4, s. 69-88.
- AVCI, Adem. (2013). *Yargı Kararları Işığında Terör Eylemlerinden Dolayı İdarenin Sorumluluğu*, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- AYTURAN, Berkan. (2015). 5233 Sayılı Kanun Kapsamında Manevi Zararların Tazmin Edilip Edilemeyeceği Sorunu, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Y. 5, S. 19, s. 653-682.
- AZRAK, Ali Ülkü. (1980). İdarenin ‘Toplumsal Muhatara (Sosyal Risk) Kuramı’na Göre Kusursuz Sorumluluğu, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler III. Sempozyumu (Ankara 12-13 Mayıs 1979), İstanbul, s. 135-150.
- COŞKUN, Burak. (2008). İdarenin Terör Olayları Nedeniyle Sorumluluğunun İdarenin Sorumluluğuna İlişkin İlkeler ve Özellikle Sosyal Risk İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, *MECMUA* (Ankara Üniversitesi Hukuk

- Fakültesi Öğrencilerinin Fakültelerine Armağani), 1. Bası, SÖZKESEN Matbaacılık, Ankara, s. 353-381.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2016). *İdare Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2007). *İdarenin Kusursuz Sorumluluğu (Tarihsel, Teorik ve Pratik Yönleriyle)*, 1. Baskı, Asil Yayıncılık, Ankara.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan. (2009). Risk İlkesi Gereğince İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu*, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_22.pdf, (Erişim Tarihi: 05.05.2018), s. 451-497.
- ÇITAK, Halim Alperen. (2013). İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HAKİMLER VE SAVCILAR YÜKSEK KURULU HUKUKİ MÜZAKERE TOPLANTISI RAPORU, Müzakere Konusu: 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılınması Hakkında Kanun, Grup Başkanı: Yunus ÇETİN, Grup Sözcüsü: Hamza SEYREK, 23-25 Kasım 2012, MiraCle RESORT HOTEL, <http://hmt.hsyk.gov.tr/konular/idari-yargi/idare/10-Dan15daire/1.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.03.2018).
- ÇOBAN, Ayşegül. (2003). Yargı Kararları Işığında Sosyal Risk İlkesi, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağani, C. 11, S. 1-2, s. 321-339.
- DEMİRKOL, Selami / BEREKET BAŞ, Zuhal. (2006). *(Teoride ve Pratikte) İdari Yargıda Dava Açma ve Davaların Takip Usulü*, 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- DURAN, Lütfi. (1974). *Türkiye İdaresinin Sorumluluğu (Sorumluluğun Temeli ve Sebepleri, Sorumluluğa Yol Açan Olgular)*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- ERDOĞAN, Yavuz. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu, <http://www.suchukuku.com/icerik.php?id=57>, (Erişim Tarihi: 10.03.2018).
- EROL, Özlem. (2013). İdari Yargı Kararları Işığında İdarenin Kusursuz Sorumluluğu ve Sosyal Risk İlkesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (1995). Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 50, S. 3-4, s. 193-199.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. (2007). *Yönetmelik Yargı*, 26. Bası, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2017). *İdare Hukuku Dersleri*, 19. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa.
- GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel. (2013). *Kısa İdare Hukuku*, 5. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa.
- GÖZLER, Kemal. (2005). Sosyal Devlet İlkesi, <http://www.anayasa.gen.tr/sosyaldevlet.htm>, (Erişim Tarihi: 14.03.2018).
- GÜNDAY, Metin. (2015). *İdare Hukuku*, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.
- İŞIKLAR, Celal. (2009). Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararlarında İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran Haller. Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu, s. 569-636, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/sorumluluk/s_28.pdf, (Erişim Tarihi: 18.03.2018).
- KARAVELİOĞLU, Celal / KARAVELİOĞLU, Erdem Cemil. (2009). *Açıklama ve Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu*, 7. Baskı, Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, Ankara.
- KIRTEPE, Ahmet. (2010). 5233 Sayılı Yasa Kapsamında Sosyal Risk İlkesi Gereğince Karşılancak Zararlar ve İdarenin Sorumluluğunun Sınırları. *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 43, s. 145-155.
- KORKMAZ, Kadir. (2010). Ayım Karaları Işığında Askeri Hizmetin Yürütülmesi Esnasında Askeri Personelin Karşılaştığı Bireysel Zararlardan İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Esasları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIV, S. 1, s. 369-388.
- KÖKSAL, Mustafa. (2009). Risk İlkesinin İdareye Yüklediği Külfetler ve Güncel Yargı Kararları, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 85, s. 241-272.
- KÖKSAL, Mustafa. (2010). Sosyal Risk İlkesi Tarih Mi Oluyor? *Terazi Hukuk Dergisi*, S. 42, s. 87-106.
- KÖKSAL, Mustafa. (2010). Yasal Düzenlemeler ve İçtihatlar Işığında Terör Zararlarının İdarece Karşılancası Sorunu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, C. 1, S. 3, s. 363-455.

- ODYAKMAZ, Zehra / GÜZEL, Oğuzhan (2013). Mahkeme Kararları Işığında Terör Olaylarında İdarenin Sorumluluğuna Genel Bir Bakış. *Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 1-61.
- ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2012). *Anayasa Hukuku İdare Hukuku*, 15. Baskı, XII Levha Yayıncılık, İstanbul.
- ODYAKMAZ, Zehra / KAYMAK, Ümit / ERCAN, İsmail. (2014). *İdari Yargı, Konu Soru Mevzuatı*, 10. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- ONAR Sıddık Sami. (1966). *İdare Hukukunun Umumî Esasları* C. 3, 3. Baskı, İstanbul.
- ÖZAY, İl Han. (2004). *Günüşiğında Yönetim*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- ÖZCAN, Mehmet Tefik. (2012). *İlkel Topumlarda Toplumsal Kontrol Hukuk Dışı Mekanizmalar ve İlkel Hukuk*, 2. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- ŞAHİN, Ergün. Kuramda ve Uygulamada İdarenin Tehlike İlkesi Uyarınca Sorumluluğu. <http://www.forumrenkli.com/hukuk/87398-kuramda-ve-uygulamada-idarenin-tehlike-ilkesi-uyarinca-sorumlulugu.html>, (Erişim Tarihi: 18.03.2018).
- YAMAN, Murat. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Kararları Işığında Sorumluluk, Hizmet Kusuru ve Kusursuz Sorumluluk Kavramları, http://www.msb.gov.tr/ayim/Ayim_makale_detay.asp?IDNO=54, (Erişim tarihi: 15.03.2018).
- YILDIZ, Hayrettin. (2015). İdarenin Sosyal Risk Sorumluluğunda İlliyet Bağı Meselesi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 116, s. 135-178. <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>, (Erişim tarihi: 20.03.2018).

**ÜNİVERSİTE DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİNİN
KURUMLAR VERGİSİ MÜKELLEFİYETİ***

Fatih ÜNAL**

**COOPERATION TAX OBLIGATION OF UNIVERSITY
REVOLVING CAPITAL ENTERPRISES**

* **Makalenin Kabul Edildiği Tarih:** 19.12.2018

** Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

E-mail Adresi: sfunal42@gmail.com

ÖZ

Yükseköğretimin amacı, çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmektir. Yükseköğretim üniversiteler vasıtası ile yapılmaktadır. Üniversitelerde uygulamalı eğitim sonucunda oluşan atıl kapasiteyi değerlendirmek ve vb. amaçlar ile Üniversite Döner Sermaye İşletmeleri kurulmaktadır.

Kurumlar Vergisi Mevzuatı ile, Üniversite Döner Sermaye İşletmeleri'nin faaliyetlerinin hangi şartlarda iktisadi kamu kuruluşu oluşturup kurumlar vergisi mükellefi olacakları ve hangi şartlarda kurumlar vergisinden muaf olacakları belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında Yükseköğretim ve Üniversite Döner Sermaye İşletmeleri hakkında bilgi verilerek, işletmelerinin hangi faaliyetlerinin işletme bünyesinde iktisadi kamu kuruluşunu oluşturup, işletmeleri kurumlar vergisi mükellefi yapacağını, hangi faaliyetlerinin işletmeleri kurumlar vergisinden muaf olacağı, ilgili mevzuat hükümleri, Danıştay kararları ve vergi idaresi özelgeleri hükümlerine göre açıklanmaya çalışılacaktır.

ANAHTAR KELİMELEER: Yükseköğretim, Üniversite, Üniversite Döner Sermaye İşletmesi, İktisadi Kamu Kuruluşu, Kurumlar Vergisi Mükellefiyeti ve Muafılığı.

ABSTRACT

The aim of higher education is to train manpower in accordance with the needs of the nation and the country in an order based on modern education-teaching principles. Higher education is carried out through universities. Evaluate the idle capacity resulting from applied training at universities and etc. University Revolving Funds are established with the aims.

With the Corporate Tax Legislation, it is determined under which conditions the activities of the University Revolving Capital Enterprises will be the taxpayer, and under which conditions they will be exempted from corporate tax.

Within the scope of the study, it is aimed to explain the activities of the enterprises about the Higher Education and the University Revolving Capital Enterprise according to the provisions of the relevant legislation provisions, Council of State decisions and tax administration discussions, which activities will be formed by the establishment of economic public institutions within the enterprise, the corporation tax payer shall make the enterprises.

KEY WORDS: Higher Education, University, University Revolving Capital Enterprise, Economic Public Organization, Corporate Tax Obligation and Exemption.

GİRİŞ

Üniversitelerin akademik birimlerine bağlı olarak ve bilimsel amaçlarla kurulan döner sermaye işletmeleri çok çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedirler. Faaliyet alanlarının çeşitliliğine ve genişliğine bağlı olarak bu işletmeler tarafından gerçekleştirilen mal ve hizmet teslimleri de çok çeşitli olabilmektedir. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun¹ 1. maddesi ile iktisadî kamu kuruluşları kurumlar vergisinin konusuna dahil edilmiş, Kanunun 2. maddesi ile iktisadî kamu kuruluşları kurumlar vergisi mükellefi olduğu hüküm altına alınmış ve kanun 4. maddesi hükmüne göre de bazı faaliyetleri yapan iktisadî kamu kuruluşları kurumlar vergisinden muaf tutulmuştur. Uygulamada üniversite döner sermaye işletmelerinin hangi durumda kurumlar vergisi mükellefi olacakları hangi durumda kurumlar vergisinden muaf olacaklarına dair kamu idareleri ile vergi idaresi² arasında

¹ 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu. Kanun, 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanun'un güncel haline "<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>" adresinden bakılabilir.

² Vergi idaresi dar ve geniş anlamda kullanılmaktadır. Dar anlamda vergi idaresi Vergi bakanlığı ve taşra teşkilatından oluşmakta, geniş anlamda vergi idaresi ise, dar anlamda vergi idaresine ilaveten Bakanlar Kurulundan oluşmaktadır. ÜSTÜN Ümit Süleyman: **Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2006, s. 7-8. Çalışmamız da dar anlamda vergi idaresi zikredilmektedir; Ayrıca vergi idaresi için bakınız. ŞİŞMAN Gülden: **Sayıştay Yargısında Vergi Alacağı Açısından Kamu Zararı 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 6085 Sayılı Sayıştay Kanununa Göre**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017, s. 198-214. (Not: Bakanlar Kurulunun Anayasanın 73/4. maddesinde "Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak" yetkisi Cumhurbaşkanına verilmiştir. 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına" şeklinde değiştirilmiştir. 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 11.02.2017 tarih ve 29976 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır; 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 217 ve devamı maddelerince Maliye Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı olmuş ve Hazine ve Maliye Bakanlığının teşkilat

uyuşmazlıklar çıkmakta ve vergi idaresi işletmelerin³ bazı faaliyetlerinden dolayı işletmeyi kurumlar vergisi mükellefi yaparak işletme adına kurumlar vergisi tarh etmekte ve cezalar kesmektedir. Bu nedenle işletmelerin kurumlar vergisi karşısındaki durumlarının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Çalışmamızda Yükseköğretim ve Üniversite Döner Sermaye İşletmeleri hakkında bilgi verilerek, işletmelerinin hangi faaliyetlerinin işletme bünyesinde iktisadi kamu kuruluşunu oluşturup, işletmeleri kurumlar vergisi mükellefi yapacağını, hangi faaliyetlerinin işletmeleri kurumlar vergisinden muaf olacağı, ilgili mevzuat hükümleri, Danıştay kararları ve vergi idaresi özelgeleri hükümlerine göre açıklanmıştır.

I. YÜKSEKÖĞRETİM VE ÜNİVERSİTE DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİ

A. YÜKSEKÖĞRETİM

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın⁴ 130' uncu maddesinin birinci fıkrasında; *“Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.”* hükmüne yer verilmiştir. Anayasa'da belirtildiği üzere, üniversitelerin kurulma amacı ve esas görevi eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmektir.

Anayasa'nın 130. maddesi⁵ hükmü gereği, 2547 sayılı

ve görevleri belirlenmiştir. Kararname 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

³ Makalemizin ileriki bölümlerinde Üniversite Döner Sermaye İşletmesi “işletme” olarak anılacaktır.

⁴ Bu Anayasa, Kurucu Meclis tarafından 2709 kanun numarası ile 18.10.1982'de halkoylamasına sunulmak üzere kabul edilmiş ve 20.10.1982 tarihli ve 17844 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış; 7.11.1982'de halkoylamasına sunulduktan sonra 9.11.1982 tarihli ve 17863 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yeniden yayımlanmıştır. Anayasa'nın güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>” adresinden bakılabilir.

⁵ Anayasa'nın 130. maddesinin 9. fıkrasında; *“Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri,*

Yükseköğretim Kanunu (YK)⁶ çıkarılmıştır. YK ile, yükseköğretimin amaç ve ilkeleri belirlenmiş ve yükseköğretim kurumlarının ve üst kuruluşlarının teşkilatlanma, işleyiş, görev, yetki ve sorumlulukları ile eğitim - öğretim, araştırma, yayım, öğretim elemanları, öğrenciler ve diğer personel ile ilgili esasları düzenlenmiş, yükseköğretim ve yükseköğretimin kapsadığı birimler tanımlanmıştır. Yükseköğretim; “*milli eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarıyılı kapsayan her kademedeki eğitim - öğretimin tümüdür.*” (M. 3-1.a) Yükseköğretim Kurumları ise; “*Üniversite ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokullarıdır.*” (M. 3-1.c) şeklinde tanımlanmıştır. Yükseköğretim kurumları; üniversiteler⁷ ile yüksek teknoloji enstitüleri⁸ ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler⁹,

öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı mali kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.” hükmü düzenlenmiştir.

- ⁶ Kanun, 06.11.1982 tarih ve 17506 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun’un güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>” adresinden bakılabilir.
- ⁷ Üniversite: Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.d)
- ⁸ Yüksek teknoloji enstitüsü, özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim - öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık yapan, kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.c.2)
- ⁹ Fakülte: Yüksek düzeyde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan; kendisine birimler bağlanabilen bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.e)

enstitüler¹⁰, yüksekokullar¹¹, konservatuvarlar¹², araştırma ve uygulama merkezleri¹³ ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları¹⁴ ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokullarıdır¹⁵¹⁶.

YK'nın 12.maddesinde Yükseköğretim Kurumları'nın görevleri aşağıdaki şekilde sayılmıştır.

a. Çağdaş uygarlık ve eğitim - öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde, toplumun ihtiyaçları ve kalkınma planları ilke ve hedeflerine uygun ve ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık yapmak,

b. Kendi ihtisas gücü ve maddi kaynaklarını rasyonel, verimli ve ekonomik şekilde kullanarak, milli eğitim politikası ve kalkınma planları ilke ve hedefleri ile Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılan plan ve programlar

¹⁰ Enstitü: Üniversitelerde ve fakültelerde birden fazla benzer ve ilgili bilim dallarında lisansüstü, eğitim - öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama yapan bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.f)

¹¹ Yüksekokul: Belirli bir mesleğe yönelik eğitim öğretime ağırlık veren bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.g)

¹² Konservatuvar: Müzik ve sahne sanatlarında sanatçı yetiştiren bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.h)

¹³ Uygulama ve Araştırma Merkezi: Yükseköğretim kurumlarında eğitim öğretimin desteklenmesi amacıyla çeşitli alanların uygulama ihtiyacı ve bazı meslek dallarının hazırlık ve destek faaliyetleri için eğitim - öğretim, uygulama ve araştırmaların sürdürüldüğü bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.j)

¹⁴ Meslek Yüksekokulu: Belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan, yılda iki veya üç dönem olmak üzere iki yıllık eğitim-öğretim sürdüren, önlisans derecesi veren bir yükseköğretim kurumudur. (YK; m: 3-1.ı)

¹⁵ Vakıf meslek yüksekokulu: Bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulmuş bulunan ekonominin ihtiyaç duyduğu alanlarda belirli mesleğe yönelik yüksek nitelikli ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyıllık eğitim-öğretim sürdüren bir yükseköğretim kurumudur. (Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği Madde 7) İlgili Yönetmelik 31.12.2005 tarih ve 26040 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁶ BARUTÇU Yusuf Nusret: **Türk Hukukunda Yükseköğretimin Vergilendirilmesi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Eylül 2015, s. 5.

doğrultusunda, ülkenin ihtiyacı olan dallarda ve sayıda insangücü yetiştirmek,

c. Türk toplumunun yaşam düzeyini yükseltici ve kamu oyunu aydınlatıcı bilim verilerini söz, yazı ve diğer araçlarla yaymak,

d. Örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim yoluyla toplumun özellikle sanayileşme ve tarımda modernleşme alanlarında eğitilmesini sağlamak,

e. Ülkenin bilimsel, kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerden ilerlemesini ve gelişmesini ilgilendiren sorunlarını, diğer kuruluşlarla işbirliği yaparak, kamu kuruluşlarına önerilerde bulunmak suretiyle öğretim ve araştırma konusu yapmak, sonuçlarını toplumun yararına sunmak ve kamu kuruluşlarınca istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini ve önerilerini bildirmek,

f. Eğitim - öğretim ve seferberliği içinde, örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim hizmetini üstlenen kurumlara katkıda bulunacak önlemleri almak,

g. Yörelereindeki tarım ve sanayinin gelişmesine ve ihtiyaçlarına uygun meslek elemanlarının yetişmesine ve bilgilerinin gelişmesine katkıda bulunmak, sanayi, tarım ve sağlık hizmetleri ile diğer hizmetlerde modernleşmeyi, üretimde artışı sağlayacak çalışma ve programlar yapmak, uygulamak ve yapılanlara katılmak, bununla ilgili kurumlarla işbirliği yapmak ve çevre sorunlarına çözüm getirici önerilerde bulunmak,

h. Eğitim teknolojisini üretmek, geliştirmek, kullanmak, yaygınlaştırmak,

ı. Yükseköğretimin uygulamalı yapılmasına ait eğitim - öğretim esaslarını geliştirmek, döner sermaye işletmelerini kurmak, verimli çalıştırmak ve bu faaliyetlerin geliştirilmesine ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmaktır.

B. ÜNİVERSİTE DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİ

Döner sermaye işletmeleri, atıl kapasitenin kullanılması, kamuya ek gelir sağlanması, mal ve hizmet üreterek piyasadaki belli bir talebi karşılamak amacıyla kurulmuştur¹⁷. 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol

¹⁷ TÜRKHAN Sergül: **Kamu Kesiminde Döner Sermaye İşletmelerinin Yeri ve Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009, s. 30; YENİGÜN Tekin: **Kamu Mali Yönetimi Kapsamında Üniversite Döner Sermaye İşletmelerinin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi**, Afyon Kocatepe

Kanununun geçici 11 inci maddesine istinaden çıkarılan Döner Sermayeli İşletmeler Bütçe Ve Muhasebe Yönetmeliği'nde¹⁸ Döner Sermayeyi “Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerine kanunlarla verilen asli ve sürekli kamu görevlerine bağlı olarak ortaya çıkan ve genel idare esaslarına göre yürütülmesi mümkün olmayan mal ve hizmet üretimine ilişkin faaliyetlerin sürdürülebilmesi için, kamu idaresine bağlı olarak kurulmuş işletmelere tahsis edilen sermayeyi”¹⁹, İşletmeyi ise, “(b) bendi uyarınca verilen sermayenin tahsis amacını gerçekleştirmek üzere kurulan döner sermaye işletmelerini”²⁰ şeklinde tanımlamıştır.

Yükseköğretim kurumlarının görevlerinden²¹ birisi de döner sermaye işletmeleri kurmak olarak sayılmış ve aynı Kanun'da²² üniversite döner sermaye işletmelerinin kuruluşuna ilişkin usul belirlenmiştir. Döner sermaye işletmelerinin tüzel kişilikleri olmayıp, işletmeler ait oldukları kamu kurumlarının tüzel kişiliklerine bağlıdırlar²³. Üniversiteler, eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirirken, bu faaliyetler sonucu ortaya çıkan mal ve hizmetleri, döner sermaye işletmeleri üzerinden gelire dönüştürerek, elde edilen gelir, gelirin elde edildiği birimlerin ihtiyaçlarında kullanılmaktadır²⁴. Döner sermaye gelirlerinin nerelere harcanması gerektiği ilgili mevzuatta

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyonkarahisar, Haziran 2011, s. 27-28,

¹⁸ Yönetmelik, 01.05.2007 tarih ve 26509 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Yönetmeliğin güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Yonetmelikler.aspx>” adresinden bakılabilir.

¹⁹ Döner Sermayeli İşletmeler Bütçe Ve Muhasebe Yönetmelik, Madde 3-1.b.

²⁰ Döner Sermayeli İşletmeler Bütçe Ve Muhasebe Yönetmelik, Madde 3-1.h.

²¹ 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu Madde:12-1.ı.

²² Yükseköğretim kurumlarında üniversite yönetim kurulunun önerisi ve Yükseköğretim Kurulunun onayı ile döner sermaye işletmesi kurulabilir. Kurulacak döner sermaye işletmesinin başlangıç sermayesine ilgili yükseköğretim kurumu bütçesinde bu amaç için ödenek öngörülmek şartıyla katkı sağlanabilir. (YK; m: 58-a.1.)

²³ HANOĞLU Mahmut: **Üniversitelerde Döner Sermaye İşletmeleri Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Erzincan Üniversitesi Örneği**, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2017, s. 9.

²⁴ GÜMÜŞ Mustafa: **Üniversite Hastaneleri ve Döner Sermaye Sistemlerinin İşleyişi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s. 42.

düzenlenmiştir²⁵. İşletme aylık gelirinin (gayrisafi hasılatının²⁶) % 1 oranındaki gayrisafi hasılatın genel bütçeye aktarılacağı, işletme gelirlerinden tahsil edilen kısmın en az yüzde 5'i, üniversite bünyesinde yürütülen bilimsel araştırma projelerinin finansmanı için üniversitenin ilgili bütçe kalemine aktarılacağı, işletme gelirlerinin asgari yüzde 35'i, tıp ve diş hekimliği fakülteleri sağlık uygulama ve araştırma merkezleri ile açık öğretim hizmeti veren yükseköğretim kurumlarının, asgari yüzde 30'u ziraat ve veteriner fakülteleri, sivil havacılık yüksekokulu, sürekli eğitim merkezleri ile bünyesinde atölye veya laboratuvar bulunan yükseköğretim kurumlarının, asgari yüzde 15'i ise, diğer yükseköğretim kurumlarının ihtiyacı olan mal ve hizmet alımları, her türlü bakım, onarım, kiralama, devam etmekte olan projelerin tamamlanmasına yönelik inşaat işleri ve diğer ihtiyaçlar ile yönetici payları için harcanacağı, yasal kesintilerden sonra geriye kalan gelirlere ise işletmeye fiilen katkısı olan personele katkı payı oranında personele ödeme yapılır²⁷.

Üniversitelerde genellikle döner sermaye işletmeleri eğitim-öğretimi uygulamalı da veren Tıp Fakültesi Uygulama ve Araştırma Hastaneleri, Mühendislik ve Eğitim Fakülteleri, Meslek Yüksekokulu vb. birimlere bağlı kurulmaktadır²⁸.

YK ile Döner sermaye işletmelerinin faaliyet alanları, gelir ve giderleri, sermaye limitleri ile işletmelerin yönetimine ilişkin esas ve usuller Vergi Bakanlığının uygun görüşü üzerine Yükseköğretim Kurulunca çıkarılacak yönetmelikle belirleneceği hüküm altına alınmıştır²⁹. Kanun hükmüne

²⁵ 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu Madde:58; 5234 sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun Geçici Madde:1/1. Kanun, 21.09.2004 tarih ve 25590 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanun'un güncel haline "<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>" adresinden bakılabilir.

²⁶ Aylık Gayrisafi Hasılatın Tanımı: Genel bütçeye aktarılacak miktarlara esas olan aylık gayrisafi hasılat, tahsil edilmiş olsun veya olmasın bir ay içinde tahakkuk eden; -Her türlü mal satış hasılatı, Her türlü hizmet satış bedelleri, Faiz ve diğer gelirler, toplamından oluşmaktadır. Bu toplamdan hasılatın elde edilmesine ilişkin yapılan giderler ve vergiler ile daha önce ayrılmış Hazineye yatırılan tutarlar düşülmeyecektir. (17 Sıra Nolu Döner Sermaye İşlemleri Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliği II.A/1. Tebliğ, 14.11.2003 tarih ve 24993 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.)

²⁷ HANOĞLU, s. 94-98.

²⁸ HANOĞLU, s. 130 vd.

²⁹ 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, Madde:58-j.

istinaden Yükseköğretim Kurulu tarafından “2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 58’nci Maddesine Göre Döner Sermaye İşletmelerinin Kurulmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik³⁰” çıkarılmıştır. Yönetmelik, üniversite döner sermaye işletmelerinin faaliyette bulunabilecekleri alanların sınırlarını çizmiş ve Döner sermaye işletmelerinin yükseköğretim kurumlarının esas faaliyetlerini aksatmayacak şekilde çalıştırılması gerektiğini, İşletmelerin; Bilimsel görüş vermek, proje hazırlamak, araştırma, uygulama ve benzeri hizmetler yapmak, Belirli bilimsel sonuçların uygulamasını sağlamak, Üniversite ve ona bağlı kurumlarda hasta muayene ve tedavisi yapmak ve bunlarla ilgili tahlil ve araştırmaları yürütmek, Faaliyet alanları ile sınırlı olarak mal ve hizmet üretiminde bulunmak amaçlarından biri veya birkaçına yönelik faaliyette bulunması gerektiğini ve döner sermaye işletmeleri, çalışmalarını sırasında eğitim ve öğretim ile bunlara katkıda bulunan uygulamayı ön planda tutması gerektiğini hüküm altına almıştır³¹.

Üniversitelerde uygulamalı eğitim sonrası ortaya çıkan üretim ve hizmet atıl kapasite oluşturmaktadır. Oluşan bu atıl kapasite işletmeler vasıtası ile değerlendirilerek Üniversitelerin esas görevi olan eğitim ve öğretim faaliyetinin vergisinin bir kısmını Genel bütçeden kaynak almadan uygulamalı eğitim sonrası oluşan atıl kapasitenin gelire dönüştürülmesi ile karşılanmaktadır. Böylece, Genel bütçenin yükü biraz azaltılmaktadır.

II. ÜNİVERSİTE DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİNİN KURUMLAR VERGİSİ MÜKELLEFİYETİ

Mükellef, vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettübeden³² gerçek veya tüzel kişidir³³. Kurumlar Vergisi Kanununun (KVK)³⁴’da Üniversite

³⁰ Yönetmelik, 05.07.1983 tarih ve 18098 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Yönetmeliğin güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Yonetmelikler.aspx>” adresinden bakılabilir.

³¹ 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 58’nci Maddesine Göre Döner Sermaye İşletmelerinin Kurulmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik, Madde: 3.

³² “Üzerine düşmek, gerekmek” anlamlarına gelmektedir. DOĞAN D. Mehmet: Doğan **Büyük Türkçe Sözlük**, 17. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul 2005, s.1274.

³³ 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, Madde: 8-1. Kanun, 10.01.1961 tarih ve 10705 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun’un güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>” adresinden bakılabilir.

Döner Sermaye İşletmelerinin³⁵ mükellef olup olmadıklarına dair bir hüküm olmayıp, Kanun'da İktisadî kamu kuruluşları³⁶ mükellef olarak sayılmış ve Kanunda, İktisadî kamu kuruluşları³⁷ “Devlete, il özel idarelerine, belediyelere, diğer kamu idarelerine ve kuruluşlarına ait veya bağlı olup, faaliyetleri devamlı bulunan ve birinci ve ikinci fıkralar dışında kalan ticarî, sınaî ve ziraî işletmeler iktisadî kamu kuruluşudur.” şeklinde tanımlanmıştır.

İktisadi kamu kuruluşları, kamu idare ve kuruluşlarına ait veya bağlı olan tüm iktisadi işletmeleri kapsar. Bu nedenle iktisadi kamu kuruluşları kavramı, hem kamu iktisadi teşebbüslerini hem de kamu kurum ve kuruluşlarına ait veya tabi olan veyahut bunlar tarafından kurulan veya işletilen iktisadi kuruluşlar ile döner sermayeli kuruluşları da kapsamına alır³⁸. Üniversite döner sermaye işletmeleri de iktisadi kamu kuruluşudur.

İktisadi kamu kuruluşu ismi KVK'da kullanılmış olup, başka kanunlarda bu isim kullanılmamıştır. Bu isim kamu idare ve kuruluşlarına bağlı bütün iktisadi işletmeleri kapsar³⁹.

Üniversitelerde işletmeler KV mükellefi olmaları için önce “vergiyi doğuran olayın⁴⁰” gerçekleşmesi gerekir. Vergi doğuran olay, vergi mükellefi ile verginin konusu arasında kurulan ve vergi borcunun oluşabilmesi için gerekli olan hukuki ilişkidir⁴¹. Kurumlar vergisinde vergiyi doğuran olayın üniversite döner sermaye işletmesi için kişi unsuru iktisadi kamu

³⁴ 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu. Kanun, 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanun'un güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>” adresinden bakılabilir.

³⁵ Yazımızda, Üniversite Döner Sermaye İşletmeleri “işletme” olarak zikredilecektir.

³⁶ Yazımızda, İktisadi Kamu Kuruluşları “Kuruluş” olarak zikredilecektir.

³⁷ KVK Madde: 2-3.

³⁸ 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği Madde: I-2.3.1, 1.Fıkra. Tebliğ, 03.04.2007 tarih ve 26482 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Tebliğin güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Tebliğ.aspx>” adresinden bakılabilir.

³⁹ ARPACI Ömer Altar: “Kurumlar Vergisi Mükellefi Olarak İktisadi Kamu Kuruluşları ile Dernek veya Vakıflara Ait İktisadi İşletmeler”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 97, Yıl 2010, s. 172.

⁴⁰ Vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar. (213 sayılı Vergi Usul Kanunu, Madde: 19-1.)

⁴¹ TAYLAR Yıldırım: **Vergi Hukukunda Vergiyi Doğuran Olay**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2013, s.16.

kuruluşlarının oluşmasıdır⁴². Kurumlar vergisinde, verginin konusu ise, kurum kazancıdır⁴³. Buna göre, vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi için, kurum kazancı ile hukuki ilişki kurulabilmesi açısından işletme bünyesinde iktisadi kamu kuruluşunun oluşması gerekir. İşletme bünyesinde, kuruluş oluşabilmesi için işletmenin; Üniversiteye ait veya bağlı olması, Sermaye şirketi veya kooperatif şeklinde kurulmamış olması ve Ticari, sınai veya zirai alanda devamlı olarak faaliyette bulunması şartlarını birlikte taşıması gerekir.

a-Üniversiteye ait veya bağlı olması:

İşletmenin ait olması, işletmenin sermayesinin üniversite tarafından ödenmesini, işletmenin bağlı olması ise, işletmenin üniversiteye bağlı olmasını ifade eder. İşletmenin kurulu, sermayesi, üniversite bütçesinden ödenir. İşletmenin yönetimi ise, Üniversite yönetim kuruludur⁴⁴. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 58'nci Maddesine Göre Döner Sermaye İşletmelerinin Kurulmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmeliğin 11. maddesinde *“Döner sermaye işletmesinin hizmetleri, yönetim kurulu, ita amiri, işletme müdürü, sayman, tahakkuk memuru, veznedar, ayniyat memuru, ambar memuru, memurlar ve işçiler tarafından, saymanlık hizmetleri ise Vergi Bakanlığınca kurulan saymanlıklarca yürütülür.”* hükmü yer almaktadır. Bu düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere işletme üniversiteye ait ve bağlıdır.

b-Sermaye şirketi veya kooperatif şeklinde kurulmamış olması:

İşletmenin, KV kanununun 2. maddesinin birinci fıkrasında ve 2. fıkrasında belirtilen sermaye şirketi⁴⁵ veya kooperatif⁴⁶ şekline kurulmaması gerekir.

⁴² TAYLAR, 138-139.

⁴³ Kurumlar Vergisi Kanunu Madde, 1/2; TAYLAR, 158.

⁴⁴ Döner sermaye işletmesinin yönetim kurulu, üniversite yönetim kuruludur. İta amiri rektördür. Rektör bu yetkisini uygun gördüğü ölçüde yardımcılara, dekanlara veya enstitü, yüksekokul ve araştırma ve uygulama merkezi müdürlerine devredebilir. (2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 58'nci Maddesine Göre Döner Sermaye İşletmelerinin Kurulmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik, Madde: 10-1)

⁴⁵ Sermaye şirketleri: 29/6/1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ile benzer nitelikteki yabancı kurumlar sermaye şirkettir. Bu Kanunun uygulanmasında, Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tâbi fonlar ile bu fonlara benzer yabancı fonlar sermaye şirketi sayılır. (KVK Madde: 2-1.)

c-Ticari, sınai veya zirai alanda devamlı olarak faaliyette bulunması:

KVK ticari, sınai veya zirai alanın ne olduğunu tanımlamamış, ancak Kanun'un 1/2 maddesi ile, kurum kazancının gelir vergisinin konusuna giren gelir unsurlarından oluşacağını hüküm altına alınmıştır⁴⁷.

Gelir Vergisi Kanununun⁴⁸ 52. maddesinde zirai faaliyet⁴⁹ tanımlanmış, ancak Kanun'da ticari ve sınai faaliyetin ne olduğu tanımlanmamıştır. Diğer vergi kanunlarında ticari ve sınai faaliyetin tanımı yapılmamıştır. Fakat, Katma Değer Vergisi Kanununda⁵⁰ *“Ticari, sınai, zirai faaliyet ile serbest meslek faaliyetinin devamlılığı, kapsamı ve niteliği Gelir Vergisi Kanunu hükümlerine göre; Gelir Vergisi Kanununda açıklık bulunmadığı hallerde, Türk Ticaret Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümlerine göre tayin ve tespit edilir.”* şeklinde hükme yer verilmiştir. GV Kanunda da ticari ve sınai faaliyetin tanımı ve kapsamı hakkında bir belirleme yapılmadığından, ticari ve sınai faaliyetin ne olduğunu belirlemek için Türk Ticaret Kanununa⁵¹ bakılması gerekir. Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurul kararlarında bu husus hüküm altına alınmıştır. Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurul kararında, vergi kanunlarında ticari ve sınai işletmenin tanımına yer verilmediğini, buna göre, ticari ve sınai faaliyeti, ticari faaliyet ve ilişkileri

⁴⁶ Kooperatifler: 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa veya özel kanunlarına göre kurulan kooperatifler ile benzer nitelikteki yabancı kooperatifleri ifade eder. (KVK Madde: 2-2)

⁴⁷ VURAL İrfan: “Kurumlar Vergisi Rehberi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Özel Eki, Sayı 319, Yıl: Nisan 2015, s. 1.

⁴⁸ 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu 06.01.1961 tarih ve 10700 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun’un güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>” adresinden bakılabilir.

⁴⁹ Zirai faaliyeti arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiatın istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılarını ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını ifade eder. (GVK Madde: 52-2)

⁵⁰ 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu 02.11.1984 tarih ve 18563 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun’un güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>” adresinden bakılabilir. Kanun madde 1-2.

⁵¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun’un güncel haline “<http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx>” adresinden bakılabilir.

düzenleyen Türk Ticaret Kanundaki hükümlere göre belirlemek gerektiğine karar vermiştir⁵². Yine Danıştay İçtihadı Birleştirme Genel Kurul kararında, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 37. maddesinde her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançların ticari kazanç olduğu hükme bağlanmış, ancak ticari ve sınai faaliyetlerden ne anlaşılması gerektiği konusunda açık bir tanımlama yapılmadığını, Türk Ticaret Kanunun'da ise, ticari ve sınai faaliyetler ticari işletmeye bağlı olarak tanımlandığını belirterek ticari ve sınai faaliyeti Türk Ticaret Kanununa göre değerlendirmiştir⁵³. İçtihatları birleştirme kurulu kararları, Danıştay daire ve kurulları ile idari mahkemeler ve idareleri bağladığından⁵⁴ dolayı, ticari ve sınai faaliyetleri vergi idaresi Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre değerlendirmek zorundadır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 3'üncü maddesi ile ticari işler, *“Bu Kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir.”* olarak tanımlanmış ve aynı Kanunun 11'inci maddesinin birinci fıkrası ile de, Ticari işletmeyi; *“esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir.”* şeklinde tanımlamıştır. Kanunun 15'inci maddesi hükmünde esnafın tanımı yapılmıştır. Buna göre; ister gezici olsun ister bir dükkanda veya bir sokağın belirli yerlerinde sabit bulunsun, ekonomik faaliyeti sermayesinden fazla bedeni çalışmasına dayanan ve geliri 11'inci madde uyarınca çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan ve sanat veya ticaretle uğraşan kişi esnaftır.

Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), Bir faaliyetin ticari faaliyet olarak değerlendirilebilmesi için taşıması gereken bazı özellikler bulunduğu, Bu özellikleri,

“-Faaliyetin yerine getirilmesinin sermaye ve emeğe dayanıyor olması gerekmektedir.

⁵² **DANIŞTAY İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME GENEL KURULU’NUN** 16.06.1994 tarih, 1992/2 Esas ve 1994/2 Karar sayılı kararı, www.danistay.gov.tr.

⁵³ **DANIŞTAY İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME GENEL KURULU’NUN** 29.02.1996 tarih, 1995/1 Esas ve 1996/1 Karar sayılı kararı, www.danistay.gov.tr.

⁵⁴ Danıştay Kanununun *“İçtihatların birleştirilmesini istemeye yetkili olanlar”* başlıklı 40. maddesinin 4. fıkrasında; *“Bu kararlara, Danıştay daire ve kurulları ile idari mahkemeler ve idare uymak zorundadır.”* hükmü yer almaktadır.” 2575 sayılı Danıştay Kanunu, 20.01.1982 tarih ve 17580 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun’un güncel haline [“http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx”](http://mevzuat.gov.tr/Kanunlar.aspx) adresinden bakılabilir.

-Faaliyetin devamlı olması gerekmektedir. (Bir takvim yılı içerisinde birden fazla tekrarlanan veya birden fazla takvim yılında tekrarlanan işlemlerde de devamlılık olduğu varsayılacaktır).

-Gelir getirici faaliyetlerin bir organizasyon dahilinde yapılmış olması gerekmektedir (İşyeri açma, işçi çalıştırılması, ticaret siciline kaydolunması vb.)

-Müessesenin, ticari ve sınai bir müessese şekil ve mahiyetinde olması gerekmektedir.”⁵⁵

şeklinde saymıştır.

Ticaret Kanundan tanımlanan ticari işletmenin sahip olması gereken özellikler ile GİB’in ticaret faaliyetin oluşması için saydığı özellikler birlikte analiz edildiğinde, Yapılan faaliyetin ticari işletme/faaliyet olması için; birinci olarak, faaliyetin emek sermaye karışımı yani, faaliyet esnaf faaliyeti olmayacak; ikinci olarak, gelir ve kazanç getirmesi amaçlanacak; üçüncü olarak, devamlı olacak ve son olarak da, bir organizasyona sahip ve bağımsız bir yapı olmalıdır.

İktisadi kamu kuruluşunun oluşması yani vergilendirme için en önemli şartlardan birisi olan “Devamlılık” kavramı, ticari ve sınai faaliyetin kar amacıyla yapılması ve bunun zaman içinde tekrarlanmasıdır⁵⁶. KVK 1 nolu tebliğde ise, devamlılık “bir hesap dönemi içinde aynı veya ayrı faaliyet alanlarında ticari mahiyet arz eden işlemlerin birden fazla yapılmasını ifade etmektedir. Aynı hesap döneminde tek işlem nedeniyle ticari faaliyetin devamlılık unsurunun oluştuğunu kabul etmek mümkün olmamakla birlikte, faaliyetin organizasyon gerektirmesi veya amacının ticari olması durumunda devamlılık unsurunun varlığı kabul edilir.” şeklinde tanımlanmıştır. Tebliğ ile, bir hesap döneminde bir işlemin birden fazla yapılması durumunda, işlemin ticari mahiyette olması gerekmekte olup, bir hesap döneminde tek bir işlem yapıldı ise, bu durumda işlemin organizasyon gerektirip gerektirmediği veya amacın ticari olup olmadığı tespiti yapılması gerektiği belirtilmiştir. Tebliğ ile, bir faaliyetin devamlı yapıp yapılmadığı bazen işlem sayısına bazen de

⁵⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı: **Ticari Kazanç Elde Eden Mükellefler Vergi Rehberi**, Yayın No: 271, Ankara, Şubat 2018, s. 2.

⁵⁶ BATI Murat: “Gelir Vergisi Kanununda “Devamlılık” Kavramının İdari ve Yargı Kararları Işığında İrdelenmesi”, <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/muratbati/001/>, Yayın Tarihi 14.12.2012, (E.T:17.07.2018)

niyete bakılarak belirlenmesi, idarenin devamlılık konusunda kesin bir belirleme yapmadığını ortaya koymaktadır⁵⁷.

KVK 1 nolu tebliğinde, “işletmelerin belirgin özellikleri bağlılık, devamlılık ve faaliyetin ticari, sınai veya zirai bir mahiyet arz etmesidir. Diğer bir anlatımla iktisadi işletmenin unsurları, ticari faaliyetin de temel özelliklerinden olan, bir organizasyona bağlı olarak piyasa ekonomisi içerisinde bedel karşılığı mal alım-satımı, imalatı ya da hizmet ifaları gibi faaliyetlerdir. Kanun, bu gibi halleri tek tek saymak yerine, dernek ya da vakıf tarafından piyasa ekonomisi içerisinde icra edilen tüm iktisadi faaliyetleri kapsama almıştır.”⁵⁸ denilmiştir.

Tebliğde de, bir şeyi piyasa sunarak satmanın devamlılık unsurunu oluşturacağı vurgulanmıştır. Piyasa ekonomisi Türk Dil Kurumunun Güncel Türkçe Sözlüğünde; “Üretimin bir plana göre değil, isteğe göre yapıldığı, fiyatının arz ve talebe göre belirlendiği ekonomi, planlı ekonomi karşıtı”⁵⁹ olarak tanımlanmıştır. Piyasa ekonomisinin özelliklerinde biri piyasanın arz talep yasaları gereğince oluştuğu ve amaçlarından bir tanesi de kar elde etmektir⁶⁰. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu kararında, Kız teknik olgunlaşma enstitüsü tarafından döner sermayeye bağlı olarak işletilen kafeteryada sigortalı bir kişinin asgari ücretle çalıştığı, kafeteryanın personele ve okul dışına hizmet verildiğinden hareketle, kafeteryanın piyasa ekonomisi içerisinde hareket ettiğinden dolayı, faaliyetin hem iktisadi bir işletme oluşturduğu hem de ticari faaliyet olduğuna karar vermiştir⁶¹.

Vergi idaresi vermiş olduğu bir özelgede, üniversite döner sermaye işletme müdürlüğü basım evinin ticari faaliyet oluşturacak şekilde piyasa ekonomisi içerisinde devamlı olarak bedel karşılığı mal alım-satımı, imalatı

⁵⁷ KARADAĞ COŞKUN Neslihan- YAKAR Soner: “Ticari Kazancın Belirleyicisi Olarak “Devamlılık”: Türk Ticaret Kanunu ve Gelir Vergisi Kanunu Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Vergi Dergisi*, Sayı 174, Yıl Ocak- Haziran 2018, s. 393.

⁵⁸ 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği Madde: I-2.4, 5.Fıkra.

⁵⁹ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bb72211773726.56408278 (ET:05.10.2018)

⁶⁰ EREN Ahmet Arif: **Piyasa: Tarihi, Teorisi ve Eleştirileri**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008, s. 149, 157.

⁶¹ **DANIŞTAY VERGİ DAVA DAİRELERİ KURULU’NUN** 27.02.2004 tarih ve 2003/331 Esas, 2004/18 sayılı kararı, www.danistay.gov.tr.

yapması durumunda, faaliyetin iktisadi işletme oluşturacağını ve kurumlar vergisi mükellefiyetinin tesis edilmesi gerektiğini belirtmiştir⁶².

Vergi idaresinin görüşüne göre, ticari organizasyonun varlığına ilişkin karineler var ise devamlılık unsuru var kabul edilecek, ancak ticari organizasyon yok ise, o zaman devamlılık unsurunun oluşup oluşmadığının tespiti için, işlemlerin çokluğuna başka bir deyiş ile aynı takvim yılında birden fazla veya bir birini takip eden birkaç yılda faaliyetin yapılmasına bakılacaktır. Ancak, Danıştay⁶³'ın son yıllarda vermiş olduğu kararlarda devamlılık unsurunun oluşması için kazanç elde etme amacının da olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kararlar TTK ile birlikte, değerlendirildiğinde, ticari kazancın varlığının kabul edilmesi için "devamlılık" unsurunun yanında "gelir sağlamayı hedeflemenin" de aranması gerekmektedir⁶⁴.

Danıştay 4. dairesi 1996 yılında Üniversite'ye bağlı olarak faaliyet gösteren fen-edebiyat fakültesi döner sermaye işletmesi adına kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis ettirilmesi ile ilgili vermiş olduğu kararında; "yüksek öğretim kurumlarına bağlı döner sermaye işletmelerinin işletmelerinden elde edilecek gelirin nerelere tahsis edileceğine ilişkin kanun ve yönetmelikle getirilen esaslara yer verilmiştir. Bu düzenlemeler uyarınca döner sermaye işletmelerinin gelirlerinin bir bölümü ilgili birimin araç gereç teminine ayrılacak, bir bölümü eğitim elemanlarına ve personele dağıtılacaktır. İşletmenin elde ettiği gelirden ilgili yüksek öğretim birimine de pay verilecektir. Eğer İşletmenin bir kısım geliri kalmışsa bu miktar ertesi yılın döner sermaye gelirine eklenecektir. Bu itibarla elde edilen gelirin tamamı belli yerlere ayrılmış olup, bunlar, sonuçta ya kanun ve yönetmelikleri uyarınca doğrudan kamu hizmeti yapan yerlere verilmek ya da gelirin elde edilmesine katkıda bulunanlara ödenmek zorundadır. Kanuni zorunluluk olarak yapılan bu ödemelerin işletmenin gideri olarak kabulü gerekir. Bu nedenle ortada öz sermaye farkına neden olacak, başka bir ifadeyle

⁶² **İSTANBUL VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Katma Değer Vergisi Grup Müdürlüğü'nün 23.11.2011 Tarih ve B.07.1.GİB.4.34.17.01-KDV.17-2084 Sayılı Özelge.

⁶³ Bu yönde Danıştay Kararları için. Bkz. KARADAĞ COŞKUN - YAKAR, s. 397; BATI Murat: "Gelir Vergisi Kanununda "Devamlılık" Kavramının İdari ve Yargı Kararları Işığında İrdelenmesi", <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/muratbati/001/>, Yayın Tarihi 14.12.2012. (E.T:17.07.2018)

⁶⁴ KARADAĞ COŞKUN - YAKAR, s. 392, 393, 394, 396 – 399.

vergilendirilecek gelir kalmamaktadır. Bu durum döner sermaye işletmelerinin, genel bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idarelerin yürütmekte oldukları kamu hizmetinin ilgili bütçeden ayrılacak sermayenin işletilmesiyle elde edilecek geliri kullanarak daha verimli yürütülmesini sağlamak amacının bir sonucudur. İlgili kanun ve yönetmelikler uyarınca hasılatlarının tahsis yerlerine göre vergiye tabi gelir elde etmeleri söz konusu olmayan döner sermaye işletmeleri hakkında mükellefiyet tesisine ilişkin işlemi ve tarhiyatı kaldıran mahkeme kararında sonucu itibarıyla kanuna aykırılık görülmemiştir.”⁶⁵ şeklinde karar vermiştir.

III. ÜNİVERSİTE DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİNİN KURUMLAR VERGİSİNDEN MUAFIĞI

Muafiyet, ayrı tutulma, kendisine uygulanmama⁶⁶ anlamına gelmektedir. Vergi muafiyeti ise, vergi kanunlarına göre vergi yükümlüsü olan başka bir deyişle vergi mükellefi olma şartlarını taşıyan gerçek veya tüzel kişilerin, aynı veya başka kanunlarla vergi dışında bırakılarak vergi mükellefi olma yolunun kapatılmasıdır⁶⁷.

Vergi muafılığı, mükellefiyeti etkileyen bir unsurdur. Vergiden muaf olanlar gelir elde etseler bile vergi mükellefi olmayacaklardır⁶⁸. Vergiden muaf olan gerçek veya tüzel kişiler muafıkları süresinde mükellefiyet tesis

⁶⁵ **DANIŞTAY 4. DAİRESİ’NİN** 19.12.1996 tarih ve 1996/2107 Esas, 1996/5732 Karar sayılı kararı, www.danistay.gov.tr; Benzer karar için bakınız. HANOĞLU, s. 162-164, **DANIŞTAY 4. DAİRESİ’NİN** 08.03.2000 tarih ve 1999/3147 Esas, 2000/956 Karar sayılı kararı, (Açıklama: Olay tarihindeki geçerli olan 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda yer Üniversite Döner Sermaye İşletmelerinin KV Mükellefi olmaları hakkındaki hükümler ile mevcut geçerli olan 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunundaki hüküm esas itibarı ile aynıdır.)

⁶⁶ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b98bb8c1d5034.74827619 (ET:12.09.2018)

⁶⁷ ÖZKARA Mehmet: **Türk Vergi Sisteminde İstisna ve Muafiyet Uygulamalarının Vergilemenin Mali Amacı Bakımından Değerlendirilmesi**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa, 2004, s. 15; KÖSE Bahar: **Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında Yer Alan Muafiyet, İndirim ve İstisnalara Yönelik Vergi Denetim Etkinliğine İlişkin Araştırma**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 9; Vergi Müfettişleri Derneği, **Beyanname Düzenleme Rehberi**, İkinci Kısım Kurumlar Vergisi Kanunu Rehberi, Ankara, Ocak 2018, s. 53.

⁶⁸ ÖZKARA, s. 15.

ettirmeyecekler ve beyanname vermeyeceklerdir⁶⁹. Muafiyetler vergi yükümlüsünü sınırlayarak, vergi yükümlüsü olması gereken gerçek ve tüzel kişilerin vergi ile ilişkilerini keser⁷⁰. Vergi muafiyetinde vergiyi doğuran olay gerçekleşir, ancak vergi idaresinin alacağı doğmaz. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun "Mükellefin Ödevleri" başlıklı ikinci kitabında mükellefiyete bağlı olarak yerine getirilmesi gereken yükümlülükleri, vergiden muaf olanlar yerine getirmekle yükümlü tutulamazlar.

KVK'nın 4. maddesi ile, Kamu idare ve kuruluşları⁷¹ tarafından; tarım ve hayvancılığı, bilimi, fennî ve güzel sanatları öğretmek, yaymak, geliştirmek ve teşvik etmek amacıyla işletilen okullar, okul atölyeleri, konservatuvarlar, kütüphaneler, tiyatrolar, müzeler, sergiler, numune fidanlıkları, tohum ve hayvan geliştirme ve üretme istasyonları, yarış yerleri, kitap, gazete, dergi yayınevleri ve benzeri kuruluşlar, genel insan ve hayvan sağlığını korumak ve tedavi amacıyla işletilen hastane, klinik, dispanser, sanatoryum, huzurevi, çocuk bakımevi, hayvan hastanesi ve dispanseri, hayvan bakımevi, veteriner bakteriyoloji, seroloji, distofajin kuruluşları ve benzeri kuruluşlar, sosyal amaçlarla işletilen şefkat, rehin ve yardım sandıkları, sosyal yardım kurumları, yoksul aşevleri, ceza ve infaz kurumları ile tutukevlerine ait işyurtları, darülaceze atölyeleri, öğrenci yurtları, pansiyonları ve benzeri kuruluşlar, Genel yönetim⁷² kapsamındaki kamu idarelerine ait olup sadece kamu görevlilerine hizmet veren, kâr amacı gütmeyen ve üçüncü kişilere kiralanmayan kreş ve konukevleri ile askerî kışlalardaki kantinler, münhasıran bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan kurum ve kuruluşlar kurumlar vergisinden muaf tutulmuşlardır⁷³.

⁶⁹ ÖZ Ersan: "Türk Gelir Vergisindeki Bazı Vergi Harcamalarının Optimal Vergileme İlkeleri Açısından Analizi", *D.E.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Yıl 2002, s. 11-33.

⁷⁰ GÜNGÖR Mevlüt – SAYGILI Dursun: "Geçici Vergiden Muaf Olan Mükellefler ve İstisna Edilen Kazançlar", *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 138, Yıl Kasım- Aralık 2016, s. 212.

⁷¹ Kamu idare ve kuruluşlarından maksat, merkezi yönetim kapsamına dahil olan genel ve özel bütçeli daireler ile il özel idareleri, belediyeler ve köylere. (1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği Madde: I-4/4.1.son bent).

⁷² 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 3 üncü maddesinde genel yönetim kapsamındaki idareler belirtilmiş olup, buna göre, anılan Kanuna ekli (1), (2) ve (3) sayılı cetvellerde yer alan idareler, sosyal güvenlik kurumları, mahallî idareler. (1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği Madde: I-4.5/4.5.1.ilk bent.)

⁷³ 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Madde 4-1/a, b, c, d ve m bentleri.

Vergi idaresi Döner Sermaye İşletmelerine verdiği çeşitli özelgelere, sadece eğitim ve öğretim faaliyetleri çerçevesinde üretilen ürünlerin satışa sunulması halinde Kurumlar Vergisi Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca kurumlar vergisi mükellefiyeti söz konusu olmayacağı, ancak, eğitim ve öğretim faaliyetlerini aşacak boyutta üretim yapılması, dışarıdan işçi istihdam edilmesi, sipariş üzerine üretim yapılması veya ihale yoluyla iş alınması hallerinden herhangi birisinin varlığı halinde adı geçen Üniversite bünyesinde oluşacak iktisadi kamu kuruluşu nezdinde kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis edileceği şeklinde görüşler vermiştir⁷⁴.

Vergi idaresi, 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği "1.4.Muafiyetler" başlıklı bölümünde, Kurumlar Vergisi Muafılığı ile ilgili düzenlemeler yapmıştır. 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nin, "1/4.3.2.1. Ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan işyurtları"⁷⁵ başlıklı bölümündeki düzenlemenin 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 4. maddesinin 1 numaralı fıkrasının (c) bendine yer alan "Kamu

⁷⁴ **İSTANBUL VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü'nün 11.06.2015 Tarih ve 62030549-125[2-2014/266]-60309 sayılı özelge; **İZMİR VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü'nün 16.11.2011 Tarih ve B.07.1.GİB.4.35.16.01-176300-618 sayılı özelge; **İZMİR VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü'nün 20.08.2013 Tarih ve 84098128-125[4-2013/5]- 517 sayılı özelge; **ANTALYA VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Usul Grup Müdürlüğü'nün 25.12.2014 Tarih ve 77058783-105[2013/47]- 326 sayılı özelge.

⁷⁵ 4.3.2. Ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan işyurtları

4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş Yurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanununun 6 ncı maddesinde iş yurtları; hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarını koruyup geliştirmek veya bunlara bir meslek ve sanat öğretmek, bu suretle öğretilen ekonomik değerleri pazarlamak için ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri üniteler olarak tarif edilmiştir. Bu çerçevede, hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarını koruyup geliştirmek veya bunlara bir meslek ve sanat öğretmek, bu suretle üretilen ekonomik değerleri pazarlamak için ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan işyurtları kurumlar vergisinden muaftır. Belirtilen amaçlar dışında faaliyet gösteren iş yurtları ise kurumlar vergisinden muaf değildir. Örneğin; cezaevi işyurdu bünyesinde bulunan kantin veya otopark işletmeciliği, hükümlü ve tutukluların meslek ve sanatlarını koruyup geliştirmek veya bunlara bir meslek ve sanat öğretmek amacı dışında yer alan faaliyetler olduğundan, söz konusu kantin veya otopark işletmesinin, işyurduna bağlı bir iktisadi işletme olarak kurumlar vergisi mükellefiyetinin tesis edilmesi gerekir.

idare ve kuruluşları tarafından sosyal amaçlarla işletilen şefkat, rehin ve yardım sandıkları, sosyal yardım kurumları, yoksul aşevleri, ceza ve infaz kurumları ile tutukevlerine ait işyurtları, darülaceze atölyeleri, öğrenci yurtları, pansiyonları ve benzeri kuruluşlar” Kurumlar Vergisinden muaf olmasına aykırı olduğu gerekçesi ile ilgili bölümün iptal edilmesi amacı ile Danıştay’a dava açılmıştır. Danıştay 4. Dairesi, Tebliğin ilgili bölümünü KVK ‘da muafiyet ile ilgili olarak bir ayırım veya sınırlama getirilmediği, dava konusu düzenlemede belirtilen kantin veya otopark işletmelerinde hükümlü ve tutukluların çalıştırılmasının 4301 sayılı Kanun veya Yönetmelikle belirlenen sosyal amaçlara aykırılığında ve bu işletmelerin iş yurduna bağlı bir iktisadi işletme niteliği taşıdığından söz edilmesi mümkün olmadığı gerekçesi ile iptal etmiştir⁷⁶.

Anayasa’da ve ilgili Yükseköğretim mevzuatında, üniversitelerin kuruluş ve var olma gerekçeleri, KVK’ nın 4. maddesinin - 1/a, b, c, d ve m bentlerinde belirtilen işleri yapmaktır. Bu sebeptendir ki, bu amaçla görev yapan işletmeler Kurumlar Vergisinden muaf tutulmalıdır.

SONUÇ

Üniversiteler, eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet amacı ile kurulurlar. Üniversiteler tarafından yapılan bilimsel araştırma sonucunda ürün, patent, buluş vb. çıktılar oluşmaktadır. Bu çıktılar ülkenin bilimsel, ekonomik, teknolojik, sosyal, kültürel kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Üniversiteler bilimsel çalışmalarını, Teknokent ve sanayi işbirliği ile üretime dönüştürmekte, sanayi özel sektör ve teknoloji, sanayinin gelişmesi için öncülük yapmaktadırlar. Yapılan eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık sonucu gelire dönüşecek atıl kapasite ortaya çıkmaktadır.

Üniversitelerin görevlerinden birisi de oluşan atıl kapasiteyi gelire dönüştürmek için döner sermaye işletmeleri kurmaktır. Döner sermaye işletmelerinin elde ettiği gelirlerin Kurumlar vergisine tabii olup olmadıkları hususunda vergi idaresinin işletmelerin faaliyetlerini sadece vergilemeye

⁷⁶ **DANIŞTAY 4. DAİRESİ’NİN** 08.04.2008 tarih ve 2007/1589 Esas, 2008/1275 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/4301/mlinklist-m.htm>. (E.T: 07.11.2018)

yönelik değerlendirme yaptıklarından⁷⁷ üniversiteler ve vergi idaresi arasında işletmelerin vergilendirmesi konusunda uyumsuzluk çıkmakta ve uyumsuzluklar üniversiteler tarafından yargıya taşınmakta ve yargılama sonucunda mahkemeler üniversiteler lehine karar vermektedir.

Üniversitelerde döner sermaye işletmelerinin kurumlar vergisi mükellefi olmaları için önce vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi ki buda kurumlar vergisi mevzuatı açısından işletme bünyesinde iktisadi kamu kuruluşunun oluşması gerekir. İşletme bünyesinde, iktisadi kamu kuruluşu oluşabilmesi için işletmenin; Üniversiteye ait veya bağlı olması, Sermaye şirketi veya kooperatif şeklinde kurulmamış olması ve Ticari, sınai veya zirai alanda devamlı olarak faaliyette bulunması şartlarını birlikte taşıması gerekir. Ticari, sınai veya zirai kazancın oluşarak vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi için “devamlılık” kavramı önemlidir. Devamlılığın oluşması hususunda vergi idaresinin ve yargının görüşleri farklılaşmaktadır.

İdareleri ve yargıyı meşgul etmemek adına ticari, sınai veya zirai faaliyette devamlılığın hangi şartlarda oluştuğuna dair kanuni düzenleme yapılması gerekir.

İşletmelerin faaliyetleri sonucu iktisadi kamu kuruluşu oluşsa bile başka bir deyiş ile kurumlar vergisi mükellefiyeti için şartlar oluşursa, işletmeleri vergilendirebilmek için işletmelerin kurumlar vergisinden muaf olmamaları gerekir. Vergi muaflığı, mükellefiyeti etkileyen bir unsur olup, vergiden muaf olanlar gelir elde etseler bile vergi mükellefi olmayacaklardır.

Döner sermaye faaliyetleri sonucunda vergiyi doğuran olay meydana gelse ve iktisadi kamu kuruluşu ve kurum kazancı oluşsa da, Anayasa’da ve ilgili Yükseköğretim mevzuatında, üniversiteler, bilimsel tarım ve hayvancılığı, bilimi, fennî ve güzel sanatları öğretmek, yaymak, geliştirmek ve teşvik etmek amacıyla kurulduklarından dolayı, KVK’ nın 4. maddesinin 1/a, b, c, d ve m bentlerinde belirtilen işleri yapmaktır. Bu sebeptendir ki, bu amaçla görev yapan işletmeler Kurumlar Vergisinden muaf tutulmalıdır. Üniversite döner sermaye işletmelerine kurumlar vergisi tahakkuk ettirilmemelidir.

⁷⁷ ALKIŞ Cevdet: **Yükseköğretim Kanunu ve Diğer Kanunlardaki İlgili Hükümler**, Akdeniz Üniversitesi, Kutlu & Avcı Ofset, Antalya, 2018, s. 135.

KAYNAKLAR

- AKŞEHİR M. İrfan: “Sosyal Tesisler, İktisadi İşletmeler ve Tabii Olduğu Esas ve Usuller”, *Denetim Dergisi*, Sayı 11, Yıl 2013, s. 86-91.
- ANTALYA VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Usul Grup Müdürlüğü’nün 25.12.2014 Tarih ve 77058783-105[2013/47]- 326 Sayılı Özelge.
- ALKIŞ Cevdet: **Yükseköğretim Kanunu ve Diğer Kanunlardaki İlgili Hükümler**, Akdeniz Üniversitesi, Kutlu&Avcı Ofset, Antalya, 2018.
- ARPACI Ömer Altar: “Kurumlar Vergisi Mükellefi Olarak İktisadi Kamu Kuruluşları ile Dernek veya Vakıflara Ait İktisadi İşletmeler”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 97, Yıl 2010, s. 167-184.
- BARUTÇU Yusuf Nusret: **Türk Hukukunda Yükseköğretimin Vergilendirilmesi**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Eylül 2015.
- BATI Murat: “Gelir Vergisi Kanununda “Devamlılık” Kavramının İdari ve Yargı Kararları Işığında İrdelenmesi”, <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/muratbati/001/>, Yayın Tarihi 14.12.2012, (E.T:17.07.2018)
- DANIŞTAY 4. DAİRESİ’NİN** 19.12.1996 tarih ve 1996/2107 Esas, 1996/5732 Karar sayılı kararı.
- DANIŞTAY 4. DAİRESİ’NİN** 08.03.2000 tarih ve 1999/3147 Esas, 2000/956 Karar sayılı kararı.
- DANIŞTAY 4. DAİRESİ’NİN** 08.04.2008 tarih ve 2007/1589 Esas, 2008/1275 sayılı kararı.
- DANIŞTAY VERGİ DAVA DAİRELERİ KURULU’NUN** 27.02.2004 tarih ve 2003/331 Esas, 2004/18 sayılı kararı.
- DANIŞTAY İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME GENEL KURULU’NUN** 16.06.1994 tarih, 1992/2 Esas ve 1994/2 Karar sayılı kararı.
- DANIŞTAY İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME GENEL KURULU’NUN** 29.02.1996 tarih, 1995/1 Esas ve 1996/1 Karar sayılı kararı.
- DOĞAN D. Mehmet:** **Doğan Büyük Türkçe Sözlük**, 17. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul 2005.
- EREN Ahmet Arif: **Piyasa: Tarihi, Teorisi ve Eleştirileri**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2008.

- GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI, MÜKELLEFLER HİZMETLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI:** Ticari Kazanç Elde Eden Mükellefler Vergi Rehberi, Yayın No:271, Ankara, Şubat 2018, s.2.
- GÜNGÖR Mevlüt – **SAYGILI** Dursun: “Geçici Vergiden Muaf Olan Mükellefler ve İstisna Edilen Kazançlar”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı 138, Yıl Kasım- Aralık 2016, s. 209-221.
- GÜMÜŞ Mustafa: **Üniversite Hastaneleri ve Döner Sermaye Sistemlerinin İşleyişi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.
- HANOĞLU Mahmut: **Üniversitelerde Döner Sermaye İşletmeleri Sorunlar ve Çözüm Önerileri: Erzincan Üniversitesi Örneği**, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 2017.
- İSTANBUL VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Katma Değer Vergisi Grup Müdürlüğü'nün 23.11.2011 Tarih ve B.07.1.GİB.4.34.17.01-KDV.17-2084 Sayılı Özelge.
- İSTANBUL VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü'nün 11.06.2015 Tarih ve 62030549-125[2-2014/266]-60309 Sayılı Özelge.
- İZMİR VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü'nün 16.11.2011 Tarih ve B.07.1.GİB.4.35.16.01-176300-618 Sayılı Özelge.
- İZMİR VERGİ DAİRESİ BAŞKANLIĞI:** Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü'nün 20.08.2013 Tarih ve 84098128-125[4-2013/5]-517 Sayılı Özelge.
- KARADAĞ COŞKUN Neslihan- YAKAR Soner: “Ticari Kazancın Belirleyicisi Olarak “Devamlılık”: Türk Ticaret Kanunu ve Gelir Vergisi Kanunu Çerçevesinde Bir Değerlendirme”, *Vergi Dergisi*, Sayı 174, Yıl Ocak-Haziran 2018, s. 372-401.
- KÖSE Bahar: **Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarında Yer Alan Muafiyet, İndirim ve İstisnalara Yönelik Vergi Denetim Etkinliğine İlişkin Araştırma**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- ÖZ Ersan: “Türk Gelir Vergisindeki Bazı Vergi Harcamalarının Optimal Vergileme İlkeleri Açısından Analizi”, *D.E.Ü.İ.İ.B.F Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1, Yıl 2002, s.11-33.

- ÖZKARA Mehmet: **Türk Vergi Sisteminde İstisna ve Muafiyet Uygulamalarının Vergilemenin Mali Amacı Bakımından Değerlendirilmesi**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa, 2004.
- ŞİŞMAN Gülden: **Sayıştay Yargısında Vergi Alacağı Açısından Kamu Zararı 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 6085 Sayılı Sayıştay Kanununa Göre**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2017.
- TAYLAR Yıldırım: **Vergi Hukukunda Vergiyi Doğuran Olay**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2013.
- TDK: <http://www.tdk.gov.tr>
- TÜRKHAN Sergül: **Kamu Kesiminde Döner Sermaye İşletmelerinin Yeri ve Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2009.
- ÜSTÜN Ümit Süleyman: **Türk Vergi Hukukunda İdarenin Takdir Yetkisi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 2006.
- VERGİ MÜFETTİŞLERİ DERNEĞİ: Beyanname Düzenleme Rehberi**, İkinci Kısım Kurumlar Vergisi Kanunu Rehberi, Ankara, Ocak 2018, s. 53.
- VURAL İrfan: “Kurumlar Vergisi Rehberi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Özel Eki, Sayı 319, Yıl: Nisan 2015, s. 1-305.
- YENİGÜN Tekin: **Kamu Mali Yönetimi Kapsamında Üniversite Döner Sermaye İşletmelerinin Yeniden Yapılandırılması ve Bir Model Önerisi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyonkarahisar, Haziran 2011.

- KANUN, CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ, YÖNETMELİK VE TEBLİĞLER**
- 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 9.11.1982 tarih ve 17863 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'deyayımlanmıştır.
 - 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11.02.2017 tarih ve 29976 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 06.11.1982 tarih ve 17506 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, 10.01.1961 tarih ve 10705 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 06.01.1961 tarih ve 10700 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu, 02.11.1984 tarih ve 18563 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 5234 sayılı Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 21.09.2004 tarih ve 25590 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - Döner Sermayeli İşletmeler Bütçe Ve Muhasebe Yönetmeliği, 01.05.2007 tarih ve 26509 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 58'nci Maddesine Göre Döner Sermaye İşletmelerinin Kurulmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik, 05.07.1983 tarih ve 18098 sayılı ResmiGazete'de yayımlanmıştır.
 - 1 Seri Nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, 03.04.2007 tarih ve 26482 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.
 - 17 Sıra Nolu Döner Sermaye İşlemleri Muhasebat Genel Müdürlüğü Genel Tebliği, 14.11.2003 tarih ve 24993 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

YAYIN ŞARTLARI

Dergide yayınlanması talebiyle editöre gönderilen eserler, gizli tutulan hakemlerin (iki hakem) olumlu görüşleri alınmaksızın ya da hakemler tarafından önerilen düzeltmeleri içeren yeni metin sağlanmaksızın yayınlanmaz. Hakemlerden biri olumlu diğeri olumsuz görüş bildirdiğinde eser üçüncü bir hakeme gönderilir.

1. Hazırlanan çalışmalar, DergiPark üzerinden (<http://dergipark.gov.tr/suamyod>) sisteme yüklemek suretiyle dergi editörlüğüne iletilmelidir. Hakem incelemesi dahil tüm aşamalar DergiPark sistemi üzerinden yürütülecektir.

2. Gönderilen makalelerin başına, makalenin yabancı dildeki adı, en fazla 100 kelimelik Türkçe ve yabancı dilde özetlerinin ve beş adet anahtar kelimenin (Key Words) eklenmesi gerekmektedir. Çalışmanın sonunda Kaynaklar yer almalıdır.

3. Sayfa yapısı: Üst ve alttan 6'şar cm; yanlardan 4,5'ar cm. olmalıdır. Bu şekilde hazırlanan yazılar kural olarak 35 sayfadan fazla olmamalıdır.

4. Metin yazıları: Times New Roman karakteri ile 11,5 punto **tek satır** aralığı, ilk satırı özel 1,25 cm değerinde **paragraf, paragraf arası boşluklar öncesi ve sonrası 3 nk** olmak üzere iki yandan hizalı yazılmalıdır. **Başlık 1 biçimi sadece yazının ana başlığı için** kullanılmalıdır. Yazar adı, ana başlığın altına sağa dayalı olarak akademik unvanla beraber "adı SOYADI" biçiminde yazılmalı, gerekli açıklamalar * işareti kullanılarak dipnotta yapılmalıdır.

5. Dipnotlar: Times New Roman yazı karakteri, 10,5 punto, **Tek satır** aralığı, **0,7 asılı**, paragraf **sonrası 3 nk** boşluk biçiminde yazılmalıdır. Yazılarda dipnotlar otomatik olarak ve her sayfa altında verilmeli, dipnotların yazımında genel olarak KİTAPLARDA; Yazar SOYADI Adı, (yayın yılı), Kitap Adı, (varsa) Baskı sayısı, (varsa) Çeviren (veya Editör) SOYADI Adı, Basım yeri, yılı ve sayfa; MAKALELERDE; Yazar SOYADI, Adı (yayın yılı), "Makale Adı" (tırnak içerisinde), Yayın Adı, Cilt, Sayı, yılı ve sayfa; aynı esere yapılan ikinci ve müteakip atıflarda Yazar soyadı (Yayın yılı) ve sayfa biçiminde kısa format kullanılabilir.

6. Makalenin daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekir.

7. Yazarlara telif hakkı ödenmeyecektir. Yazarlar, yayımlanan yazılar üzerinde Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu'nun, her türlü formatta yayımlamak dâhil tüm yayın haklarına sahip olduğunu kabul ederler.

BU ŞARTLARI TAŞIMAYAN BAŞVURULAR KABUL EDİLMEMEYECİTİR.

Haberleşme Adresi:

Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergi Editörlüğü Alaaddin Keykubat Kampüsü
42079 Selçuklu / KONYA

İnternet Adresi: http://www.selcuk.edu.tr/adalet_myo/tr

<http://dergipark.gov.tr/suamyod>

E-Posta : adaletdergi@selcuk.edu.tr